

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος: «Γουστάρω να 'σαι αλήτης και εγώ να 'μαι madame»: Οι έμφυλες
ταυτότητες στην ελληνική τραπ μουσική

Φοιτήτρια: Αγγέλα Ντινώρη

Επιβλέπουσα: Βάσια Λέκκα

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2024

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική μου εργασία θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στα άτομα που υπήρξαν δίπλα μου σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας της έρευνας, αλλά και της συγγραφής της παρούσας εργασίας. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσά μου Βάσια Λέκκα για τη συνεχή υποστήριξή της για την παραγωγή του παρόντος κειμένου, για τις εύστοχες επισημάνσεις και διορθώσεις, αλλά κυρίως για την ενθάρρυνσή της, χωρίς την οποία η ολοκλήρωση της μελέτης θα ήταν αδύνατη. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τις Βίλλυ Τσάκωνα και Μαίρη Λεοντσίνη, ως μέλη της τριμελούς επιτροπής της παρούσας εργασίας, αλλά και ως διδάσκουσες των οποίων τα μαθήματα κατείχαν καταλυτικό ρόλο στη διεκπεραίωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τις συμφοιτήτριες και φίλες μου για το μοίρασμα ιδεών, βιωμάτων και συναισθημάτων, που έκαναν το ταξίδι αυτό λιγότερο μοναχικό. Συγκεκριμένα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιστήθια φίλη Άννα Γαλανοπούλου, τη Μάρθα Τασχουνίδου, τη Ναταλία Ιατρού, καθώς και τις Δήμητρα Γαβριηλίδου και Φιλάνθη Μιχάλακα για τη βοήθειά τους. Επίσης θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στις Ντίνα Πουλιοπούλου και Χαρά Πάτρα για την πολύπλευρη παροχή φροντίδας, που ήταν απαραίτητη πολλές στιγμές.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα άτομα της οικογένειάς μου που με στήριξαν ψυχολογικά και οικονομικά κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σελ.4
Abstract.....	σελ.5
Εισαγωγή.....	σελ.6
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο	
1.1. Η τραπ και οι έμφυλες ταυτότητες στους στίχους της μουσικής.....	σελ.8
1.2. Βασικές θεωρήσεις των σπουδών φύλου.....	σελ.10
1.3. Το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο στην Ελλάδα μεταξύ 2019-2022.....	σελ.14
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία	
2.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	σελ.16
2.2. Έρευνα, ερευνητική στρατηγική και σχέδιο έρευνας.....	σελ.17
2.3. Δείγμα και κριτήρια επιλογής.....	σελ.19
2.4. Κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ).....	σελ.20
2.5. Δεοντολογία, αναστοχαστικότητα και περιορισμοί της έρευνας.....	σελ.27
Κεφάλαιο 3: Ανάλυση της τραπ στιχουργικής	
3.1. Η τραπ κουλτούρα και το κοινωνικό περικείμενο της τραπ.....	σελ.29
3.2. Παραγωγή και κατανάλωση της τραπ – Καταστατικό περικείμενο.....	σελ.30
3.3. Έμφυλες ταυτότητες στην τραπ – Κείμενο.....	σελ.31
3.3.1. Επιβεβαίωση κυρίαρχων έμφυλων ταυτοτήτων.....	σελ.32
3.3.2. Απόρριψη κυρίαρχων έμφυλων ταυτοτήτων.....	σελ.36
3.4. Λόγοι – Ρηματική πρακτική.....	σελ.38
3.4.1. Κυρίαρχοι λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων.....	σελ.38
3.4.1.1. Έμμεσοι λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων.....	σελ.48
3.4.2. Λόγοι που αντιτίθενται στην κυρίαρχη τάξη του λόγου.....	σελ.54

3.5. Αναπαραγωγή ή αναδιάρθρωση της κυρίαρχης τάξης του λόγου; – Κοινωνική πρακτική.....σελ.55	
Κεφάλαιο 4: Συζήτηση και συμπεράσματα.....σελ.58	
Βιβλιογραφία.....σελ.64	

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τις έμφυλες ταυτότητες στους στίχους της σύγχρονης ελληνικής τραπ μουσικής. Πιο συγκεκριμένα, κεντρικός στόχος της έρευνας είναι η μελέτη των τρόπων, με τους οποίους παρουσιάζονται οι θηλυκότητες και οι αρρενωπότητες στους στίχους της τραπ. Για τη μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκαν 39 τραγούδια/κείμενα, προκειμένου να αναδειχθούν οι λόγοι που (ανα)παράγονται, η αποσαφήνιση της στόχευσής τους και το πώς μέσω αυτών αναπαρίστανται και νοηματοδοτούνται τα έμφυλα υποκείμενα και οι ρόλοι τους. Κατ' επέκταση, ως μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η κριτική ανάλυση λόγου και, συγκεκριμένα, η κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση του Fairclough (1992). Από την ανάλυση φαίνεται να (ανα)παράγονται κυρίως στερεοτυπικές έμφυλες ταυτότητες και επιτελέσεις, καθώς η πλειονότητα των λόγων που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων φαίνεται να επιβεβαιώνουν την ευρύτερη τάξη του λόγου που σχετίζεται με τις κυρίαρχες έμφυλες ιδεολογίες.

Λέξεις κλειδιά: έμφυλες ταυτότητες, επιτελεστικότητα, τραπ μουσική, κριτική ανάλυση λόγου, λόγος.

Abstract

This thesis investigates gender identities in the lyrics of modern Greek trap music. More specifically, the central aim of the research is the examination of the ways, in which femininity and masculinity are represented in trap lyrics. For this study, 39 songs/texts were used in order to explore the discourses that are (re)produced, the clarification of their targeting and how gendered people and their roles are represented and given meaning through them. Thus, critical discourse analysis was used as analysis method and, more specifically, Fairclough's socio-cultural approach (1992). Through our analysis, we conclude that mainly stereotypical gender identities and performances are (re)produced, as well as the majority of discourses found seem to confirm the broader order of discourse related to dominant gender ideologies.

Keywords: gender identities, performativity, trap music, critical discourse analysis, discourse.

Εισαγωγή

Η τραπ μουσική διαχέεται όλο και περισσότερο σε διάφορους χώρους. Πρόκειται για ένα δημοφιλές μουσικό είδος που συναντάται κυρίως στα κοινωνικά δίκτυα και στα κέντρα διασκέδασης, ενώ παράλληλα κατέχει υψηλή θέση στη μουσική βιομηχανία και στις λίστες ακροαματικότητας. Εκτός από το κοινό που «επιλέγει» να ακούσει την τραπ μουσική και να «ακολουθήσει» τις/τους τραπ καλλιτέχνιδες και καλλιτέχνες στον τρόπο ζωής και ιδεολογίας, η τραπ μουσική και η κουλτούρα της είναι αναγνωρίσιμες από αρκετά άτομα.

Από τις απαρχές της τραπ μουσικής στον ελληνικό μουσικό χώρο, ακούγοντας αυτά τα τραγούδια ορισμένες φορές στα κοινωνικά δίκτυα ή σε χώρους διασκέδασης πάντα αισθανόμουν κάτι περίεργο. Οι στίχοι με έκαναν να αναρωτιέμαι για τις ιδεολογίες, τις ταυτότητες και τους λόγους που αναπαράγουν με τόση ευκολία, ενώ παράλληλα η πλειοψηφία τραγουδούσε τους στίχους αυτούς και χόρευε ανέμελα χωρίς εμφανείς προβληματισμούς. Συμπληρωματικά, λόγω του γεγονότος ότι η έρευνα είναι περιορισμένη σε αυτό το μουσικό είδος, καθώς επίσης είναι ερευνητικά ενδιαφέρουσα η δημοφιλία του σε αυτή τη συγκεκριμένη κοινωνική και έμφυλη συνθήκη, οδηγήθηκα στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση της παρούσας έρευνας.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται εν συντομία η ιστορία της τραπ, καθώς επίσης πραγματοποιείται μία βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με έρευνες που εστιάζουν στη μελέτη των έμφυλων ταυτοτήτων σε στίχους. Επιπλέον, στο ίδιο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι βασικές θεωρήσεις των σπουδών φύλου, που αποτελούν το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας αυτής. Συμπληρωματικά, αναπτύσσεται εν συντομία το ελληνικό κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, στο οποίο κυκλοφορούν όλο και περισσότερα τραπ τραγούδια, μεταξύ των ετών 2019-2022.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αυτό της μεθοδολογίας, παρουσιάζεται ο σκοπός της έρευνας, το ερευνητικό ερώτημα και τα υπο-ερωτήματα, καθώς και η ερευνητική στρατηγική και το σχέδιο έρευνας της διπλωματικής αυτής εργασίας. Επιπλέον, αναλύονται τα κριτήρια επιλογής του δείγματος και παρουσιάζεται η θεωρία της κριτικής ανάλυσης λόγου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αναφορά στη δεοντολογία, στην αναστοχαστικότητα και στους περιορισμούς της έρευνας.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται η ανάλυση του δείγματος βάσει της κοινωνικο-πολιτισμικής προσέγγισης του Fairclough (1992) και οι υπο-ενότητες της

ανάλυσης διαμορφώνονται βάσει αυτής της προσέγγισης. Αρχικά παρουσιάζεται εν συντομία η τραπ κουλτούρα και το κοινωνικό περικείμενο της τραπ. Στη συνέχεια αναλύονται οι έμφυλες ταυτότητες που εντοπίζονται στο σώμα των τραπ κειμένων. Η ανάλυση συνεχίζεται με τη διερεύνηση των λόγων που (ανα)παράγονται και τέλος η ανάλυση επικεντρώνεται στην κοινωνική πρακτική, που αφορά το τρίτο και τελευταίο επίπεδο της ανάλυσης του Fairclough (1992).

Στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιείται η συζήτηση που προκύπτει από την ανάλυση και, εν συνεχεία, απαντώνται τα ερωτήματα και τα υπο-ερωτήματα της έρευνας οδηγώντας στα συμπεράσματά της.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Η τραπ και οι έμφυλες ταυτότητες στους στίχους της μουσικής

Η τραπ δημιουργήθηκε ως υπό-είδος της ραπ τη δεκαετία του 1990 στις ΗΠΑ σε περιοχές, όπως η Ατλάντα, ο Μισισιπής, το Μαϊάμι και το Χιούστον (Friedman, 2017· Setaro, 2018 όπ. ανάφ. στο Jernej, 2018). Η ονομασία αυτού του μουσικού είδους συνδέεται με την απεικόνιση ενός ξύλινου σπιτιού, στο οποίο λαμβάνουν χώρα διάφορες παράνομες επιχειρήσεις, όπως η ενασχόληση με τα ναρκωτικά, και επιτελείται ένας συγκεκριμένος τρόπος ζωής (Adaso, 2017 όπ. ανάφ. στο Jernej, 2018). Από τη μια πλευρά, η τραπ στις απαρχές της απεικόνιζε «τη δυσκολία να ξεφύγεις από αυτόν τον τρόπο ζωής», ο οποίος ήταν συνδεδεμένος με τη «μη-προνομιούχα κοινότητα στην οποία εμφανίστηκε αρχικά» (Jernej, 2018: 25). Οι στίχοι περιέγραφαν τη σκληρή πραγματικότητα μέσα στην οποία παραγόταν η συγκεκριμένη μουσική (Carmichael, 2017 όπ. ανάφ. στο Jernej, 2018). Από την άλλη πλευρά, όμως, παρουσιάζοταν μία πραγματικότητα άκρως αντίθετη, δηλαδή, η απόδραση από την «παγίδα» (*trap*) του συγκεκριμένου τρόπου ζωής και η συσσώρευση πλούτου, χρυσού και ακριβών αντικειμένων (Jernej, 2018).

Ο Jernej (2018) διερευνά το γιατί είναι τόσο δημοφιλής η τραπ μουσική στη σύγχρονη εποχή, ποια δηλαδή είναι αυτή η σύνδεση μεταξύ της τραπ και της σύγχρονης κοινωνίας που εξηγεί αυτή τη μαζική ταύτιση με την τραπ μουσική. Συνδέει την αυξημένη παραγωγή και κατανάλωση της τραπ μουσικής και τη δημοφιλία της με τον ύστερο καπιταλισμό, από την άποψη ότι «η αναπαραγωγή της ανισότητας που αυξάνει τις κοινωνικές διαφορές παράγει επίσης τη διπλή πραγματικότητα που παρουσιάζει η τραπ μουσική» (Jernej, 2018: 26). Παράλληλα, όμως, μέσω των στίχων μπορούν να αναπαραχθούν διάφοροι άλλοι λόγοι (*discourses*), ταυτότητες, ιδεολογίες και επιτελέσεις, καθώς μέσω των γλωσσικών επιλογών υποδηλώνονται ευρύτερα νοήματα (Machin, 2010).

Στην παρούσα έρευνα μελετώνται οι έμφυλες ταυτότητες που (ανα)παράγονται στους στίχους της τραπ ελληνικής μουσικής. Αντίστοιχες έρευνες, τόσο στην τραπ, όσο και στη ραπ μουσική δείχνουν ότι οι στίχοι των τραγουδιών αντικατοπτρίζουν τις προκαταλήψεις που ήδη υπάρχουν στην κοινωνία (Weitzer & Kubrin, 2009). Όσον αφορά τις έμφυλες προκαταλήψεις, σπάνια οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως ανεξάρτητες, έξυπνες και ως άτομα που κατέχουν κάποια επιχειρηματική θέση (Lee,

1999 όπ. αναφ. στο Weitzer & Kubrin, 2009). Γενικότερα, τα έμφυλα στερεότυπα φαίνεται να είναι άφθονα στη δημοφιλή μουσική, καθώς οι «γυναίκες»¹ συχνά παρουσιάζονται ως κατώτερες, ασήμαντες και περιθωριοποιημένες (Tuchman, 1978, όπ. αναφ. στο Weitzer & Kubrin, 2009). Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι τα «γυναικεία» σώματα αντικειμενοποιούνται και υπερσεξουαλικοποιούνται στους στίχους, ενώ παράλληλα τους αποδίδονται υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί και η αξία τους εξαρτάται από την ελκυστικότητα τους, καθώς επίσης ορισμένες φορές νομιμοποιείται η βία και η κουλτούρα του βιασμού (Weitzer & Kubrin, 2009· Campos, Bardosa & Silva, 2021· Hall, Joshua & Hill, 2011). Επομένως, οι στίχοι που αναπαράγουν σεξισμό, και γενικότερα, μία άνιση έμφυλη ιδεολογία φαίνεται να κανονικοποιούν την πατριαρχική κοινωνία (Campos, Bardosa & Silva, 2021· Barman, Awekar & Kothari, 2019). Πράγματι, ένα μέρος της ραπ και της τραπ μουσικής παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά ως εγγενώς «γυναικεία» και άλλα ως εγγενώς «ανδρικά», τονίζοντας τον κανονιστικό ρόλο του φύλου και υποδεικνύοντας τη «σωστή» επιτέλεση και συμπεριφορά των ατόμων βάσει του φύλου τους.

Μόνο μία μειοψηφία τραγουδιών σε όλα τα είδη μουσικής υποστηρίζει ισότιμες σχέσεις μεταξύ των φύλων ή εναλλακτικές αρρενωπότητες, ενώ η πλειοψηφία περιλαμβάνει κείμενα ηγεμονικού ανδρισμού (Weitzer & Kubrin, 2009). Ωστόσο, μέσω της μουσικής καλλιτεχνικής δημιουργίας είναι δυνατόν να ασκηθεί μια φεμινιστική κριτική που αντιτίθεται στη νομιμοποίηση της βίας κατά των «γυναικών» (Campos, Bardosa & Silva, 2021). Έτσι, οι μουσικοί στίχοι μπορούν επίσης να αντιπροσωπεύουν μια μορφή περιθωριακής φεμινιστικής αντίστασης (Campos, Bardosa & Silva, 2021). Παρόλα αυτά, οι λόγοι κατωτερότητας και αντικειμενοποίησης των «γυναικών» είναι παρόντες, και μάλιστα σε πολλά μουσικά είδη, γι' αυτό η ανησυχία πρέπει να είναι ευρύτερη (Campos, Barbosa & Silva, 2021). Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η παρούσα έρευνα εστιάζει στην τραπ μουσική, καθώς αποτελεί ένα από τα δημοφιλέστερα μουσικά είδη, κυρίως, στα νεανικά ακροατήρια.

Τα δημοφιλή τραγούδια διαφέρουν σημαντικά από άλλα τραγούδια όσον αφορά το περιεχόμενο των στίχων και αυτή η διαφορά αποδεικνύει ότι οι στίχοι παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της δημοτικότητας ενός τραγουδιού (Barman, Awekar

¹ Στο τέλος της ενότητας 1.2. εξηγείται γιατί οι «γυναίκες» και οι «άνδρες» αποδίδονται πάντα σε εισαγωγικά

& Kothari, 2019). Μάλιστα, η μουσική βιομηχανία παίζει ουσιαστικό ρόλο σε αυτό, αφού επιβραβεύει τις/τους τραπ καλλιτέχνιδες/ες με τεράστια χρηματικά ποσά, ενώ παράλληλα απορρίπτει καλλιτέχνιδες/ες που πηγαίνουν αντίθετα με το ρεύμα (Weitzer & Kubrin, 2009). Η δημοφιλής μουσική που εμπορευματοποιεί τα σώματα των «γυναικών», καθιστώντας τα ιδιοκτησία άλλων, και αποδίδει στα άτομα αξία ίση με τη σεξουαλικότητά τους, μπορεί να ενισχύσει τους σεξιστικούς ρόλους των φύλων, καθώς η αυξημένη έκθεση σε αυτούς έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη δίκαιων σεξουαλικών συμπεριφορών (Hall, Joshua & Hill, 2011). Γενικότερα, μέσω της αύξησης των σεξιστικών στίχων στη δημοφιλή μουσική είναι πιθανό διάφορες σεξιστικές και άνισες ιδεολογίες να γίνονται όλο και περισσότερο αντιληπτές ως φυσικές (Hall, Joshua & Hill, 2011).

Συνεπώς, η μουσική και, πιο συγκεκριμένα, οι στίχοι της περιλαμβάνουν μία ποικιλία από ελεγχόμενες εικόνες (Collins, 2000). Εικάζεται ότι η αναπαραγωγή της «ανδρικής» υπεροχής και της «γυναικείας» υποτέλειας στους στίχους σχετίζονται με ευρύτερες κοινωνικές ευκαιρίες για την επιβεβαίωση της ηγεμονικής αρρενωπότητας (Weitzer & Kubrin, 2009). Με άλλα λόγια, υποστηρίζεται ότι το περιεχόμενο της δημοφιλούς μουσικής μπορεί να είναι μέρος της «ευρύτερης πολιτιστικής αντίστασης στον φεμινισμό», στηλιτεύοντας την πρόοδο προς την έμφυλη ισότητα και ενισχύοντας την ανδρική κυριαρχία (Weitzer & Kubrin, 2009: 6). Στην ίδια γραμμή κινείται και ο Lay (2000), σύμφωνα με τον οποίο, ορισμένες φορές η δημοφιλής μουσική, όπως, για παράδειγμα, η ραπ και η τραπ, αποτελεί το μέσο έκφρασης των ετεροκανονικών «ανδρικών» ανησυχιών σχετικά με τις διεκδικήσεις των «γυναικών» και των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, με σκοπό την ανάκτηση της κυριαρχίας της αρρενωπότητας. Ουσιαστικά, υποστηρίζεται ότι η μουσική είναι «μέρος μιας ευρύτερης ιδεολογικής διαδικασίας για να πειστεί ο πληθυσμός ότι η ανδρική υπεροχή των ετεροφυλόφιλων είναι φυσική και φυσιολογική» (Weitzer & Kubrin, 2009: 6).

1.2. Βασικές θεωρήσεις των σπουδών φύλου

Στο παρόν υπο-κεφάλαιο του θεωρητικού πλαισίου παρουσιάζονται ορισμένες βασικές θέσεις και θεωρίες των σπουδών φύλου, από τις οποίες αντλεί η παρούσα έρευνα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, εισήχθη ο όρος «κοινωνικό φύλο» (*gender*) από φεμινίστριες και αφορούσε μία κοινωνικο-πολιτισμική κατηγορία, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με τους όρους του «βιολογικού φύλου» (*sex*) (Κογκίδου &

Πολίτης, 2006). Σκοπός της επινόησης του όρου ήταν η αποφυσικοποίηση των έμφυλων σχέσεων, προκειμένου να δοθεί έμφαση στην κοινωνική και πολιτισμική διάσταση της έμφυλης διάκρισης (Κογκίδου & Πολίτης, 2006). Παρά τη συνεισφορά του όρου του κοινωνικού φύλου, το οποίο έχει συμβάλλει στην κατανόηση της κοινωνικής απόδοσης νοημάτων και ερμηνειών στο βιολογικό φύλο, παραμένει εμφανές το διπολικό αυτό σχήμα, είτε με βιολογικούς όρους δηλαδή, θηλυκό και αρσενικό, είτε με κοινωνικούς, δηλαδή, «γυναίκες» και «άνδρες» (Κογκίδου & Πολίτης, 2006). Συνεπώς, διατηρούνται η ιεράρχηση και η ταξινόμηση των φύλων παρά τη μη αναγωγή σε βιολογικούς όρους. Η δημιουργία του όρου του κοινωνικού φύλου φαίνεται να βοήθησε στην κατανόηση ότι η βιολογία δεν ευθύνεται για τη «γυναικεία» υποτέλεια, αλλά η κοινωνική ερμηνεία και η νοηματοδότησή της συμβάλλουν σε αυτήν. Έτσι, παρά την έντονη συνεισφορά του όρου του κοινωνικού φύλου, φαίνεται το φύλο να συνδέεται με την ανισότητα και την καταπίεση, αφού, σύμφωνα με τη Rubin (1975), δεν δύναται το βιολογικό και κοινωνικό φύλο να νοηθούν εκτός καταπιεστικού πλαισίου, διότι η κοινωνία μετατρέπει τη βιολογική σεξουαλικότητα σε προϊόν κοινωνικής δράσης. Αυτό συνδέεται άμεσα με τον κανονιστικό χαρακτήρα του φύλου, ο οποίος οριοθετεί τα άτομα μέσω ενός συγκεκριμένου πειθαρχικού πλαισίου σε αναλογία με τους έμφυλους ρόλους που καλούνται να επιτελέσουν.

Η Butler (2009), στο γνωστό και ριζοσπαστικό της έργο *Αναταραχή φύλου: ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*, θέτει έναν προβληματισμό σχετικά με τη διάκριση βιολογικού και κοινωνικού φύλου και προβαίνει σε μία διαφορετική ανάγνωση αυτών των όρων. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι δεν είναι και τόσο διαχωρισμένοι αυτοί οι δύο όροι, αφού η διάκριση βιολογικού και κοινωνικού φύλου υπονοεί την ύπαρξη ενός προ-κοινωνικού φύλου, το οποίο ήδη προϋπάρχει και εγγράφεται στα σώματα (Butler, 2009). Με άλλα λόγια, συμπεραίνει ότι δεν μπορούμε να ξέρουμε τι θα συνέβαινε εκτός κοινωνίας λόγω των κοινωνικών νοηματοδοτήσεων του φύλου. Έτσι, η Butler (2009) θεωρεί ότι η σύνδεση βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου και σεξουαλικότητας είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής εμφυλοποίησης, που υλοποιείται μέσα από την επανάληψη πράξεων, μέσα από μιμήσεις, χωρίς πρότυπο. Συνεπώς, αυτές οι επαναλαμβανόμενες επιτελέσεις θέτουν τα άτομα εντός ή εκτός διανοητού. Αυτό σημαίνει ότι όταν τα άτομα μιμούνται «επιτυχημένα» δίνεται η εντύπωση ότι το φύλο για να είναι υπαρκτό και διανοητό οφείλει να έχει συγκεκριμένα

χαρακτηριστικά, ενώ, σύμφωνα με την Butler (2009), η «αποτυχημένη» μίμηση του υποτιθέμενου προτύπου αναταράσσει (εξ ου και αναταραχή φύλου) το διπολικό έμφυλο σχήμα και δημιουργεί ρωγμές, οι οποίες οδηγούν στην αναδιατύπωση του φύλου, προκειμένου να «χωράει» όλες τις εκδοχές του εκτός διπολικού σχήματος και ετεροκανονικότητας. Η ρευστότητα του φύλου που υποστηρίζει η Butler σηματοδοτεί ότι το φύλο είναι κάτι το οποίο επιτελούμε, ένα ενέργημα και όχι κάτι που έχει συγκεκριμένη μορφή ή ουσία και εγγράφεται παθητικά στα σώματα.

Συμπληρωματικά, όσον αφορά το βιολογικό φύλο, η Butler (2009) τονίζει ότι και το βιολογικό είναι κοινωνικά κατασκευασμένο, αφού είναι προϊόν λόγου και νοηματοδοτείται σε ένα κοινωνικά έμφυλο πλαίσιο. Σε αυτό συμβάλλει και η έρευνα του Laqueur (2003), που αναφέρει ότι η ομοιότητα ή η διαφορά μεταξύ των φύλων δεν προϋπάρχει, επειδή σε κάθε ιστορικό πλαίσιο το σώμα εκλαμβάνεται με διαφορετικούς τρόπους και έχει διαφορετικές νοηματοδοτήσεις, οι οποίες οδηγούν σε θεωρίες που ενοποιούν ή διαφοροποιούν τα φύλα. Έτσι, σύμφωνα με την ανάλυσή του, φαίνεται το φύλο να συγκροτείται ιστορικά και όχι βιολογικά, επειδή η βιολογική ερμηνεία παράγεται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Με άλλα λόγια, το βιολογικό φύλο, σύμφωνα με τον Laqueur (2003), ήταν από πάντα κοινωνικό, διότι κατασκευάζεται πάντα βάσει των κυρίαρχων θεωριών της εκάστοτε εποχής, δηλαδή σε σχέση με τα κοινωνικοπολιτισμικά συμφραζόμενα. Ένα ακόμα σημείο που τονίζει ο Laqueur (2003) είναι ότι όλα τα έμφυλα νοήματα που επινοούνται και αποδίδονται έχουν ως κριτήριο το σώμα. Στην ίδια λογική, όπως αναφέρει και η Butler (2009), αντλώντας από τον Foucault, το φύλο παράγεται λογοθετικά ως απόρροια πολιτισμικών και κοινωνικών νοηματοδοτήσεων και συμβάσεων, δηλαδή ως προϊόν λόγου και σχέσεων εξουσίας χωρίς να υπάρχει το υποκείμενο προ-κοινωνικά. Βασικός στόχος στο έργο της Butler *Αναταραχή φύλου: ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* είναι η ανασύνταξη του συνδετικού σχήματος ανάμεσα στο βιολογικό φύλο, στο κοινωνικό φύλο και στη σεξουαλικότητα, με σκοπό την αναδιάρθρωση των αιτιοκρατικών συνδέσεων, δίνοντας στο φύλο μια ευελιξία πέρα από κανονιστικές και πειθαρχικές διαδικασίες (Αθανασίου, 2007· Butler, 2009).

Ουσιαστικά, η συνοχή του βιολογικού φύλου, του κοινωνικού φύλου και της ερωτικής επιθυμίας, καθώς και η επιτέλεση των έμφυλων πράξεων νοηματοδοτούνται διαμέσου της ετεροκανονικότητας (Butler, 2009). Με τον όρο ετεροκανονικότητα εννοούμε την κανονικοποιημένη συνθήκη της σύνδεσης αρσενικού και θηλυκού,

«ανδρών» και «γυναικών», ως δεδομένη και φυσικοποιημένη, σε αντίθεση με τις μη ετεροκανονικές σχέσεις. Η Rich (1980) εισήγαγε τον όρο της «αναγκαστικής ετεροφυλοφιλίας», κάνοντας λόγο για το κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο ταυτόχρονα τόσο ρυθμίζει και αστυνομεύει εκείνα τα άτομα που παραμένουν εντός των ορίων της, όσο περιθωριοποιεί και επιβάλλει κυρώσεις σε όσα άτομα βρίσκονται εκτός αυτών των ετεροκανονικών ορίων. Πιο συγκεκριμένα, η αναγκαστική ετεροφυλοφιλία εμπεδώνεται στην κατασκευή του φύλου (Rich, 1980). Έτσι, η Jackson (2006) υπογραμμίζει πως η ετεροκανονικότητα ρυθμίζει κανονιστικά τόσο τον τρόπο ζωής όσο και τη σεξουαλικότητα. Η ετεροκανονικότητα, λοιπόν, οργανώνει το κοινωνικό σύνολο μέσω μίας αόρατης και φυσικοποιημένης κανονιστικής δύναμης και, μάλιστα, κατέχει κυρίαρχη θέση.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι τα άτομα διαμορφώνουν κοινωνικές προσδοκίες για τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα, τις οποίες καλούνται να επιβεβαιώσουν προκειμένου να θεωρηθούν διανοητά υποκείμενα (Butler, 2009). Η επαναλαμβανόμενη αυτή επιτέλεση είναι συνήθως μη συνειδητή, καθώς επιβάλλεται ως μια κανονικοποιημένη και φυσική δομή. Έτσι, οι νόρμες κατευθύνουν τους έμφυλους ρόλους υπαγορεύοντας κατάλληλες «ανδρικές» και «γυναικείες» συμπεριφορές προς τη διασφάλιση της κοινωνικά καθορισμένης έμφυλης διάταξης. Η διάταξη αυτή είναι πατριαρχική, καθώς η αρρενωπότητα αναδεικνύεται ως ηγεμονική σε αντίθεση με τη θηλυκότητα που δεν είναι ποτέ ηγεμονική (Connell, 1987). Σύμφωνα με τους Καρακώστα και Γόγαλη, «η πατριαρχία δομεί το σύνολο των υποκειμένων ως έμφυλα διαχωρισμένων και ιεραρχημένων» (2020: 187), νοοτροπία που αναδεικνύεται βασική για τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζονται τα έμφυλα υποκείμενα στην τραπ κουλτούρα.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι στην εργασία αυτή χρησιμοποιούνται οι όροι «γυναίκες» και «άνδρες», προκειμένου να περιγράψουν τις ευρύτερες κοινωνικές θέσεις και σχέσεις εξουσίας, ωστόσο αναγνωρίζεται ότι υπάρχει κάτι προβληματικό στους όρους αυτούς (Evans, 2003). Στην παρούσα εργασία, οι όροι αυτοί δεν χρησιμοποιούνται κανονιστικά, καθώς υποστηρίζεται ότι οι ταυτότητες αυτές δεν είναι αρκετές για να περιγράψουν άτομα και σύνολα, αφού σημαντικό ρόλο κατέχουν και άλλες ταυτότητες, όπως για παράδειγμα, η εθνική ταυτότητα, η σεξουαλική ταυτότητα, η τάξη, κ.λπ. Στην παρούσα έρευνα, οι κατηγορίες αυτές αναγνωρίζονται ως ρευστές και μη κανονιστικές, ενώ παράλληλα δεν υπάρχει πρόθεση αποκλεισμού των ατόμων

που δεν ταυτίζονται με καμία από τις δύο κατηγορίες. Με άλλα λόγια, οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται για να μελετηθούν τυχόν έμφυλες διακρίσεις και όχι για να προκύψουν εκ νέου διαφοροποιήσεις ή να αναπαραχθούν οι ήδη υπάρχουσες διαχωριστικές έμφυλες ταυτότητες. Επιπρόσθετα, οι ταυτότητες αυτές δε γίνονται αντιληπτές ως ενιαίες κατηγορίες. Γενικότερα, υπάρχει η διάθεση κατάρριψης αυτών των έμφυλων κατηγοριών, ωστόσο κρίνονται απαραίτητες για να μπορέσουν να γίνουν κατανοητές οι έμφυλες ταυτότητες, η κυριαρχία και οι σχέσεις εξουσίας στο υπό μελέτη αντικείμενο. Σύμφωνα με την Evans (2003), ο διαχωρισμός αυτός συμβάλλει στην κατανόηση της προκατάληψης και της κατεύθυνσής της και όχι στην ψευδαίσθηση του σταθερού έμφυλου εαυτού.

1.3. Το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο στην Ελλάδα μεταξύ 2019-2022

Σημαντικό κρίνεται να αναφερθούν οι ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες παράγεται και καταναλώνεται η τραπ μουσική. Επομένως, μία σύντομη περιγραφή του κοινωνικού πλαισίου μεταξύ των ετών 2019–2022 στο ελληνικό συγκείμενο κρίνεται απαραίτητη. Το χρονικό αυτό πλαίσιο δεν επιλέχθηκε τυχαία. Σε αυτή τη χρονική περίοδο, την κοινή γνώμη απασχολούν τόσο οι υπεράριθμες γυναικοκτονίες και η συζήτηση για την κατοχύρωση του όρου, όσο και το ελληνικό MeToo. Παράλληλα, ανθεί η τραπ μουσική, η οποία, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, (ανα)παράγει, κατά κύριο λόγο, σεξιστικές, πατριαρχικές και άνισες έμφυλες ιδεολογίες, ενώ είναι πιθανό να αφορά μία κουλτούρα αντίστασης προς τον φεμινισμό και τις ΛΟΑΤΚΙ διεκδικήσεις.

Η υποδοχή του 2019 συνδέθηκε με τον απόηχο της γυναικοκτονίας της Ελένης Τοπαλούδη, η οποία βιάστηκε και δολοφονήθηκε στις 28/11/2018. Γενικότερα, μεταξύ των ετών 2019-2022 γίνεται γνωστό ότι λαμβάνουν χώρα πολλές γυναικοκτονίες στην ελληνική κοινωνία. Συγκεκριμένα, το 2019 καταμετρώνται μέσω της ηλεκτρονικής ειδησιογραφίας 17 γυναικοκτονίες, το 2020 καταμετρώνται 19, το 2021 σημειώνονται 31 και το 2022 λήγει με 25 γυναικοκτονίες.² Με τον όρο «γυναικοκτονία» εννοείται η δολοφονία μίας «γυναίκας», ακριβώς επειδή είναι «γυναίκα» (Russell, 2012). Σύμφωνα με τις Radford και Russell (1992), τα αίτια των γυναικοκτονιών βρίσκονται στην έμφυλη ανισότητα. Πιο συγκεκριμένα, οι ίδιες τονίζουν ότι οι γυναικοκτονίες συνδέονται αιτιακά με το πατριαρχικό σύστημα που τις γεννάει, ενώ, παράλληλα,

² <https://femicide.gr/>

χρονολογούν την εμφάνισή τους τόσο παλιά όσο και η ίδια η πατριαρχία (Russell & Radford, 1992). Υπογραμμίζουν ότι η γυναικοκτονία δεν είναι κάτι που συμβαίνει ξαφνικά, ένα μεμονωμένο περιστατικό, αλλά υπάρχει ένα συνεχές που τη συνδέει με διαφορετικές εκφράσεις βίας και κυριαρχίας, όπως ο βιασμός, ο ξυλοδαρμός και η σεξουαλική παρενόχληση (Russell & Radford, 1992). Δυστυχώς, ο όρος της γυναικοκτονίας στο ελληνικό πλαίσιο δεν χαίρει νομικής αναγνώρισης, αλλά η νομοθετική πλαισίωσή του καθίσταται αναγκαία.

Όσον αφορά το κίνημα MeToo, αυτό εμφανίζεται στο ελληνικό πλαίσιο τον Δεκέμβριο του 2020, όμως εντείνεται στις αρχές του 2021. Εναρκτήρια καταγγελία αποτελεί η σεξουαλική παρενόχληση που είχε δεχθεί παλαιότερα η Σοφία Μπεκατώρου στον αθλητικό χώρο. Έτσι, πολλά άτομα – κυρίως, «γυναίκες» – άντλησαν δύναμη για να σπάσουν τη σιωπή και να μιλήσουν για περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας, όχι μόνο στον χώρο του αθλητισμού, αλλά και στον ακαδημαϊκό, πολιτικό, δημοσιογραφικό και καλλιτεχνικό χώρο, με έμφαση στον χώρο του θεάτρου. Το κίνημα συνέβαλε μεταξύ πολλών άλλων στην ορατότητα της έμφυλης βίας, της έμφυλης κακοποίησης και της έμφυλης ανισότητας γενικότερα, καθώς επίσης ενίσχυσε τους φεμινιστικούς αγώνες. Επηρεάζονται όμως οι στίχοι της τραπ μουσικής από την κοινωνική ανησυχία γύρω από το MeToo και τις υπεράριθμες γυναικοκτονίες, καθώς και από την ανάπτυξη της ευαισθησίας προς τα έμφυλα ζητήματα;

Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία

2.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Κύριο μέλημα της παρούσας ερευνητικής εργασίας αποτελεί η μελέτη των έμφυλων ταυτοτήτων που αποδίδονται στα υποκείμενα μέσω των στίχων της σύγχρονης ελληνικής τραπ μουσικής, καθώς και η μελέτη των έμφυλων λόγων (*discourses*) που επιστρατεύονται για την παραγωγή των τραπ κειμένων. Στόχος της έρευνας είναι να μελετηθούν οι τρόποι με τους οποίους παρουσιάζονται οι θηλυκότητες και οι αρρενωπότητες στους στίχους της τραπ. Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, λοιπόν, διατυπώνεται ως εξής: Με ποιους τρόπους παρουσιάζονται οι θηλυκότητες και οι αρρενωπότητες στους στίχους της σύγχρονης ελληνικής τραπ μουσικής;

Η μουσική ως πολιτισμικό, κοινωνικό και εμπορικό προϊόν παράγει και αναπαράγει λόγους (*discourses*). Βασικοί σκοποί της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη αυτών των λόγων, η αποσαφήνιση της στόχευσής τους και η διερεύνηση των λόγων αυτών ως προς το πώς αναπαριστούν και νοηματοδοτούν τα έμφυλα υποκείμενα και τους ρόλους τους. Οι έμφυλες επιτελέσεις αναπαρίστανται ως φυσικοποιημένες ή/και ως κοινωνικά συγκροτημένες στους στίχους των σύγχρονων τραπ ελληνικών τραγουδιών; (Ανα)παράγονται έμφυλα στερεότυπα και σεξιστικοί λόγοι στην τραπ στιχουργική; (Ανα)παράγονται φεμινιστικοί λόγοι στην τραπ μουσική; Αλλά και ποιοι λόγοι απουσιάζουν από τους στίχους της τραπ; Παρατηρούνται ρωγμές στην τραπ στιχουργική ή αναπαράγεται το κυρίαρχο ετεροκανονικό παράδειγμα; Ποιες προεκτάσεις μπορεί να έχει η αναπαραγωγή φεμινιστικών ή αντιφεμινιστικών λόγων μέσω των στίχων μουσικής; Αυτά είναι τα βασικά ερωτήματα και υπο-ερωτήματα που η μελέτη σκοπεύει να διερευνήσει.

Αφορμή για τη μελέτη αυτή αποτελούν τόσο τα προσωπικά ενδιαφέροντα της ερευνήτριας, όσο και το κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία γύρω από αυτό το ζήτημα. Παρόλο που η τραπ μουσική, η τραπ κουλτούρα και οι αναφορές της προβληματίζουν τόσο άτομα και ομάδες της κοινωνίας, όσο και την κοινωνική επιστήμη, παραμένει ένα σχεδόν ανεξερευνητό πεδίο στον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο. Εικάζεται ότι μέσω αυτής της δημοφιλούς και κυρίαρχης μουσικής κουλτούρας (ανα)παράγονται σεξιστικές θέσεις που επιβραδύνουν την έμφυλη ισότητα και περιθωριοποιούν τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, αγνοώντας την εξέλιξη των κοινωνικών

κινημάτων, ενώ παράλληλα ενισχύουν αναχρονιστικές έμφυλες αντιλήψεις και εδραιώνουν περαιτέρω τα κυρίαρχα ετεροκανονικά πρότυπα.

2.2. Έρευνα, ερευνητική στρατηγική και σχέδιο έρευνας

Αρχικά, η επιστημονική έρευνα αφορά μία «διαδικασία συστηματικής διερεύνησης» (Mertens, 2009: 30), η οποία, μέσα από μια πορεία σχεδιασμού, συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας δεδομένων, παράγει γνώση, περιγράφει και κατανοεί τον κόσμο (Mertens, 2009). Ωστόσο, ο δρόμος για επιστημονική έρευνα δεν είναι ένας. Πέρα από την πληθώρα θεμάτων που μπορεί να μελετήσει μια επιστημονική έρευνα, μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την επιστημολογική θέση, την οντολογία, την ερευνητική στρατηγική (ποιοτική, ποσοτική, μεικτή), την ερευνητική μέθοδο (τεχνική/ες συλλογής δεδομένων) και το ερευνητικό σχέδιο (συλλογή και ανάλυση δεδομένων). Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε έρευνας πρέπει να βρίσκονται σε διαλεκτική συμφωνία.

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στη μελέτη ζητημάτων που εμπίπτουν στον κλάδο των κοινωνικών επιστημών, αντλώντας έννοιες και θεωρίες από αυτές (Bryman, 2017), θέτοντας στο επίκεντρο την κοινωνική εμφάνιση και επίδραση της τραπ μουσικής και τις προεκτάσεις που έχει στη νοηματοδότηση των έμφυλων ταυτοτήτων. Σύμφωνα με την Κυριαζή, σκοπός της κοινωνιολογικής έρευνας είναι «η ανακάλυψη των γενικών κανόνων που διέπουν την καθημερινή ζωή και αποτελούν εφόδια στις καθημερινές συναλλαγές των ανθρώπων μέσω των οποίων κατασκευάζεται η δεδομένη καθημερινή πραγματικότητα» (1999: 33). Λόγω του κοινωνιολογικού προσδιορισμού της παρούσας έρευνας απαιτείται μια επιστημολογία συμβατή με τις κοινωνικές επιστήμες, όπως η ερμηνευτική προσέγγιση που επικεντρώνεται στην «κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς» (Bryman, 2017: 53), δίνοντας έμφαση στα υποκείμενα, και αποδεχόμενη την ύπαρξη πολλαπλών και μεταβαλλόμενων πραγματικοτήτων. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η φαινομενολογία ως ένα «φιλοσοφικό ρεύμα που ασχολείται με το πώς το άτομο νοηματοδοτεί τον κόσμο γύρω του» (Bryman, 2017: 53). Έτσι, δίνεται έμφαση στη σημασία που κατέχει η κοινωνική δομή για τα άτομα και στο πώς μέσα από αυτή νοηματοδοτούνται οι δράσεις των ατόμων, θέτοντας ως σκοπό της έρευνας «την πρόσβαση στον κοινό νου των ανθρώπων» (Bryman, 2017: 55).

Σύμφυτη με αυτή την επιστημολογία είναι η οντολογική θέση του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, που επιλέγεται στην παρούσα έρευνα. Βάσει του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, «η πραγματικότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη» (Robson, 2010: 32), κάτι το οποίο συντελεί στην αποδοχή πολλαπλών «πραγματικοτήτων» και στην απόρριψη της άποψης ότι οι δομές, οι κατηγορίες και οι «πραγματικότητες» προϋπάρχουν. Έτσι, η/ο ερευνήτρια/τής καλείται να δει την κοινωνική «πραγματικότητα» ως «διαρκές επίτευγμα των δρώντων υποκειμένων και όχι ως κάτι εξωτερικό που τους περιστέλλει εξ ολοκλήρου» (Bryman, 2017: 59). Επομένως, είναι κατανοητό ότι κάθε δομή και θέση στον κοινωνικό κόσμο δεν είναι εξωτερική των ατόμων, αλλά αποτελεί αποτέλεσμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασής τους (Bryman, 2017· Κυριαζή, 1999), μια θέση που χαρακτηρίζει και την ανάλυση λόγου (Bryman, 2017). Η παρούσα έρευνα έχει ως κεντρική έννοια τις (έμφυλες) ταυτότητες και τη διαδικασία κατασκευής ταυτοτήτων, εν γένει. Όπως προκύπτει, οι ταυτότητες δεν πρόκειται να παρουσιαστούν ως κάτι σταθερό, δεδομένο και προ-κοινωνικά καθορισμένο, αλλά ως κάτι δυναμικό και ως αποτέλεσμα των κοινωνικών διαδικασιών. Έτσι, η οντολογική θέση του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, που αντιτίθεται στη δεδομένη ύπαρξη κατηγοριών και βασίζεται στην ιδέα της κοινωνικής δόμησης νοημάτων και ταυτοτήτων από τα ίδια τα υποκείμενα μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αναδεικνύεται κεντρική (Bryman, 2017).

Με δεδομένο ότι η παρούσα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση ενός κοινωνικού φαινομένου, ως ερευνητική στρατηγική επιλέγεται η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση. Επιπλέον, αναδεικνύεται ως η κατάλληλη ερευνητική στρατηγική, λόγω του γεγονότος ότι μελετώνται οι έμφυλες ταυτότητες σε στίχους, με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στον λόγο, καθώς η ποιοτική έρευνα «δίνει έμφαση στις λέξεις κατά τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων» (Bryman, 2017: 409). Συμπληρωματικά, φαίνεται ότι η ποιοτική έρευνα αφορά την ερμηνεία των νοημάτων και των λέξεων (Robson, 2010).

Τέλος, κομβικό ρόλο στην κατασκευή νοημάτων και ταυτοτήτων κατέχει ο λόγος ως διαμεσολαβητικό στοιχείο συγκρότησης της κοινωνίας (Butt, 1996· Κυριαζή, 1999), αφού η γλώσσα ως κοινωνική πρακτική κατασκευάζει ταυτότητες. Έτσι, όσον αφορά το ερευνητικό σχέδιο, δηλαδή τη μέθοδο συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων, επιλέγεται η κριτική ανάλυση λόγου. Βασικός στόχος της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι η μελέτη των τρόπων, με τους οποίους η γλώσσα αναπαράγει

ιδεολογίες, αξίες και σχέσεις εξουσίας (Στάμου, 2014). Η κριτική ανάλυση λόγου ως μέθοδος ανάλυσης συνομιλεί μεθοδολογικά με τα ερωτήματα της παρούσας έρευνας, αλλά και επιστημολογικά με την ερμηνευτική προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι «η κοινωνική παράδοση ταυτίζεται με τους λόγους, τα κίνητρα, τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τα πρότυπα συμπεριφοράς που επικαλούνται οι άνθρωποι για την κοινωνική τους δραστηριότητα» (Κυριαζή, 1999: 35).

2.3. Δείγμα και κριτήρια επιλογής

Δεδομένα προς ανάλυση αποτελούν οι στίχοι σύγχρονων ελληνικών τραγουδιών της τραπ μουσικής. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν βάσει ορισμένων κριτηρίων. Αρχικά, βασικό κριτήριο επιλογής του δείγματος είναι η εξασφάλιση ποικιλίας ερμηνευτριών και ερμηνευτών, με βασική προϋπόθεση για την επιλογή τους να δισκογραφούν τουλάχιστον δύο χρόνια, προκειμένου να εξασφαλιστεί η πληθώρα κυκλοφοριών τους και η δημοφιλία τους. Αφού καταγράφηκαν οι κυκλοφορίες αυτών των τραγουδιστριών και τραγουδιστών στο διάστημα 01/01/2019-31/12/2022 (4 χρόνια), επιλέχθηκε το πιο δημοφιλές τραγούδι της καθεμίας και του καθενός, εφόσον ξεπερνούσε τις προβολές του ενός εκατομμυρίου στο YouTube, για να τηρείται και το κριτήριο της δημοφιλίας. Έτσι, το σώμα κειμένων απαρτίζεται από 39 κείμενα/στίχους τραγουδιών. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη πλατφόρμα λόγω του είναι η πιο διαδεδομένη και επειδή η πρόσβαση σε αυτήν είναι ελεύθερη και δωρεάν. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι όσα τραγούδια εμπεριείχαν και άλλες γλώσσες πέραν της ελληνικής σε μεγάλη έκταση δεν εντάχθηκαν στο δείγμα. Ωστόσο, επειδή η διαγλωσσικότητα (*translanguaging*)³ φάνηκε πως είναι πάρα πολύ συχνή στους στίχους της τραπ μουσικής, επιλέχθηκαν τραγούδια που χρησιμοποιούν λέξεις ή φράσεις από άλλες γλώσσες και μεταφράστηκαν πριν την ανάλυση.

³ Wei (2011): Η διαγλωσσικότητα ως όρος περιγράφει τη μετακίνηση από ένα γλωσσικό σύστημα σε ένα άλλο (ή σε περισσότερα). Μέσω αυτής η χρήση της μίας γλώσσας ενισχύει την άλλη.

Wei, L. (2011). Moment analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain. *Journal of Pragmatics*, 43, 1222-1235.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – ΤΕΛΙΚΟ ΔΕΙΓΜΑ

1.CALIENTE
2.MPOREI
3.MADAME
4.SENORITA
5.NISI
6.DEJA VU
7.NETFLIX
8.OBSESSED
9.ΒΓΑΖΕΙ STORY
10.PRESTIGE
11.MEDITERRANEAN
12.NASA
13.BUSY
14.AKOMI
15.FULL PRESS
16.AMNESIA
17.XCM
18.210
19.BOOM
20.OVERDOSE
21.ΑΛΛΟ LEVEL
22.CRYSTAL
23.JET
24.SMG
25.EIMAI OK
26.PRASINA
27.MOTTO
28.MILLY
29.JOKER
30.FALE
31.KOKAINH
32.PLAYAH
33.ΓΙΑ ΔΥΟ
34.VESVI
35.MASK OFF
36.ALITISA
37.COCO
38.SEXY
39.MILANO

2.4. Κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ)

Για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιείται η κριτική ανάλυση λόγου (στο εξής: ΚΑΛ). Πρόκειται για μία διαδοδομένη μέθοδο και θεωρία

που χρησιμοποιείται στην κοινωνική έρευνα (Fairclough, 2001α). Βασικός στόχος της ΚΑΛ, σύμφωνα με τις Phillips και Jorgensen, είναι να διερευνηθούν «οι σχέσεις ανάμεσα στη χρήση της γλώσσας και την κοινωνική πρακτική» (2009: 131-132), με απώτερο σκοπό να αναδειχθεί η σημασία των πρακτικών του λόγου στην αναπαραγωγή των άνισων σχέσεων εξουσίας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, η ΚΑΛ αποσκοπεί στην κοινωνική αλλαγή, στη γεφύρωση των σχέσεων εξουσίας και ανισότητας, καθώς και στη διόρθωση των κοινωνικών αδικιών (Phillips & Jorgensen, 2009· Wodak, 2001· Fairclough, 2020). Ακριβώς λόγω αυτού του ρόλου της χαρακτηρίζεται και ως «κριτική». Κατανοούμε, λοιπόν, ότι η ΚΑΛ συμβάλλει στην αποκάλυψη εμφανών και μη εμφανών τρόπων, «με τους οποίους η γλώσσα εμπλέκεται σε κοινωνικές θέσεις δύναμης και κυριαρχίας» (Fairclough, 2001β: 229), αποκρυπτογραφώντας με αυτόν τον τρόπο ιδεολογίες προς την «απομυθοποίηση» των λόγων (Wodak, 2001).

Ο Fairclough, ένας από τους εισηγητές της ΚΑΛ, την ορίζει ως μία προσέγγιση που ερευνά τις σχέσεις ανάμεσα «(α) στις πρακτικές λόγου, τα γεγονότα και τα κείμενα και (β) ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές δομικές, σχέσεις και διαδικασίες» (Fairclough, 1993: 135 όπ. ανάφ. στο Phillips & Jorgensen, 2009). Τονίζει με αυτόν τον τρόπο τη διάχυση και την εδραίωση της εξουσίας της εκάστοτε κυρίαρχης ιδεολογίας μέσω της γλώσσας στην κοινωνία. Αναλυτικότερα, η μέθοδος αυτή επιδιώκει, μέσω του συνδυασμού της ανάλυσης των κειμένων και της ανάλυσης των κοινωνικών δομών, «να αποκαλύψει τον τρόπο που συνδέονται η γλώσσα, η κοινωνία και η ιδεολογία» (Στάμου, 2014: 149) για την ανάδειξη των κοινωνικών ανισοτήτων. Έτσι, μέσω του ενδιαφέροντος της ΚΑΛ για τη γλωσσική απόδοση των ανισοτήτων και των αδικιών στις κοινωνικές δομές, αποκαλύπτεται ο τρόπος με τον οποίο η γλώσσα κατασκευάζει και συντηρεί ηγεμονικούς λόγους, κυρίαρχες θέσεις και στάσεις (Λαμπροπούλου, 2014). Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι βασική θέση της ΚΑΛ είναι ότι «οι ρηματικές πρακτικές συμβάλλουν στη δημιουργία και την αναπαραγωγή των άνισων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες» (Phillips & Jorgensen, 2009: 120), κατασκευάζοντας ιδεολογίες και λόγους που τις υποστηρίζουν. Αυτό ενισχύεται και από τη θέση της Wodak που υποστηρίζει ότι για την ΚΑΛ η ιδεολογία «θεωρείται σημαντική πτυχή της δημιουργίας και διατήρησης των άνισων σχέσεων εξουσίας» (2001: 10).

Οι ιδεολογίες αναπαράγονται μέσω των λόγων. Σύμφωνα με τον Foucault, ο λόγος (*discourse*) αφορά «έναν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και οπτικής για τον

κόσμο» (Στάμου, 2014: 159). Με άλλα λόγια, ο λόγος αφορά ένα σύνολο ιδεών, θέσεων, κανόνων και πρακτικών. Η έννοια του λόγου δεν ταυτίζεται με τα ίδια τα κείμενα, αλλά τα ρυθμίζει μέσω του τρόπου που απεικονίζονται σε αυτά ιδεολογίες για τον κόσμο. Κατανοούμε, λοιπόν, ότι ο λόγος αφορά «έναν ιδιαίτερο τρόπο να μιλάει κάποιος για τον κόσμο (ή για μια διάσταση του κόσμου) και να κατανοεί τον κόσμο (ή μια διάστασή του)» (Phillips & Jorgensen, 2009: 18). Είναι εμφανές ότι η έννοια του λόγου συνδέεται άρρηκτα με έννοιες, όπως η ιδεολογία και η εξουσία (Phillips & Jorgensen, 2009). Μάλιστα, στο πεδίο της ΚΑΛ, «οι ιδεολογίες είναι αναπαραστάσεις πρακτικών που διαμορφώνονται από συγκεκριμένες οπτικές με σκοπό τη διατήρηση άνισων σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας» (Lazar, 2007: 146). Στις σύγχρονες κοινωνίες, επομένως, ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η εξουσία είναι λεκτικός. Αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι είναι και μια αβλαβής πρακτική.

Ο λόγος δεν είναι, και δεν μπορεί να είναι, «ένα ουδέτερο μέσο απονομής νοήματος» (Bryman, 2017: 579): αντιθέτως, είναι ιδεολογικός «στο μέτρο που συμβάλλει στη διατήρηση συγκεκριμένων σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας» (Fairclough, 2020: 68). Ακόμα και η γνώση, η οποία αφορά μια κανονικοποιημένη πρακτική που υποτίθεται ότι αντανάκλα αντικειμενικά τον «πραγματικό» κόσμο, πρακτικά θεσπίζεται από λόγους που φέρουν συγκεκριμένες ιδεολογίες και παράγουν σχέσεις εξουσίας, αφού «οι λόγοι είναι σημειωτικοί τρόποι ερμηνείας των πτυχών του κόσμου» (Fairclough, 2020: 55). Κλείνοντας, κεντρική θέση της ΚΑΛ αποτελεί το ότι ο λόγος αφορά μία κοινωνική πρακτική που βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με την κοινωνία και οι κυρίαρχες πρακτικές του λόγου συμβάλλουν με τη σειρά τους στην αναπαραγωγή της άνισης κατανομής της εξουσίας ανάμεσα σε διάφορες κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, η ανδρική κυριαρχία ασκεί εξουσία στις ομάδες των «γυναικών», των ΛΟΑΤΚΙ, αλλά στην ομάδα των ίδιων των κυρίαρχων. Αυτή η άνιση έμφυλη ιδεολογία θα μπορούσε να αναπαράγεται μέσω του σεξιστικού λόγου, του λόγου της έμφυλης διαφοράς, του ομοφοβικού λόγου, του πατριαρχικού λόγου, του ετεροκανονικού λόγου κ.λπ., επιβεβαιώνοντας την κυρίαρχη τάξη του λόγου. Σύμφωνα με τον Foucault, η τάξη του λόγου αφορά «το σύνολο των γλωσσικών συμβάσεων μιας κοινωνικής πρακτικής, καθώς και το πλέγμα των σχέσεων» (Στάμου, 2014: 167).

Ακόμα πιο κοντά στη θεματολογία της παρούσας έρευνας βρίσκεται η θεωρία της Φεμινιστικής Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (στο εξής: ΦΚΑΛ). Η ΦΚΑΛ επικοινωνεί σε μεγάλο βαθμό με την ΚΑΛ και οι στόχοι τους είναι συγγενικοί. Η ΦΚΑΛ στοχεύει

να δείξει τους ορατούς και μη ορατούς λόγους, μέσω των οποίων αναπαράγονται ως «δεδομένες οι έμφυλες παραδοχές και οι σχέσεις ηγεμονικής εξουσίας» (Lazar, 2007: 142). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι και η ΦΚΑΛ στοχεύει στην ανάδειξη των κοινωνικών αδικιών που αναπαράγονται και συντηρούνται διά του λόγου, με εστίαση στις έμφυλες αδικίες. Έτσι, προκύπτει ότι στόχος της ΦΚΑΛ είναι «να αμφισβητηθούν οι λόγοι που εδραιώνουν τις κοινωνικά έμφυλες ταξινομήσεις» (Lazar, 2014: 182), οι οποίοι λειτουργούν περιοριστικά και διαχωριστικά για τα άτομα αναπαράγοντας έμφυλες ανισότητες. Η ΦΚΑΛ, λοιπόν, αποτελεί έναν τρόπο ακτιβισμού, λόγω του ότι η διαδικασία κριτικής αποτελεί δράση ευαισθητοποίησης (Lazar, 2014). Όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία, και η ΚΑΛ έχει ακτιβιστική δράση λόγω της κριτικής της διάστασης, καθώς σκοπός της είναι η χειραφέτηση των ατόμων από τις άνισες ιδεολογίες (Lazar, 2007).

Συνεχίζοντας την παρουσίαση της ΚΑΛ και παράλληλα συνδέοντάς τη με την παρούσα έρευνα, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι αποτελεί μια θεώρηση που βασίζεται στον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό. Αυτό προκύπτει από τη βασική της θεώρηση ότι «ο τρόπος που μιλάμε δεν αντανakλά ουδέτερα τον κόσμο, τις ταυτότητες και τις κοινωνικές μας σχέσεις, αλλά συμμετέχει ενεργά στη δημιουργία και την αλλαγή τους» (Jorgensen & Phillips, 2002: 1· Johnstone, 2008: 11 όπ. ανάφ. στο Σηφianού, 2020: 41). Συνεπώς, η ΚΑΛ αντιμετωπίζει τη γλώσσα, κυρίως, ως «πηγή κοινωνικά προσδιορισμένων νοημάτων και λιγότερο ως μέσο προσωπικής έκφρασης» (Στάμου, 2014: 150). Μάλιστα, η γλώσσα και τα νοήματά της επηρεάζονται από τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, στις οποίες παράγεται και καταναλώνεται ένα κείμενο. Επίσης, διαμορφώνονται και από το πλαίσιο εντός του οποίου εμφανίζονται, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη για την κατανόηση των λόγων και του αντίκτυπού τους (Phillips & Hardy, 2002). Σύμφωνα με τον Fairclough (1992), ο λόγος κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία συγκρότησης της κοινωνίας. Για τον λόγο αυτό, τόσο οι ταυτότητες των ατόμων, όσο και η κοινωνική «πραγματικότητα» είναι αποτέλεσμα της γλώσσας (Λαμπροπούλου, 2014). Έτσι, φαίνεται πως η γλώσσα όχι μόνο αντανakλά τον κοινωνικό κόσμο και τις κοινωνικές ταυτότητες, αλλά τα διαμορφώνει διαλογικά. Μέσα από την ΚΑΛ, λοιπόν, διερευνώνται οι πρακτικές του λόγου που κατασκευάζουν τον κόσμο, τα υποκείμενα και τις κοινωνικές σχέσεις, με απώτερο σκοπό τη διερεύνηση της στόχευσης αυτών των ιδεολογιών που προκύπτουν. Κλειδί σε αυτή τη διαδικασία αποτελεί η απο-φυσικοποίηση των κυρίαρχων δομών που

παρουσιάζονται ως δεδομένες και προ-κοινωνικά δοσμένες. Όπως αναφέρει η Γεωργιάδου, «οι ταυτότητες δεν αποτελούν εγγενείς ιδιότητες των ατόμων, αλλά νοούνται ως κάτι ρευστό, πολύπλευρο και μεταβαλλόμενο το οποίο (ανα)παράγεται δυναμικά στον λόγο και μέσω του λόγου» (2020: 624,625).

Συνεπώς, δεν θα μπορούσε παρά αντικείμενο ανάλυσης της ΚΑΛ να αποτελούν τα κείμενα. Σημείο αφετηρίας της ΚΑΛ είναι η πεποίθηση ότι «τα κείμενα αποτελούν κοινωνικές πρακτικές που διαμεσολαβούν την κατασκευή των ταυτοτήτων και των σχέσεων» (Γεωργιάδου, 2020: 369). Η ΚΑΛ, λοιπόν, προσανατολίζεται στα δημόσια κείμενα για τη μελέτη ζητημάτων κοινωνικής εξουσίας και ανισότητας (Στάμου, 2014). Αυτό συμβαίνει, διότι τα δημόσια κείμενα έχουν ευρεία διανομή και απήχηση, αποτελώντας «τη σημαντικότερη πηγή από την οποία διαμορφώνουμε την αντίληψή μας για την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα» (van Dijk, 2001 όπ. ανάφ. στο Στάμου, 2014: 152). Δημόσια κείμενα αποτελούν κείμενα από την πολιτική, τα ΜΜΕ, την εκπαίδευση και γενικότερα τα κείμενα μαζικής κουλτούρας (Γεωργιάδου, 2020). Έτσι, όπως προαναφέρθηκε, το σώμα κειμένων της παρούσας ερευνητικής εργασίας αποτελείται από στίχους της τραπ, ως δημόσια κείμενα ευρείας διανομής και ταυτόχρονα μαζικής κουλτούρας. Τα κείμενα, γενικότερα, μπορούν να είναι γραπτά, προφορικά, οπτικά και πολυτροπικά. Οι στίχοι τραγουδιών αποτελούν τόσο γραπτά όσο και προφορικά κείμενα, αφού γράφονται και στη συνέχεια τραγουδιούνται/μιλούνται, αλλά και διαβάζονται σε μουσικές και διαδικτυακές πλατφόρμες. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι οι λογοαναλυτικές προσεγγίσεις, όπως η ΚΑΛ, αποτελούν βασικό εργαλείο για την ανάλυση κειμένων (Γεωργιάδου, 2020).

Από την παραπάνω παρουσίαση του τι είναι η ΚΑΛ, ποιους στόχους έχει, ποιες είναι οι βασικές της θέσεις και τι αναλύει, προκύπτει και ο ρόλος της/του ερευνήτριας/τή – αναλύτριας/τή. Πρακτικά, η/ο ερευνήτρια/τής – αναλύτρια/τής που διεξάγει μία έρευνα λογοαναλυτικής προσέγγισης, όπως είναι η ΚΑΛ, διερευνά «τη σχέση μεταξύ λόγου και πραγματικότητας» (Bryman, 2017: 586). Αφετηριακή θέση της/του ερευνήτριας/τή, όπως έχει γίνει κατανοητό μέσα από τα παραπάνω, αποτελεί η αποδοχή του ότι «είναι αδύνατο να προσεγγίσουμε την πραγματικότητα έξω από τους λόγους» (Phillips & Jorgensen, 2009: 52). Συνεπώς, η/ο ερευνήτρια/τής διερευνά τους λόγους και τον «ρόλο που παίζουν οι ρηματικές πρακτικές στη διατήρηση της κοινωνικής τάξης και στην κοινωνική αλλαγή» (Phillips & Jorgensen, 2009: 132). Σκοπός της/του είναι να φέρει στο προσκήνιο τις ευρύτερες δομές και τους τρόπους

που αυτές συνδέονται, με απώτερο στόχο να διερευνήσει τις «κοινωνικές συνέπειες των διάφορων ρηματικών προτάσεων» στην κατασκευή της «πραγματικότητας» (Phillips & Jorgensen, 2009: 52). Η αποκάλυψη των λειτουργιών του λόγου και, κυρίως, των ηγεμονικών λόγων που θεωρούνται δεδομένοι με σκοπό την κριτική τους και την αποφυσικοποίησή τους, θα παράγει εναλλακτικές μορφές γνώσης που θα συμβάλλουν στη βελτίωση του κόσμου ώστε να γίνει πιο ανθρώπινος (Gee & Handford, 2012 όπ. ανάφ. στο Σηφιανού, 2020), κάτι που αναδεικνύει την κριτική θέση των ερευνητριών/τών της ΚΑΛ.

Πριν παρουσιαστεί ποια προσέγγιση της ΚΑΛ θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα έρευνα, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η ΚΑΛ δεν συνιστά μια ομοιογενή προσέγγιση (Στάμου, 2014: 156). Αναλυτικότερα, υπάρχουν «τάσεις και ρεύματα εντός της ΚΑΛ», τα οποία διαφοροποιούνται «θεωρητικά ή/και κυρίως αναλυτικά» (Στάμου, 2014: 156). Παρόλα αυτά, όλες οι προσεγγίσεις έχουν ως βάση το κοινό τους ενδιαφέρον για την κοινωνική μελέτη της γλώσσας, ως ενός μέσου που συγκροτεί την κοινωνική «πραγματικότητα», αναλύοντας κυρίως ζητήματα άσκησης εξουσίας, αναπαραγωγής ιδεολογίας και κοινωνικής ανισότητας μέσω αυτής (Στάμου, 2014· Phillips & Jorgensen, 2009). Γενικότερα, οι λογο-αναλυτικές προσεγγίσεις και η ποιοτική έρευνα ευρύτερα αναγνωρίζουν ότι δεν υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος ανάλυσης. Σύμφωνα με τις Phillips και Jorgensen, «ο σχεδιασμός της έρευνας πρέπει να διαμορφωθεί κατάλληλα, για να ταιριάζει με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε ερευνητικού εγχειρήματος» (2009: 143), κάτι που αναδεικνύει την ευελιξία της ποιοτικής έρευνας (Robson, 2010· Bryman, 2017). Επιπρόσθετα, οι λογο-αναλυτικές προσεγγίσεις αποτελούν διεπιστημονικές προσεγγίσεις, λόγω του ότι χρησιμοποιούνται σε διάφορα κοινωνικά πεδία και επιστημονικούς κλάδους και λόγω του ότι βρίσκονται σε διαλογική σχέση με άλλες θεωρίες και μεθόδους (Fairclough, 2000 όπ. ανάφ στο. Fairclough, 2001· Phillips & Jorgensen, 2009). Η ΚΑΛ, επομένως, αφορά ένα διεπιστημονικό πεδίο που αντλεί από άλλα πεδία και προσφέρει σ' αυτά.

Η μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων που επιλέγεται από το πεδίο της ΚΑΛ για τη συγκεκριμένη έρευνα είναι η κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση του Fairclough. Σύμφωνα με αυτή, η ανάλυση των κειμένων πραγματοποιείται σε τρεις διαστάσεις: στο μικρο-επίπεδο, στο μεσο-επίπεδο και στο μακρο-επίπεδο. Κατ' αντιστοιχία, αυτές αφορούν το κείμενο, τη ρηματική πρακτική και την κοινωνική πρακτική. Η ανάλυση του κειμένου αφορά την ανάλυση της γλωσσικής δομής και των γλωσσικών

χαρακτηριστικών του κειμένου (Phillips & Jorgensen, 2009). Πιο συγκεκριμένα, αυτό το επίπεδο μπορεί να περιλαμβάνει τη μελέτη του λεξιλογίου, της γραμματικής, των μεταφορών και του ήθους (Fairclough, 1992 όπ. ανάφ. στο Phillips & Jorgensen, 2009). Στην παρούσα έρευνα, όσον αφορά το πρώτο επίπεδο, θα μελετηθεί το ήθος, δηλαδή το «πώς συγκροτούνται οι ταυτότητες μέσω της γλώσσας» (Fairclough, 1992: 166 όπ. ανάφ. στο Phillips & Jorgensen, 2009: 154). Η ρηματική πρακτική, δηλαδή, το δεύτερο επίπεδο, αφορά «τις διαδικασίες που συνδέονται με την παραγωγή και την κατανάλωση του κειμένου» (Phillips & Jorgensen, 2009: 130). Πιο συγκεκριμένα, αφορά την ανάλυση των λόγων που συμβάλλουν στην παραγωγή και την κατανάλωση του κειμένου (Phillips & Jorgensen, 2009), καθώς και το εάν αυτοί οι λόγοι που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ή την κατανάλωση αντλούν από προϋπάρχοντες λόγους. Τέλος, στο επίπεδο της κοινωνικής πρακτικής διερευνάται ο βαθμός στον οποίον η ρηματική πρακτική, δηλαδή, το δεύτερο επίπεδο, «αναπαράγει ή αναδιαρθρώνει την προϋπάρχουσα τάξη του λόγου, καθώς και την ανάλυση των σχετικών συνεπειών για την ευρύτερη κοινωνική πρακτική» (Phillips & Jorgensen, 2009: 131). Μέσα από αυτή τη διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα και μέσα από τη συνδυαστική ανάλυση της ρηματικής πρακτικής και της κοινωνικής πρακτικής προκύπτουν τα συμπεράσματα (Phillips & Jorgensen, 2009). Ουσιαστικά, αυτή η συνδυαστική ανάλυση της ρηματικής και κοινωνικής πρακτικής διερευνά τα επίπεδα διαρρηματικότητας (*interdiscursivity*). Σύμφωνα με τη θεωρία του Fairclough, τα υψηλά επίπεδα διαρρηματικότητας σημαίνουν αλλαγή και τροποποίηση των κυρίαρχων λόγων, ενώ τα χαμηλά επίπεδα διαρρηματικότητας σημαίνουν αναπαραγωγή των κατεστημένων. Ουσιαστικά, η διαρρηματικότητα αφορά τον εντοπισμό των λόγων από τους οποίους πηγάζει ένα κείμενο (Phillips & Jorgensen, 2009· Fairclough, 2020).

Μία ακόμα βασική έννοια της ΚΑΛ, που συνομιλεί μάλιστα με την έννοια της διαρρηματικότητας που αναφέρθηκε παραπάνω, είναι αυτή της διακειμενικότητας (*intertextuality*). Με αυτή νοούνται οι διάφορες διασυνδέσεις μεταξύ των κειμένων που αναλύονται (Bryman, 2017), αλλά και μεταξύ άλλων προγενέστερων κειμένων (Γεωργάλου, 2020). Πιο συγκεκριμένα, η διαρρηματικότητα ενός κειμένου είναι μέρος της διακειμενικότητάς του (Fairclough, 2001α), η οποία αφορά τον τρόπο που ένα κείμενο αφομοιώνει στοιχεία άλλων κειμένων (Phillips & Jorgensen, 2009). Σκοπός της αξιοποίησης της έννοιας της διακειμενικότητας στην ΚΑΛ είναι να

«χαρτογραφήσει τις σχέσεις εξουσίας και τις διαδικασίες κοινωνικής αλλαγής εντός και μεταξύ κοινωνικών σχηματισμών και πρακτικών» (Farrelly, 2020: 362 όπ. ανάφ. στο Γεωργάλου, 2020: 629). Επομένως, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η διακειμενικότητα αφορά τόσο τη σύνδεση ενός κειμένου με «επικοινωνιακά γεγονότα μιας γλωσσικής κοινότητας», όσο και «τους μετασχηματισμούς που μπορεί να προκαλέσει σε προγενέστερα κείμενα» (Στάμου, 2014: 167), κατασκευάζοντας νέα νοήματα.

2.5. Δεοντολογία, αναστοχαστικότητα και περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα μελετά τους στίχους της σύγχρονης τραπ μουσικής. Τα τραγούδια έχουν παραχθεί για δημόσια αναπαραγωγή και, συνεπώς, οι στίχοι τους ανήκουν στον δημόσιο λόγο. Έτσι, δεν χρειάζεται κάποια συγκατάθεση για τη μελέτη τους, καθώς τα δεδομένα της έρευνας δεν προέρχονται από άτομα ή ομάδες ο λόγος των οποίων παρήχθη και συλλέχθηκε αποκλειστικά για την έρευνα. Ωστόσο, χρειάζεται και πάλι να τηρηθεί, κατά μια έννοια, η δεοντολογία από την άποψη της ηθικής και των αξιών. Αναδεικνύεται, έτσι, η έννοια της πολιτικής στην κοινωνική έρευνα. Σύμφωνα με συγγράμματα μεθοδολογίας, η/ο κοινωνική/ός ερευνήτρια/τής δεν μπορεί να είναι απαλλαγμένη/ος από αξίες και πολιτικές θέσεις (Robson, 2010· Bryman, 2017). Πιο συγκεκριμένα, μια/ένας ερευνήτρια/τής δεν διεξάγει μια έρευνα σε ένα «ηθικό κενό» (Bryman, 2017: 172)· αντίθετα, αντλεί από διάφορες θέσεις, οι οποίες επηρεάζουν, κατ' επέκταση, και την έρευνα (Robson, 2010· Bryman, 2017). Γίνεται κατανοητό ότι η πολιτική παίζει ρόλο στην κοινωνική έρευνα, αφού οι ερευνήτριες και οι ερευνητές ορισμένες φορές «διαλέγουν πλευρά» ή έχουν ήδη διαλέξει πριν την έναρξη της μελέτης (Bryman, 2017: 172).

Στην παρούσα έρευνα, η πολιτική θέση αναδεικνύεται μέσα από τις αξίες που αυτή πρεσβεύει. Η θέση της έρευνας αυτής δεν είναι άλλη από τη φεμινιστική και τη συμπεριληπτική, και δεν σκοπεύει να αποκλείσει κανένα άτομο ή καμία ομάδα, παρά μόνο να τονίσει τους ήδη υπάρχοντες κοινωνικούς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Ο προσανατολισμός της έρευνας είναι κριτικός, έχει ξεκάθαρη στόχευση και «διαλέγει» την πλευρά των «υποτελών» ομάδων, αντί των κυρίαρχων. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ερευνητική αυτή μελέτη δεν εντάσσεται και δεν αποδέχεται τη λογοκρισία της τέχνης, αλλά αναλύει τους στίχους ως κείμενα ευρείας διανομής, προκειμένου να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζονται

τα έμφυλα υποκείμενα στους στίχους ενός συγκεκριμένου μουσικού είδους που γνωρίζει μεγάλη δημοφιλία,

Περνώντας στην αναστοχαστικότητα, δηλαδή, στην κατανόηση της/του ερευνήτριας/τή για τη συμμετοχή της/του στη διαδικασία δόμησης του υπό ανάλυση φαινομένου (Willig, 2008), πράγματι η ερευνήτρια αναγνωρίζει τη θέση της και τις ιδεολογίες που η παρούσα έρευνα φέρει, καθώς και των θέσεων που διαμορφώνει. Τέλος, όσον αφορά τους περιορισμούς της έρευνας, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν μπορεί να είναι απόλυτα βέβαιο ότι οι προβολές των τραγουδιών στο YouTube, που μάλιστα αποτελούν ένα από τα βασικά κριτήρια επιλογής του δείγματος, είναι απόλυτα ακριβείς. Βάσει των παραπάνω θεωρητικών και μεθοδολογικών θέσεων, στο ακόλουθο κεφάλαιο πραγματοποιείται η ανάλυση του δείγματος. Όσον αφορά την ανάλυση, και κυρίως το μοντέλο ανάλυσης που επιλέχθηκε, ενδέχεται να δίνεται η εντύπωση αλληλεπικάλυψης των επιπέδων κατά την εφαρμογή του.

Κεφάλαιο 3: Ανάλυση της τραπ στιχουργικής

Μέσω της διαδικασίας της ανάλυσης του δείγματος, στόχος είναι να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και υπο-ερωτήματα της παρούσας ερευνητικής εργασίας, καθώς και ερωτήματα που προκύπτουν από τη βιβλιογραφία και τη μεθοδολογία της ΚΑΛ προσαρμοσμένα στο παρόν ερευνητικό εγχείρημα. Ως μεθοδολογικό εργαλείο ανάλυσης χρησιμοποιείται η κριτική ανάλυση λόγου και συγκεκριμένα η κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση του Fairclough. Το σώμα κειμένων αποτελείται από 39 κείμενα σύγχρονης ελληνικής τραπ μουσικής. Τα κείμενα αυτά αναλύονται σε τρία επίπεδα, στο μικρο-επίπεδο, στο μεσο-επίπεδο και στο μακρο-επίπεδο, με σκοπό τη σύνδεση των πρακτικών του λόγου με τις ευρύτερες κοινωνικές πρακτικές για τη μελέτη των έμφυλων ταυτοτήτων σε αυτό το μουσικό είδος.

3.1. Η τραπ κουλτούρα και το κοινωνικό περιεχόμενο της τραπ

Απαραίτητη για ερευνητικούς σκοπούς θεωρείται μια σύντομη ανάλυση του πλαισίου, μέσα στο οποίο εμφανίζονται αυτά τα κείμενα, δηλαδή της τραπ κουλτούρας ως του κοινωνικού περιεχόμενου των στίχων. Σύμφωνα με τις Phillips και Hardy (2002), θα πρέπει να συνυπολογίζεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίζονται τα κείμενα για την καλύτερη κατανόηση των λόγων που αναπαράγουν και του αντίκτυπου που έχουν. Η τραπ κουλτούρα και οι τράπερ, δηλαδή, οι καλλιτέχνιδες και οι καλλιτέχνες που δισκογραφούν σε αυτό το μουσικό είδος, έχουν απασχολήσει αρκετές φορές την επικαιρότητα στο ελληνικό πλαίσιο. Ευρέως γνωστός είχε γίνει ο βίαιος τσακωμός των Snik και Light στα βραβεία MAD το 2022, αναπαράγοντας παρωχημένα έμφυλα και βίαια πρότυπα. Ένας εκ των δύο, ο Light, μερικούς μήνες πριν είχε συλληφθεί για παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών, παράνομη οπλοκατοχή και οπλοφορία. Όπως θα φανεί και στην επερχόμενη ανάλυση η τραπ κουλτούρα συνδέεται συχνά με τα ναρκωτικά και τα όπλα. Αντίστοιχα περιστατικά σύλληψης για παράνομη οπλοκατοχή είχαν δημοσιευθεί και για τον τράπερ Tranno δύο φορές στη διάρκεια του 2022. Παρομοίως, δύο φορές έχει συλληφθεί και ο Thug Slime, την πρώτη φορά λόγω άσκησης βίας και τραυματισμού δύο ατόμων με μαχαίρι και τη δεύτερη λόγω παράνομης οπλοκατοχής σε τυχαίο έλεγχο. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της τραπ κουλτούρας είναι τα ακριβά αυτοκίνητα και η ανάπτυξη υψηλών ταχυτήτων με αυτά. Σε ένα παρόμοιο σκηνικό, ο γνωστός τράπερ Mad Clip έχασε τη ζωή του, καθώς το όχημα στο οποίο επέβαινε εξετράπη της πορείας του λόγω υπερβολικής ταχύτητας.

Τα περισσότερα περιστατικά φαίνεται να σχετίζονται με βίαιες συμπεριφορές, οπλοκατοχή, ναρκωτικές ουσίες, ατυχήματα και παραβάσεις. Ωστόσο, ύψιστης σημασίας γεγονότα, που φαίνεται να συνδέονται και αυτά με την κουλτούρα της τραπ, είναι η κατηγορία του Rack για βιασμό και οι δηλώσεις του Bossikan ότι είναι «άνδρας» παλαιάς κοπής, αλλά και η πρόσφατη κυκλοφορία του (2023) με τίτλο «Feministis». Σε αυτό το τραγούδι, ο Bossikan εκμηδενίζει τον φεμινισμό ενώ παράλληλα κανονικοποιεί τον σεξισμό και την «ανδρική» ηγεμονία σε ένα ευρύ φάσμα της κοινωνικής ζωής.

Φαίνεται, λοιπόν, η προσωπική ζωή πολλών τράπερ να μην απέχει πολύ από όσα αφηγούνται στους στίχους των τραγουδιών τους και από την τραπ κουλτούρα γενικότερα. Η πιο σημαντική, όμως, διάσταση της τραπ και των δημιουργών της είναι η δημοφιλία που αυτή η κουλτούρα αναγνωρίζει. Σύμφωνα με τη Wodak (2001), η γλώσσα δεν είναι ισχυρή, αλλά αποκτά δύναμη και εξουσία όταν χρησιμοποιείται από «ισχυρά άτομα». Τονίζεται, επομένως, η επίδραση που μπορεί να έχει η τραπ κουλτούρα στην αναπαραγωγή και στην ενίσχυση κοινωνικών ταυτοτήτων λόγω της δημοφιλίας και της κυριαρχίας της.

3.2. Παραγωγή και κατανάλωση της τραπ – Καταστατικό περικείμενο

Στην κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση του Fairclough και, συγκεκριμένα, στο δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, στο οποίο μελετάται η ρηματική πρακτική, θεωρητικά φαίνεται να μελετώνται οι τρόποι με τους οποίους παράγεται και καταναλώνεται ένα κείμενο. Ωστόσο, πρακτικά, ο Fairclough περιορίζεται στην ανάλυση των τρόπων παραγωγής και δεν μελετά τους τρόπους πρόσληψης των κειμένων (Phillips & Jorgensen, 2009). Ο τρόπος, με τον οποίο μελετάται, λοιπόν, η ρηματική πρακτική, αφορά τον εντοπισμό των λόγων από τους οποίους πηγάζουν τα κείμενα, κάτι το οποίο θα δούμε στην ενότητα 3.4. Παράλληλα, όμως, σε αυτό το επίπεδο διερευνώνται οι παραγωγοί των κειμένων (αλλιώς, δράστες) και τα «ιδανικά» άτομα που αναμένεται να καταναλώσουν τα κείμενα (αλλιώς, αποδέκτες) (Phillips & Jorgensen, 2009). Επομένως, ποια άτομα παράγουν τα κείμενα και σε ποια άτομα απευθύνονται; Συμπληρωματικά, σημαντικό ρόλο κατέχει και το καταστατικό περικείμενο των κειμένων που αναλύονται, δηλαδή, χαρακτηριστικά όπως το μέσο της επικοινωνίας, ο στόχος της, αλλά και ο τόπος και ο χρόνος (Στάμου, 2014).

Οι κυρίαρχοι λόγοι (ανα)παράγονται σε όλα τα πλαίσια της καθημερινής ζωής. Ωστόσο, η (ανα)παραγωγή, για παράδειγμα, τόσο έντονων σεξιστικών λόγων σε μια συνομιλία ενδεχομένως θα γινόταν ευκολότερα εμφανής από ό,τι στους στίχους ενός τραγουδιού. Το μέσο, ουσιαστικά, που (ανα)παράγει λόγους, ιδεολογίες και σχέσεις εξουσίας κατέχει καίριο ρόλο για τη σημασία που δίνεται στο περιεχόμενό τους. Πρακτικά, τα τραγούδια, δηλαδή η μουσική συνοδευόμενη από στίχους, αποτελούν ένα μέσο που καθιστά τα νοήματα πιο έμμεσα και διακριτικά. Όσον αφορά τον τόπο και τον χρόνο, ή αλλιώς το χωροχρονικό πλαίσιο, όπως προαναφέρθηκε, τα τραπ τραγούδια που εξετάζουμε εδώ παράγονται στην ελληνική δισκογραφία, ενώ στην κοινωνία λαμβάνουν χώρα συνεχώς γυναικοκτονίες και εξελίσσεται το κίνημα MeToo. Ενδεχομένως, ο σκοπός της τραπ να μην είναι ασύνδετος με τον χωροχρόνο και να αποτελεί μία προσπάθεια διατήρησης των κυρίαρχων και συντηρητικών λόγων με τον μανδύα του σύγχρονου. Αυτή η άποψη θα μπορούσε να ενισχύεται και από το γεγονός ότι παραγωγοί των κειμένων, που θα αναλυθούν ευθύς αμέσως, φαίνεται να είναι «άνδρες» που φέρουν σεξιστικές ιδεολογίες, αναπαράγουν την πατριαρχική κοινωνική δομή και αναγνωρίζουν την ηγεμονική τους θέση κοινωνικά. Η παρούσα έρευνα δεν διερευνά ποια είναι τα άτομα που καταναλώνουν τα κείμενα ούτε τους τρόπους που τα καταναλώνουν, αλλά από αντίστοιχες έρευνες φαίνεται αυτά τα άτομα να αφορούν ένα ευρύ κοινό, με έμφαση στο νεανικό κοινό (Βασιλοπούλου, 2023).

3.3. Έμφυλες ταυτότητες στην τραπ – Κείμενο

Ξεκινώντας την ανάλυση των κειμένων, στο πρώτο επίπεδο, δηλαδή στο μικρο-επίπεδο που αφορά τη μελέτη του κείμενου καθ' εαυτό, θα αναλυθεί το ήθος. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, το ήθος αφορά το πώς συγκροτούνται οι ταυτότητες μέσω της γλώσσας. Προσαρμόζοντας τη μέθοδο του Fairclough στην παρούσα έρευνα, στόχος στο μικρο-επίπεδο είναι να διερευνηθούν οι έμφυλες ταυτότητες που κατασκευάζονται στους στίχους της σύγχρονης ελληνικής τραπ μουσικής. Οι έμφυλες ταυτότητες δεν θα περιοριστούν στο κυρίαρχο δίπολο «γυναίκες» και «άνδρες», αλλά θα αναλυθούν και μη δυαδικές ταυτότητες, αν και εφόσον παρουσιάζονται στο σώμα κειμένων. Σε περίπτωση που οι ταυτότητες περιορίζονται στο ετεροκανονικό δίπολο, θα αποτελέσει και αυτό μέρος της ανάλυσης των έμφυλων ταυτοτήτων.

3.3.1. Επιβεβαίωση κυρίαρχων έμφυλων ταυτοτήτων

Ξεκινώντας με τις ταυτότητες των «γυναικών» που παρουσιάζονται στους στίχους της τραπ, φαίνεται ότι στο μεγαλύτερο μέρος των κειμένων οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως σεξουαλικά αντικείμενα ή ως άτομα των οποίων τα σώματα είναι σεξουαλικά αντικειμενοποιημένα, με σκοπό να παρέχουν σεξουαλική ηδονή στους «άνδρες». Χαρακτηριστικά παραδείγματα από το σώμα κειμένων αποτελούν τα εξής: (1) *αυτή η κωλάρα είναι σαν καρδιά*, (11) *την παίζω στα χέρια μου σαν κομπολόι*, (12) *μπαίνω chic (=κομψά) μοντέλα*, (29) *τις ρίχνω τις πουτάνες μία-μία στο κρεβάτι*, (39) *δύο μαζί με γλείφουνε μα θέλω παραπάνω*. Στα σημεία των κειμένων, όπου στις «γυναίκες» αποδίδεται μια σεξουαλικά αντικειμενοποιημένη ταυτότητα, παρατηρείται ορισμένες φορές μία παθητικοποίηση των «γυναικών» και των σωμάτων τους, σε αντίθεση με την ενεργητική σεξουαλική θέση των «ανδρών»: (20) *δέκα πόρνες από πίσω πέρνα*, (23) *την βάζω κάτω και μετά την σηκώνω σουζα*, (26) *την γαμάω τόσο καλά*, (29) *εγώ όταν την έχννα με κοίταγε στα μάτια*, (32) *μούρη κάτω, κόλλο πάνω, έτσι μ' αρέσει να την παίρνω*, (36) *την γάμησα δυο φορές*.

Εκτός από την παθητικοποίηση, στην κατασκευή αυτής της ταυτότητας είναι εμφανής και η υπερσεξουαλικοποίηση των «γυναικείων» σωμάτων, η οποία τις περισσότερες φορές αναδεικνύεται ως η μόνη αξία τους. Κάποια ενδεικτικά παραδείγματα είναι τα ακόλουθα: (1) *στο κρεβάτι μου τη θέλω γυμνή*, (8) *είναι σαν τεστ έτσι όπως γαμιέται να μην τη θέλω μόνο για σεξ*, (10) *τις γαμώ μετά είναι ξενέρωτες*, (28) *την έχω μόνο για το μήνα, για δέκα πούτσες μετά game over (=τελείωσε)*. Στα περισσότερα κείμενα, λοιπόν, οι «γυναίκες» αποτελούν το μέσο και το αντικείμενο ηδονής των «ανδρών», ενώ οι ίδιοι παρουσιάζονται ως άτομα που αδιαφορούν για τη σεξουαλική απόλαυση των «γυναικών», κάτι που ενισχύει την ταυτότητα της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης και παθητικοποίησής τους. Για παράδειγμα: (8) *όταν τελειώσω πίσω στα φράγκα*, (32) *η δικιά σου είναι γυμνή πριν τελειώσει την αφήνω*, (39) *ξέρει όταν τελειώνω δεν θέλω να της μιλάω*.

Η δεύτερη πιο συχνή «γυναικεία» ταυτότητα που κατασκευάζεται στους στίχους της τραπ είναι αυτή των όμορφων «γυναικών». Στην αποτύπωση αυτής της ταυτότητας δίνεται έμφαση στα όμορφα χαρακτηριστικά της εξωτερικής τους εμφάνισης, τα οποία παρουσιάζονται ως σύμφυτα με το φύλο τους, αναπαράγοντας μία ουσιοκρατική έμφυλη θεώρηση. Για παράδειγμα: (7) *μοιάζει κούκλα από βιτρίνα*, (8)

έχω μια γκόμενα μουνάρα, (10) κάτσε εδώ μου ομορφαίνεις το τοπίο, (23) όλες δέκα είναι κουκλιά, (36) την κοιτάνε όλοι, όταν περνάει απ' την πλατεία. Όπως και στην αναπαράσταση των «γυναικών» ως σεξουαλικά αντικείμενα, έτσι και στις περιγραφές αυτής της ταυτότητας οι «γυναίκες» και τα σώματά τους σεξουαλικοποιούνται. Για παράδειγμα: (1) *ella es una mujer caliente* (= είναι μία καυτή γυναίκα), (4) *τα μαύρα τα εσώρουχά σου όταν τα βάζεις φωτιά*, (9) *καύλα σαν την σοκολάτα*, (38) *sexy sexy* (=σέξι). Επιπλέον, ορισμένες φορές φαίνεται οι θηλυκότητες να ιεραρχούνται βάσει της εξωτερικής τους εμφάνισης, η οποία αναδεικνύεται και ως προσόν τους, φέρνοντας στο προσκήνιο την παρωχημένη αντίληψη του «ωραίου φύλου»: (1) *όλα πάνω σου perfecta* (=τέλεια) *οι άλλες έτσι κι έτσι*, (16) *μα δεν βλέπω ούτε μια, ποια να σου μοιάζει*, (32) *η δικιά μου είναι star* (=σταρ/αστέρι), *πιο μουνάρα απ' τη Φουρέιρα*.

Εκτός από τις ταυτότητες που προαναφέρθηκαν, στα κείμενα της τραπ οι «γυναίκες» αναπαρίστανται και ως συναισθηματικά άτομα. Η έκφραση των συναισθημάτων τους αναπτύσσεται σε ένα ευρύ φάσμα. Ορισμένες φορές παρουσιάζονται ως άτομα που είναι τρυφερά και ρομαντικά, ως άτομα που κλαίνε και αγαπάνε: (1) *με φιλά απαλά*, (11) *τα φιλιά σου είναι γλυκά*, (39) *θέλει μαζί μου να ζήσει τον Τιτανικό*, (14) *όταν ξαπλώνεις ξέρω κλαις ακόμη*, (29) *η γιαγιά έβαλε τα κλάματα όταν με είδε κρατητήριο*, (7) *λέει πως μ' αγαπάει*, (32) *οι γυναίκες μ' αγαπάνε*. Επιπλέον, παρουσιάζονται ως άτομα που φοβούνται να μην μείνουν μόνα τους και παρακαλούν λόγω αυτού, αποδίδοντας σε αυτές μια μη αυτόνομη ταυτότητα: (2) *πες μου πως με θες κι ας είναι ψέμα*, (14) *όσο και να θες εδώ δε θα μείνω*, (38) *σου έδωσα τα πάντα και μ' αφήνεις να φύγω, άλλη μια φορά που μονάχη θα μείνω*. Συμπληρωματικά, στο σώμα κειμένων οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως άτομα που αισθάνονται ζήλεια: (2) *δε θέλω να σ' ακουμπάει άλλο σώμα*, (16) *πες αλήθεια πως ζηλεύεις, πως σε νοιάζει*, (37) *νευριάζει όταν βγαίνουμε μαζί και ασχολούμαι με το κινητό*, (26) *η πρώην μου με θέλει πολύ, στέλνει στην νυν την απειλεί*. Η ταυτότητα που τους αποδίδεται τις περισσότερες φορές, όπως φαίνεται στα παρακάτω παραδείγματα, είναι αυτή των συναισθηματικά προσκολλημένων «γυναικών» στους «άνδρες»: (2) *κι ας μη σε ξεπέρασα ακόμα*, (2) *περιμένεις τη στιγμή να γυρίσω πίσω*, (4) *με σκέφτεται, μου στέλνει*, (7) *έχει εθιστεί και είμαι ναρκωτικό*, (10) *μαζί του έχω εθιστεί*, (13) *μ' έχει μαγέψει του δίνω τα πάντα, το μυαλό μου 'χεις πάρει αρχίζω και το χάνω*, (38) *μεσ' τον κόσμο σου εγώ να μείνω άλλη μια φορά*. Παρουσιάζονται, επίσης, και ως άτομα που δεν είναι πιστά και λένε ψέματα, επιβεβαιώνοντας το βαθιά εδραιωμένο στερεότυπο που ταυτίζει τις γυναίκες με το

ψέμα και την απιστία: (33) *δεν είσαι loyal (=πιστή)*, (36) *την πήρε το αγόρι της, είπε θα κοιμηθεί μα είναι μπροστά απ' τον καθρέφτη και ετοιμάζεται να βγει*.

Γενικότερα, στις ταυτότητες που αναπτύσσονται παρατηρείται έντονα η ιδεολογία της έμφυλης διαφοράς. Έτσι, σε αντιδιαστολή με τις συναισθηματικές «γυναίκες», οι «άνδρες» παρουσιάζονται ως «σκληρά» άτομα μέσω της άσκησης βίας. Σε ορισμένα σημεία διαμορφώνεται η ταυτότητα των «ανδρών» ως βίαιων ατόμων τόσο γενικά – (12) *τα νεύρα μου σπάει πιστολιές θα φάει*, (15) *και αν μπουν μπροστά μας στον δρόμο πέφτουν σαν ντόμινο*, (25) *να έρθει έξω από το σπίτι μου να δούμε που θα πάει* –όσο και ειδικά προς τις «γυναίκες» – (1) *την πνίγω με το σεντόνι*, (36) *τσακώθηκε με τον δικό της, πήγε να σηκώσει χέρι*. Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι μέσω της αναπαραγωγής της βίαιης «ανδρικής» ταυτότητας φαίνεται να ιεραρχούνται οι αρρενωπότητες: (10) *ο δικός σου έχει μόνο νεροπίστολο*, (12) *όλοι έχουμε πιστόλι το θέμα ποιος έχει στόχο*.

Σε πολύ μεγάλη έκταση των στίχων της τραπ αποδίδεται στις «γυναίκες» η ταυτότητα των οικονομικά εξαρτώμενων ατόμων από τους «άνδρες», που με τη σειρά τους παρουσιάζονται ως οικονομικά εύρωστοι. Πιο συγκεκριμένα, παρά τη διεκδίκηση της οικονομικής ανεξαρτησίας των «γυναικών» και του δικαιώματός τους στην εργασία, οι «γυναίκες» παρουσιάζονται στους στίχους της τραπ ως άτομα που εξαρτώνται από τους «άνδρες» για την απόκτηση – ακριβών – αγαθών: (3) *θα σηκώσω αν γουστάρει όλη την Ερμού*, (11) *της παίρνω ρούχα όποτε παίρνω σε 'μενα*, (19) *έλα και πες μου πες μου πες μου πες μου πες μου τι να σ' αγοράσω*, (21) *παίρνω το χρήμα και αυτή να κάτσει*, (26) *ξέρει ότι εγώ θα πληρώσω*, (33) *κλαις και όλο ζητάς Balenciaga, Ferragamo*. Ορισμένες φορές, μάλιστα, παρουσιάζονται και ως άτομα που επιθυμούν τους «άνδρες», ειδικά τους πλούσιους, για το «πορτοφόλι» τους, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την επιτέλεση της θηλυκότητάς τους, μέσω της αποτύπωσής τους ως μη οικονομικά ανεξάρτητα άτομα: (8) *αυτή θέλει τα χρυσά μου*, (11) *θέλει big spender (=μεγάλο χουβαρντά) όχι φτωχολόι*.

Έμμεσα, αλλά και άμεσα, στο σώμα κειμένων αποδίδεται στους «άνδρες» η ταυτότητα των οικονομικά ανεξάρτητων και οικονομικά επιτυχημένων ατόμων, μία ταυτότητα που ενισχύει την επιτέλεση της αρρενωπότητας: (3) *κάθε μέρα για μας είναι pay day (=ημέρα πληρωμής)*, (8) *το μυαλό μου είναι στην μπίζνα*, (18) *έχω φτιάξει δύο ακίνητα*, (20) *τρέχω όλη μέρα για το money (=χρήμα)*. Μέσα από την αναπαραγωγή

αυτής της «ανδρικής» – όπως παρουσιάζεται – ταυτότητας, φαίνεται να ιεραρχούνται οι αρρενωπότητες, με κριτήριο την οικονομική κατάσταση: (10) *μαζί μου έτρωγε αστακό τώρα KFC στο mall*, (20) *πέντε ευρώ στο camping (=κατασκήνωση)*, να σε βλέπω να πετάω Abu Dhabi, (32) *δεν το βλέπεις είμαι σε άλλο lane (=δρόμο) trap phones, pinky rings και ένα icy chain (=τραπ τηλέφωνα, ακριβά δαχτυλίδια και μία ακριβή αλυσίδα)*.

Παράλληλα, εκτός από την οικονομική «ανδρική» κυριαρχία, σε μεγάλη έκταση των κειμένων παρουσιάζεται η ευρύτερη κοινωνική κυριαρχία των «ανδρών». Αυτοί αναπαρίστανται ως αλήτες και ως σταρ και γενικότερα ως άτομα ικανά, επιτυχημένα, με φήμη, κύρος και αυτοπεποίθηση που συχνά έχουν γνώση της κυριαρχίας τους: (1) *ακολουθα τον πελώριο*, (3) *όλοι κοιτάνε και γουστάρουν να 'μαι star-star*, (8) *όλοι είμαστε αλήτες*, (10) *είμαι full prestige (=γεμάτος κύρος) δεν ακουμπάς*, (17) *μεγάλωσα μ' αλητεία*, (26) *όλη η χώρα ξέρει ότι τα κατάφερα*, (32) *young king (=νέο βασιλιά) με φωνάζουν big ego (=μεγάλο εγωιστή)*. Η κυριαρχική ταυτότητά τους αποδεικνύεται και από σημεία, στα οποία οι «άνδρες» αναπαρίστανται ως άτομα που διεκδικούν ό,τι και όποια «γυναίκα» επιθυμούν, ως άτομα που αποφασίζουν και ως άτομα που ρισκάρουν: (2) *δε θέλω να σ' ακουμπάει άλλος άντρας*, (8) *αν σε βάλω στο μάτι είσαι δική μου σίγουρα*, (13) *ζήτα μου ό,τι θέλεις και αμέσως θα το κάνω*, (22) *κούνα το σιγά*, (6) *παίζουμε τα πάντα μωρό μου, okay; ποντάρω τη ζωή μου μωρό μου, θα πεθάνω ή θα τα πάρω μωρό μου, okay;*, (18) *σφηνωμένα μέσα στο καπό, παραλιακή πρέπει να βγω εκεί μειώνεται ο κίνδυνος*. Επιπρόσθετα, αρκετές φορές, φαίνεται η αρρενωπότητα και η «ανδρική» συμπεριφορά να συνδέονται τόσο με τη βίαιη συμπεριφορά, όπως προαναφέρθηκε, όσο και με την παραβατική συμπεριφορά. Η παραβατική τους ταυτότητα συνδέεται τη χρήση όπλων, με τη χρήση και το εμπόριο ναρκωτικών, με κλοπές και με την άσκηση βίας: (6) *οπλοφορώ μαζί της, mama I'm a criminal (=μαμά είμαι εγκληματίας)*, (17) *χάπια, κόκο, μαύρο, εκεί τα χάνω φλερτάρω με χάρο*, (26) *με ξέρουν όλοι οι dealers στην πόλη goodfella (=gangster=εγκληματίας) χάρηκα* (23) *μεσ' στο σπίτι σου κάνω hack (=παράνομη εισβολή), μην ρωτάς που πήγαν τα κιλά*, (29) *είμαι έτοιμος για πόλεμο σου κόβω το κεφάλι*, (37) *μας έχουν μάθει όλοι οι μπάτσοι*. Και στην ανάπτυξη της «ανδρικής» ηγεμονικής ταυτότητας παρατηρείται έντονη ιεραρχία των αρρενωποτήτων: (10) *τον πρώην τον έψαχνε το 100 αλλά εμένα η Interpol*, (15) *φτάσαμε Champions League, μείνατε στο τοπικό και αυτό είναι ζόρικο*,

(15) *έρχομαι από κάτω, σηκώνω το Campionato (=πρωτάθλημα) το παίζεις αού αλητεία, το ζεις με χυμό και ταινία.*

Τέλος, οι κυρίαρχες έμφυλες ταυτότητες που αποδίδονται στα υποκείμενα ολοκληρώνονται με την απόδοση της φροντιστικής ταυτότητας στις «γυναίκες» που πραγματοποιείται όμως σε μικρή έκταση στους στίχους της τραπ. Οι πρακτικές φροντίδας εκ μέρους των «γυναικών» στο σώμα κειμένων φαίνεται να συνδέονται τόσο με τη φροντίδα των ατόμων όσο και του σπιτιού: (11) *το άγγιγμά της θεραπεύει σαν αλόη*, (23) *είναι νοικοκυρά*. Γενικότερα, στον κυρίαρχο κοινωνικό λόγο τονίζεται η αναπαραγωγική ταυτότητα των «γυναικών»: παρόλα αυτά, στο σώμα κειμένων αυτή αναπαράγεται μόνο μια φορά, στο εξής παράδειγμα: (36) *έμεινε έγκυος απ' τον πρώην της και θα του γεννήσει αγόρι*. Αντίστοιχα, η μητρική ταυτότητα συναντάται μόνο δύο φορές στους στίχους της τραπ: (29) *η γιαγιά έβαλε τα κλάματα όταν με είδε κρατητήριο*, (34) *πείτε στη μάνα άμα φύγω ένα βράδυ bro (=αδερφέ) να με θυμάται χαρούμενο*.

Όποτε γίνονται αναφορές σε ομοφυλόφιλα άτομα, στην ολότητά τους αυτές συνδέονται με αναπαραγωγή ομοφοβικών αντιλήψεων. Πιο συγκεκριμένα, στα κείμενα της τραπ αποδίδεται στα ομοφυλόφιλα άτομα η ταυτότητα των μη έντιμων και περιθωριοποιημένων ατόμων: (25) *είσαι ρουφιάνος πούστης fake (=ψεύτικος)*, (34) *με πουστράκια δεν έχω παρτίδες*. Γενικά, φαίνεται τα ομοφυλόφιλα άτομα να ιεραρχούνται ως κατώτερα λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, επιβεβαιώνοντας τις κυρίαρχες κοινωνικές ομοφοβικές αντιλήψεις: (17) *πες μου ρε πούστη τι γεύση έχει ο πάτος*. Γίνεται, λοιπόν, εμφανές ότι οι έμφυλες ταυτότητες που (ανα)παράγονται στο σώμα κειμένων της τραπ συντηρούν και επιβεβαιώνουν διάφορα έμφυλα στερεότυπα σε μεγάλο βαθμό. Στην επόμενη υπο-ενότητα θα παρουσιαστούν ορισμένες έμφυλες ταυτότητες που έρχονται σε αντίφαση με αυτές που παρουσιάστηκαν παραπάνω.

3.3.2. Απόρριψη κυρίαρχων έμφυλων ταυτοτήτων

Σε αντιδιαστολή με τις έμφυλες ταυτότητες που παρουσιάστηκαν προηγουμένως, οι οποίες επιβεβαιώνουν και αναπαράγουν διάφορους υπάρχοντες ή παρωχημένους κυρίαρχους λόγους και, κατ' αντιστοιχία, καθιστούν ορατές τις κοινωνικά διανοητές έμφυλες επιτελέσεις, ορισμένες φορές αυτές οι ταυτότητες αμφισβητούνται και ανατρέπονται στο σώμα κειμένων. Έτσι, κάποιες φορές στους στίχους της τραπ παρατηρούνται έμφυλες ταυτότητες που έρχονται σε αντίθεση με τις

στερεοτυπικές έμφυλες επιτελέσεις. Μπορεί αυτές οι ταυτότητες να αναπτύσσονται σπανιότερα και σε μικρότερη έκταση, αλλά είναι εμφανείς.

Πράγματι, όπως είδαμε παραπάνω, οι περισσότερες αναφορές αναπαριστούν τις «γυναίκες» ως σεξουαλικά αντικειμενοποιημένες και ως οικονομικά εξαρτημένες από τους «άνδρες», ενώ αποδίδουν στους «άνδρες» ενεργητική σεξουαλική ταυτότητα και την ταυτότητα των οικονομικά επιτυχημένων. Παρ' όλα αυτά, ορισμένες φορές αποδίδεται στις «γυναίκες» η ταυτότητα των σεξουαλικά ενεργών ατόμων που απολαμβάνουν τη σεξουαλική πράξη: (1) *καυλώνει*, (21) *όταν την ακουμπάω ταξιδεύει στο φεγγάρι*, (32) *μοναχά μαζί σου φτάνω*. Ωστόσο, συναντώνται και αμφιθυμίες, δηλαδή, στο ίδιο κείμενο οι «γυναίκες» να αναπαρίστανται ως άτομα των οποίων τα σώματα αξίζουν και ταυτόχρονα δεν αξίζουν τη σεξουαλική ηδονή: (26) *είμαστε πάτσοι τελειώνεις τελειώνω* και (26) *της έδωσα μια πίπα έκανα το ψυχικό*. Τα σημεία, στα οποία αποδίδεται στις «γυναίκες» η ταυτότητα της οικονομικής ανεξαρτησίας, μειονεκτούν ποσοτικά σε σύγκριση με τα σημεία στα οποία κατασκευάζεται η αντίθετη ταυτότητα. Αυτά τα σημεία των κειμένων αναπαριστούν τις «γυναίκες» είτε ως άτομα που δεν έχουν ανάγκη τους «άνδρες» για την οικονομική τους διαβίωση – (7) *είναι εδώ μαζί μου και δε θέλει τα φράγκα* – είτε ως άτομα που αγοράζουν μόνα τους ό,τι επιθυμούν – (13) *Coco Chanel πήρα νέα Gucci Moncler*.

Μία ακόμα θεωρούμενη έμφυλη διαφορά που ορισμένες φορές ανατρέπεται στην τραπ στιχουργική, αφορά τη συναισθηματική ταυτότητα των «γυναικών» και τη μη συναισθηματική ταυτότητα των «ανδρών». Σε αντίθεση, λοιπόν, με τον κυρίαρχο λόγο, κάποιες φορές στους στίχους της τραπ αποδίδονται στους «άνδρες» διάφορες συναισθηματικές ταυτότητες. Αυτές αφορούν την έκφραση της αγάπης, του φόβου για πιθανή απώλεια, της λύπης και της συναισθηματικής προσκόλλησης στις «γυναίκες»: (2) *σ' ερωτεύτηκα, δε θέλω να σε χάσω*, (8) *είμαι obsessed (=κολλημένος)*, (11) *σ' αγαπώ*, (16) *πλέον μακριά της δεν ζω*, (31) *όταν στέκομαι μπροστά σου είμαι ευάλωτος*, (38) *μ' έκανες να κλάψω*. Από την άλλη πλευρά, οι «γυναίκες» κάποιες φορές παρουσιάζονται ως μη συναισθηματικά άτομα – (21) *δε τη νοιάζει αν θα γίνουμε το τέλειο ζευγάρι*. Τέλος, ενισχύεται η μη συναισθηματική ταυτότητα των «γυναικών», αφού μερικές φορές όχι μόνο δεν παρουσιάζονται ως άτομα που είναι συναισθηματικά προσκολλημένα, αλλά ως άτομα που απορρίπτουν τους «άνδρες». Αναπτύσσεται, έτσι, μια δυναμική και αυτόνομη «γυναικεία» ταυτότητα: (9) *και τους έχεις ακυρώσει με sorry (=συγγνώμη)*, (16) *δεν την νοιάζει πια για 'μένα δεν απαντάει στο κινητό*.

3.4. Λόγοι – Ρηματική πρακτική

Το δεύτερο επίπεδο της κοινωνικοπολιτισμικής προσέγγισης του Fairclough, ή αλλιώς το μεσο-επίπεδο, σχετίζεται με την ανάλυση της ρηματικής πρακτικής. Σε αυτό αναλύονται οι λόγοι (*discourses*) που συμβάλλουν στην παραγωγή και στην κατανάλωση του κειμένου. Η ανάλυση εστιάζει στους λόγους, διότι «οι συγκεκριμένες χρήσεις της γλώσσας αντλούν πάντα από προγενέστερες δομές λόγου» (Phillips & Jorgensen, 2009:28) και οι χρήστριες/ες της γλώσσας στηρίζονται σε προϋπάρχουσες έννοιες, είτε είναι κυρίαρχες είτε όχι. Επομένως, μέσω των λόγων συντελείται μία κοινωνική πρακτική που συμβάλλει στη διαμόρφωση ή στην αναδιαμόρφωση του κόσμου. Ανάλογα με τους λόγους που επιστρατεύονται για την παραγωγή των κειμένων, (ανα)παράγονται και εκπροσωπούνται αντίστοιχες θέσεις, ιδεολογίες και σχέσεις εξουσίας. Έτσι, σε αυτό το επίπεδο μελετώνται τα επιπέδα της διαρρηματικότητας και της διακειμενικότητας, οι τρόποι, δηλαδή, με τους οποίους διάφορα κείμενα αφομοιώνουν στοιχεία άλλων κειμένων και αντλούν από λόγους (Phillips & Jorgensen, 2009). Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας στην παρούσα έρευνα είναι να αποκαλυφθούν οι άμεσοι και έμμεσοι τρόποι με τους οποίους η γλώσσα της τραπ στιχουργικής εμπλέκεται στην (ανα)παραγωγή έμφυλων ιδεολογιών και στερεοτύπων.

3.4.1. Κυρίαρχοι λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων

Οι κυρίαρχοι κοινωνικοί λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων υπερτερούν σε ποσότητα και έκταση έναντι των μη κυρίαρχων λόγων. Ένας από τους κυρίαρχους λόγους είναι αυτός της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης των «γυναικών». Πρόκειται για έναν λόγο που χρησιμοποιείται στην πλειοψηφία των κειμένων της τραπ που αναλύονται στην παρούσα έρευνα. Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 3.3.1., μέσω αυτού του λόγου διαμορφώνονται έμφυλες ταυτότητες που αναπαριστούν τις «γυναίκες» ως παθητικοποιημένα και υπερσεξουαλικοποιημένα άτομα, των οποίων η αξία συντελείται στο να ευχαριστούν τους ενεργητικούς σεξουαλικά «άνδρες», αποδεικνύοντας ότι τα σώματά τους αξίζουν την ηδονή σε αντιδιαστολή με τα «γυναικεία». Μερικά κειμενικά αποσπάσματα, στα οποία αναπαράγεται ο λόγος της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης, είναι τα εξής: (19) *haribo chilly έχει juicy ass* (=ζουμερό κόλλο) της *αρέσει να τον κοκκινίζω*, (35) *της το βάζω μέσα κάνει εμετό*, (39) *δύο μαζί με γλείφουνε μα θέλω παραπάνω*.

Βιβλιογραφικά, σύμφωνα με την Papadaki, η οποία αντλεί από τις MacKinnon⁴ και Dworkin⁵ και τον Kant⁶, «η αντικειμενοποίηση περιλαμβάνει τη μεταχείριση ενός ατόμου ως αντικειμένου, με τρόπο που οδηγεί στη μείωση του εν λόγω ατόμου στην κατάσταση ενός πράγματος προς χρήση» (2007: 340). Έτσι, γίνεται λόγος για τη χρήση του σώματος από ένα άτομο αδιαφορώντας από το ίδιο για την κατάσταση της ανθρωπινότητας του σώματος που «χρησιμοποιεί». Θα μπορούσαμε, με άλλα λόγια, να πούμε ότι το άτομο υποβαθμίζεται στην κατάσταση ενός αντικειμένου. Πράγματι, η Papadaki τονίζει ότι και οι τρεις αυτοί στοχαστές αντιλαμβάνονται την αντικειμενοποίηση ως «σοβαρή βλάβη για την ανθρωπινότητα ενός ατόμου» (2007: 340). Αντίστοιχα, σε ένα πρώτο επίπεδο, και η Nussbaum κινείται στο ίδιο μήκος κύματος, θεωρώντας ότι η αντικειμενοποίηση είναι ουσιαστικά μια μορφή εργαλειοποίησης ή χρήσης, όπως αναφέρει στο άρθρο του ο Jütten (2016).

Οι MacKinnon και Dworkin φαίνεται να αντιλαμβάνονται τις έμφυλες κοινωνικές ιεραρχίες, εφόσον θεωρούν ότι η αντικειμενοποίηση των «γυναικών» είναι – σχεδόν – αναπόφευκτη σε μια ετεροκανονική σεξουαλική σχέση. Πιστεύουν άρα ότι η σεξουαλική αντικειμενοποίηση έχει τις ρίζες της στην έμφυλη ανισότητα. Οι συγκεκριμένες ερευνήτριες επικεντρώνονται στην πορνογραφία, η οποία συντηρεί, κατά τη γνώμη τους, την έμφυλη ανισότητα, ορίζοντας τις «γυναίκες» «ως αντικείμενα προς ανδρική χρήση και τους άνδρες ως αντικειμενοποιητές των γυναικών» (Papadaki, 2007: 343). Αυτό επιβεβαιώνεται από μία θέση τους, η οποία αφορά την αιχμηρή συνειδητοποίηση ότι στην πορνογραφία «οι γυναίκες υπάρχουν μέχρι το τέλος της ανδρικής απόλαυσης» (MacKinnon, 1987 όπ. ανάφ. στο Papadaki, 2007: 158), κάτι που, όπως είδαμε, συναντάται ως πρακτική και ως ιδεολογία και στους στίχους της

⁴ MacKinnon, C. (1987). *Feminism Unmodified*. Cambridge, MA and London, England: Harvard University Press.

MacKinnon, C. (1989). *Towards a Feminist Theory of the State*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

MacKinnon, C. (1993). *Only Words*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

⁵ Dworkin, A. (1989). *Pornography: Men Possessing Women*. New York: EP Dutton.

Dworkin, A. (1997). *Intercourse*. New York: Free Press Paperbacks.

Dworkin, A. (2000). 'Against the Male Flood: Censorship, Pornography, and Equality', in D. Cornell (ed.) *Oxford Readings in Feminism: Feminism and Pornography*, Oxford: Oxford University Press.

⁶ Kant, I. (1963). 'Trans', in L. Infield (ed.) *Lectures on Ethics*, New York: Harper and Row.

Kant, I. (1996). 'Trans', in M. Gregor (ed.) *The Metaphysics of Morals*, Cambridge: Cambridge University Press.

τραπ: (39) *ξέρει όταν τελειώνω δεν θέλω να της μιλάω*. Σύμφωνα με τη Nussbaum, η οποία αναλύει πορνογραφικές νουβέλες, φαίνεται να μην έχουν καμία σημασία η αυτονομία και η υποκειμενικότητα των «γυναικών»· απεναντίας, η αδράνειά τους ερωτικοποιείται (Jütten, 2016). Στο ίδιο πνεύμα, οι επιθυμίες και η ηδονή των «γυναικείων» σωμάτων δεν έχουν σημασία και ο ρόλος τους εξαντλείται στο να παρέχουν την ηδονή. Αυτή η διάχυτη σεξουαλικοποιημένη και αντικειμενοποιημένη θέση των «γυναικών» έχει αντίκτυπο και στην κοινωνική ισότητα, λόγω του γεγονότος ότι τις αναπαριστά ως λιγότερο ισότιμες με τους «άνδρες» εντείνοντας την άνιση κοινωνική θέση των «γυναικών» (Jütten, 2016).

Ένας ακόμα κυρίαρχος λόγος που εντοπίζεται στους στίχους της τραπ, μέσω του οποίου τονίζεται η έμφυλη ανισότητα και η «ανδρική» ηγεμονία, είναι ο λόγος της οικονομικής κυριαρχίας των «ανδρών». Μέσω των στίχων αποτυπώνεται ότι αυτοί κρατούν τα ηνία της οικονομίας ως άτομα που αποκτούν πολλά χρήματα μέσω της επαγγελματικής τους επιτυχίας. Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται να έχουν πάντα στη διάθεσή τους πολλά χρήματα, να ξοδεύουν και να πραγματοποιούν ακριβές αγορές για εκείνους, αλλά και για τις οικονομικά εξαρτώμενες από αυτούς «γυναίκες»: (4) *δε κοιτάω τιμές, απλά αγοράζω*, (13) *busy-busy-busy ό,τι αγοράζω ακριβά κοστίζει, όχι μόνο για εμένα αλλά και για 'κείνη*, (21) *παίρνω το χρήμα και αυτή να κάτσει*, (26) *έχω πράσινα, κίτρινα, μωβ*. Συμπληρωματικά, παρουσιάζονται ως άτομα που γνωρίζουν την αγορά εργασίας και που απασχολούνται πολλές ώρες δουλεύοντας: (8) *το μυαλό μου είναι στην μπίζνα*, (15) *24/7 δε σταματάν οι δουλειές*, (15) *δε σταματάμε να βγάζουμε φράγκα και μέσω crisis (=κρίσης)*, (29) *έχω δουλειές να κάνω πλέον δεν έχω χρόνο*. Παράλληλα, υπάρχουν ορισμένες αναφορές από τις οποίες φαίνεται να συνδέεται η αρρενωπότητα με την οικονομική επιτυχία, αναπαράγοντας μια ουσιοκρατική θεώρηση: (3) *είμαι αλήτης και έχω πάντα μετρητά-τα*, (22) *δε το δέχομαι να 'μαι φτωχός και να πεινάω*, (23) *έχει μεγαλώσει η κοιλιά, έχει μεγαλώσει η ψωλή, τρίπτυχο με το πορτοφόλι*. Τέλος, υπάρχουν αρκετές αναφορές που αποδεικνύουν την ευκολία της οικονομικής ανάπτυξης των «ανδρών»: (17) *τα λεφτά που δεν έβγαλα τόσο με κόπο, κάθομαι τα παίζω τζόγο*, (20) *δεν είχα ούτε να φάω τώρα πένα*, (24) *ήμουν άστεργος και τώρα ψωνίζουμε σπίτια*.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από τη βιβλιογραφία, εφόσον αυτή η ευκολία της οικονομικής και επαγγελματικής ανέλιξης των «ανδρών» δεν φαίνεται να είναι εξίσου εύκολη και για τις «γυναίκες», μια κατάσταση που περιγράφεται με τον

όρο της «γυάλινης οροφής». Η γυάλινη οροφή αφορά ένα αόρατο εμπόδιο που δυσκολεύει τις «γυναίκες» στην επαγγελματική τους ανέλιξη (Caril and Eagly, 2001· Ridgeway, 2001· Townsend, 1997 όπ. ανάφ. στο Weyer, 2007). Παράλληλα, φαίνεται ότι οι «άνδρες» με υψηλή εκπαίδευση αμείβονται περισσότερο σε σχέση με τις «γυναίκες» που έχουν αντίστοιχη εκπαίδευση (Torche, 2018), κάτι το οποίο επιβεβαιώνει και αναπαράγει τον λόγο της οικονομικής «ανδρικής» κυριαρχίας και το έμφυλο μισθολογικό χάσμα. Ακόμα, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η «επιλογή» επαγγέλματος αφορά, σε έναν βαθμό, μια έμφυλη διαδικασία – γι' αυτό και στην αγορά εργασίας παρατηρείται έντονος έμφυλος καταμερισμός. Για παράδειγμα, όταν οι «γυναίκες» εργάζονται τείνουν να απασχολούνται σε επαγγέλματα που είναι προσανατολισμένα στην επιτέλεση του φύλου τους, όπως, για παράδειγμα, σε φροντιστικά επαγγέλματα. Αυτοί οι κλάδοι απασχόλησης διακρίνονται άρρητα ως θηλυκοποιημένοι με κυρίαρχους την καθαριότητα, τη νοσηλευτική, την εκπαίδευση, κ.ά. (Αθανασίου, 2022). Οι επαγγελματικοί αυτοί χώροι, λόγω της σύνδεσής τους με τη θηλυκότητα και τη φροντίδα, διατρέχονται από μια αντίληψη που τα κατατάσσει ως επαγγέλματα δεύτερης κατηγορίας, εξαιτίας της μη εμφανούς παραγωγικότητάς τους. Έτσι, οι επαγγελματικοί κλάδοι που συνδέονται με τη φροντίδα είναι υποβαθμισμένοι και για αυτόν τον λόγο τα επαγγέλματα αυτά συνοδεύονται από τίτλους χαμηλού κύρους και αμείβονται με χαμηλότερους μισθούς (Chatzidakis, Hakim, Littler, Rottenberg & Segal, 2022).

Η κυρίαρχη θέση των «ανδρών», εκτός από την οικονομία και τον επαγγελματικό χώρο, επεκτείνεται σε πολλούς άλλους κοινωνικούς τομείς, για αυτό γίνεται λόγος για την ευρύτερη κοινωνική κυριαρχία των «ανδρών», ή αλλιώς για την πατριαρχική δόμηση της κοινωνίας. Πράγματι, στους στίχους της τραπ ο πιο δημοφιλής κυρίαρχος λόγος είναι αυτός της κοινωνικής κυριαρχίας των «ανδρών». Αυτό γίνεται εμφανές, επειδή τις περισσότερες φορές οι «άνδρες» αναπαρίστανται ως τα άτομα που αποφασίζουν τόσο για εκείνους όσο και για τις «γυναίκες», τις οποίες τις αντιμετωπίζουν σαν να τους ανήκουν, εφόσον συχνά ασκούν εξουσία στις ίδιες και στις ζωές τους: (2) *δε θέλω να σ' ακουμπάει άλλος άντρας*, (8) *μόνο δικιά μου, σαν δακτυλικό αποτύπωμα*, (9) *μείνε εδώ μαζί μου μην ακούς την κολητη σου*, (11) *να σε πάρω να φύγουμε μακριά*, (12) *της είπα μείνε δίπλα μου και μην αλλάξεις*, (19) *πέταξε τα και άσε μόνο τα τακούνια*. Συμπληρωματικά, ο λόγος της κυριαρχίας των «ανδρών» γίνεται εμφανής όταν στους στίχους οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως ατελή ή αδύναμα άτομα:

(6) είσαι μόνη μαζί μου στην κορυφή, (13) όσο είμαι δίπλα σου τίποτα δε φοβάμαι, (38) μ'αν την αφήσω μόνη της θα πέσει. Ακόμη, η συνεχής αναπαράσταση των ανδρών στον δημόσιο χώρο, επιβεβαιώνει την κυριαρχία τους: (17) δρόμος, πιάτσα πάρκο εκεί θα μείνω ρε μέχρι να πεθάνω, (18) ξέρω πάντα ποιο δρόμο θα πάρω, ξέρω όλα τα στενά, (32) η πόλη είναι δική μας, δε χωράνε άλλοι, (37) έχω γυρίσει όλη τη Θεσσ.

Εκτός από την κυριαρχία των «ανδρών» επί των «γυναικών», ή αλλιώς της υπεροχής της αρρενωπότητας έναντι της θηλυκότητας, πάρα πολύ συχνά στην τραπ στιχουργική παρατηρείται ιεράρχηση των αρρενωποτήτων, στην κορυφή των οποίων τοποθετείται η ηγεμονική αρρενωπότητα. Με άλλα λόγια, φαίνεται να νομιμοποιούνται ως αυθεντικοί «άνδρες» μόνο αυτοί που έχουν περισσότερα χρήματα, που γνωρίζουν καλύτερα τη χρήση όπλων, που είναι πιο «σκληροί» και πιο επιτυχημένοι: (10) μαζί μου έτρωγε αστακό τώρα KFC στο mall, (10) με τέτοιο γκόμενο δύσκολο ο δικός σου έχει μόνο νεροπίστολο, (12) όλοι έχουμε πιστόλι το θέμα ποιος έχει στόχο, (15) φτάσαμε Champions League, μέινετε στο τοπικό και αυτό είναι ζόρικο. Αντίθετα, ως κατώτερης κατηγορίας αρρενωπότητες ταξινομούνται οι «άνδρες» με λιγότερη τόλμη, αυτοί που δεν αναπαράγουν το κυρίαρχο πρότυπο σύγχρονης ζωής των «ανδρών» και οι ομοφυλόφιλοι: (22) ήρεμα φλωράκια, μη σηκώνετε ανάστημα, (32) δεν το βλέπεις είμαι σε άλλο lane (=δρόμο), (32) είστε απ'άλλη εποχή πίσω σαν τον Τόνι Σφήνο, (32) είσαστε περαστικοί είστε one hit wonder (=παρωδικοί καλλιτέχνες), (34) με πουστράκια δεν έχω παρτίδες.

Εισηγήτρια του όρου της ηγεμονικής αρρενωπότητας είναι η Connell. Βασική θέση της θεωρίας της περί της ηγεμονικής αρρενωπότητας και της εμφατικής θηλυκότητας είναι ότι η ηγεμονική αρρενωπότητα κατασκευάζεται σε σχέση με τις κατώτερες ιεραρχικά αρρενωπότητες και θηλυκότητες (Connell, 1987). Σημαντικό σημείο της θεωρίας αυτής είναι ότι το πρότυπο της ηγεμονικής αρρενωπότητας είναι ιδεατό, αφού ελάχιστα μόνο άτομα επιτελούν το πρότυπο αυτό. Έτσι, σύμφωνα με την ίδια, οι «άνδρες» συγκεντρώνουν την εξουσία, επιβάλλοντας μία κατάσταση της οποίας τους όρους κατασκευάζουν οι ίδιοι, κατοχυρώνοντας την ηγεμονία (Connell, 1987). Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, σε αυτό το πρότυπο δεν εντάσσεται η πλειοψηφία των ανδρών, παρ' όλα αυτά, η πλειονότητα των ατόμων ελέγχει και ελέγχεται βάσει αυτού του προτύπου και έτσι το συντηρεί. Ουσιαστικά, τα άτομα συμμετέχουν «σε ένα συλλογικό σχέδιο στο οποίο η εξουσία των ανδρών και η κατωτερότητα των γυναικών διατηρούνται» (Connell, 1987: 108). Όσον αφορά τις θηλυκότητες, καμία θηλυκότητα

δεν είναι ηγεμονική, αφού όλες οι θηλυκότητες βρίσκονται σε υποδεέστερη θέση των αρρενωποτήτων. Αυτή η συνθήκη περιγράφεται καλύτερα με τον όρο της εμφατικής θηλυκότητας, που αφορά τη συμμόρφωση των «γυναικών» στην υποτέλεια, με σκοπό την ικανοποίηση των επιθυμιών των «ανδρών», στους οποίους αποδίδεται η εξουσία (Connell, 1987). Με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται ότι ο λόγος της ανδρικής κυριαρχίας επηρεάζει τους έμφυλους ρόλους και τις σχέσεις εξουσίας κοινωνικά, κάτι που αντικατοπτρίζεται και στους στίχους της τραπ μουσικής. Γίνεται, έτσι, κατανοητό το πώς ιεραρχούνται οι αρρενωπότητες και οι θηλυκότητες, επηρεάζοντας τις ζωές των ατόμων με άνισο τρόπο.

Αυτή η επικυρωμένη ιεραρχικά ανώτερη και εξουσιαστική θέση των «ανδρών» γίνεται εμφανής με πολλούς τρόπους, ένας από τους οποίους είναι η βίαιη συμπεριφορά. Αυτή συναντάται και στο σώμα κειμένων της τραπ μουσικής καθώς αναπαράγεται ο λόγος της βίας: (12) *τα νεύρα μου σπάει πιστολιές θα φάει*, (15) *λένε ότι φάπες μαζεύεις*, (24) *θα σε ράψουμε, θα σε βρούνε στα σκουπίδια*, (29) *είμαι έτοιμος για πόλεμο σου κόβω το κεφάλι*. Συμπληρωματικά, ορισμένες φορές, αναπαράγεται και ο λόγος της έμφυλης βίας: (1) *την πνίγω με το σεντόνι*, (36) *τσακώθηκε με τον δικό της, πήγε να σηκώσει χέρι*.

Μέσω αυτών των λόγων, οι «άνδρες» αναπαρίστανται ως βίαια άτομα, γεγονός που συντελεί στη σύνδεση της αρρενωπότητας με τις πρακτικές βίας και την εξουσιαστική κυριαρχία που η βία φέρει. Με άλλα λόγια, η σχέση της βίας και των πατριαρχικών συστημάτων φαίνεται να είναι δομική (Applin, Simpson & Curtis, 2023). Για τον λόγο αυτό, αναδεικνύεται κομβική η ανάδειξη της άρρηκτης σχέσης της βίας και της έμφυλης ιεραρχίας (Applin, Simpson & Curtis, 2023). Η αναγνώριση της σύνδεσης του έμφυλου συστήματος και της βίας συμβάλλει στην ολιστική κατανόηση και αποδόμηση αυτού του φαινομένου (Mack, Bershon, Laiche & Navarro, 2018). Αυτή η θέση ενισχύεται και από την Bloom, η οποία ορίζει τη βία βάσει φύλου ως «το αποτέλεσμα των κανονιστικών προσδοκιών των ρόλων που σχετίζονται με κάθε φύλο, συνδυαστικά με τις άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κοινωνίας» (2008: 14).

Τονίζεται, λοιπόν, η μη δυνατή απεμπλοκή της βίας από την έμφυλη διάστασή της, αφού ακόμα κι αν η βία δεν απευθύνεται σε μία θηλυκότητα εξακολουθεί να έχει έμφυλα χαρακτηριστικά. Ωστόσο, παρά τις συνδέσεις που τονίζονται παραπάνω στους

λόγους της βίας και της έμφυλης βίας, αναδεικνύονται, εκτός από συγγενικοί, και ως ξεχωριστοί λόγοι. Αυτό συμβαίνει, γιατί η έμφυλη βία έχει πιο συγκεκριμένη κατεύθυνση και αφορά «οποιαδήποτε πράξη βίας που βασίζεται σε παράγοντες φύλου και συντελεί, ή είναι πιθανό να συντελέσει, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή ταλαιπωρία στις «γυναίκες», συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, εξαναγκασμού ή αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, δημόσια ή στην προσωπική ζωή» (UNGA, 1993). Αντίθετα, η βία μπορεί να απευθύνεται και από μια αρρενωπότητα σε μία άλλη. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι έμφυλη βία αφορά και τη βία προς άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, αναφορά που απουσιάζει από τον ορισμό που προηγήθηκε.

Ένας λόγος που εμφανίζεται συχνά στην τραπ στιχουργική και πρακτικά διχοτομεί τους υπόλοιπους λόγους, σε λόγους που σχετίζονται με την αρρενωπότητα ή με τη θηλυκότητα, είναι ο λόγος της έμφυλης διαφοράς. Σε αυτόν τον λόγο συνοψίζεται όλη η έμφυλη δυαδική ιδεολογία που συνδέεται με την επιτέλεση των έμφυλων ρόλων: (12) *είναι too clean (=πολύ τίμια) σαν να βγήκε από έργο* VS (12) *μετρώ μαύρα λεφτά & (12) να βγάλω τ' όπλο*, (32) *οι γυναίκες μ' αγαπάνε* VS (32) *δε μαδάω μαργαρίτες, μονάχα τις πίνω*. Πρακτικά, αφορά έναν λόγο που συναντάται πάρα πολύ στην έμφυλη ιδεολογία που διχοτομεί και ταξινομεί τα άτομα και τις πρακτικές τους σε «γυναικεία» και «ανδρικά». Με αυτόν τον τρόπο, αυτή η συνεχής επιτέλεση οδηγεί στη δημιουργία αναγνωρίσιμων «διαφορών». Μέσω της (ανα)παραγωγής αυτού του λόγου στους στίχους της τραπ, οι «γυναίκες» αναπαρίστανται ως συναισθηματικά, φροντιστικά και τίμια άτομα, σε αντιδιαστολή με τους «άνδρες» που παρουσιάζονται ως αλήτες, μη συναισθηματικά και βίαια άτομα.

Στη βάση του έμφυλου ζητήματος φαίνεται να βρίσκεται «η ιδέα της διαφοράς μεταξύ γυναικών και ανδρών» (Connell, 2006: 89). Παρομοίως, «η διαφοροποίηση των φύλων είναι καίριας σημασίας για την κοινωνική οργάνωση και αποτελεί μία από τις κύριες δομές ανισομερούς κατανομής της κοινωνικής εξουσίας» (Evans, 2003: 105). Με αυτό εννοείται ότι ο λόγος της έμφυλης διαφοράς δομεί την έμφυλη ιεραρχία και αναπαράγει την ανισότητα. Έτσι η Evans, αντλώντας από την Butler, υποστηρίζει ότι αν η κοινωνία μπορέσει να ξεπεράσει τον έμφυλο διαχωρισμό υπέρ των ανθρώπων «οι εν λόγω αντιφάσεις θα εκλείψουν» (2003: 120).

Ο λόγος της έμφυλης διαφοράς και της δυαδικής διχοτομημένης ιδεολογίας βασίζονται στην ιδέα της σωματικής διαφοράς των «γυναικών» και των «ανδρών», ή, αλλιώς, στο βιολογικό φύλο. Ωστόσο, η έννοια του βιολογικού φύλου αμφισβητείται, καθώς και το βιολογικό φύλο είναι κοινωνικά κατασκευασμένο ως προϊόν του λόγου και νοηματοδοτείται σε ένα κοινωνικά έμφυλο πλαίσιο (Butler, 2009). Σε αυτή τη θέση συμβάλλει και η έρευνα του Laqueur (2003), ο οποίος υποστηρίζει ότι η ομοιότητα ή η διαφορά μεταξύ των φύλων δεν προϋπάρχει, επειδή σε κάθε ιστορικό πλαίσιο το σώμα εκλαμβάνεται με διαφορετικούς τρόπους και έχει διαφορετικές νοηματοδοτήσεις, οι οποίες οδηγούν σε θεωρίες που ενοποιούν ή διαφοροποιούν τα φύλα. Έτσι, σύμφωνα με την ανάλυση του Laqueur (2003), φαίνεται ότι το φύλο συγκροτείται ιστορικά και όχι βιολογικά, επειδή η βιολογική ερμηνεία παράγεται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο.

Παρ' όλα αυτά, η ιδέα της «διχοτομίας των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας» εμμένει (Connell, 2006: 113). Αυτό αποδεικνύεται από τους λόγους που παρουσιάστηκαν παραπάνω και από το γεγονός ότι στους στίχους της τραπ (ανα)παράγεται σε μεγάλο βαθμό και ο συναισθηματικός λόγος των «γυναικών». Αναλυτικότερα, οι «γυναίκες», όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα, παρουσιάζονται ως τρυφερά, ρομαντικά, στοργικά και συναισθηματικά άτομα που εκφράζουν αγάπη, ζήλεια, φόβο, λύπη, ανησυχία και συναισθηματική προσκόλληση στους «άνδρες»: (2) *δε θέλω να σ' ακουμπάει άλλο σώμα*, (7) *λέει πως μ' αγαπάει*, (10) *μαζί του έχω εθιστεί*, (33) *κλαις*, (39) *θέλει μαζί μου να ζήσει τον Τιτανικό*.

Μία από τις κοινωνικά κυρίαρχες στερεοτυπικές αντιλήψεις είναι η σύνδεση των «γυναικών», τουλάχιστον στη δυτική κοινωνία, με χαρακτηριστικά όπως είναι η στοργή, η ευαισθησία και γενικότερα η συναισθηματικότητα (Connell, 2006). Θεωρείται ότι οι «γυναίκες» είναι πιο συναισθηματικές από τους «άνδρες» (Grewal & Salovey, 2005). Σε αυτό συμβάλλει σημαντικά η έμφυλη κοινωνικοποίηση, η οποία συντελεί στο να έχουν οι «γυναίκες» και οι «άνδρες» διαφορετική συναισθηματική ανάπτυξη (Brody & Hall, 2008). Επομένως, ορισμένα συναισθήματα, όπως ο φόβος, η λύπη, το άγχος και η χαρά, φαίνεται να επιτελούνται συχνότερα από τις «γυναίκες», ενώ συναισθήματα, όπως ο θυμός, η περιφρόνηση και η υπερηφάνεια, από τους «άνδρες» (Schirmer, 2013· Plant, Hyde, Keltner & Devine, 2000).

Ακόμα, ένας κυρίαρχος λόγος που συναντάται στους στίχους της τραπ είναι ο λόγος της έμφυλης φροντίδας. Η (ανα)παραγωγή αυτού του λόγου δεν είναι τόσο συχνή, αφού μόνο σε τέσσερα τραγούδια οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως φροντιστικά άτομα: (11) *το άγγιγμά της θεραπεύει σαν αλόη*, (23) *είναι νοικοκυρά*. Στη μικρή έκταση της αναπαράστασης των «γυναικών» ως άτομα που παρέχουν φροντίδα, αυτή συνδέεται τόσο με τη φροντίδα των ατόμων όσο και με τη φροντίδα του σπιτιού μέσω των οικιακών εργασιών. Σύμφωνα με τους Chatzidakis et al. (2022), η απλήρωτη οικιακή δουλειά είναι κοινωνικά σύμφυτη με τον ρόλο των «γυναικών» διαχρονικά και παρά τη μείωση του χάσματος της υλοποίησης των οικιακών υποχρεώσεων, ο μεγαλύτερος όγκος συνεχίζει να είναι εξαρτημένος από τις υπηρεσίες των «γυναικών». Μια πιθανή αιτία για αυτό είναι ο φόβος των «ανδρών» να συνδεθούν με την ευαισθησία της φροντίδας, χαρακτηριστικά τα οποία είναι κοινωνικά συνδεδεμένα με τη θηλυκότητα (Chatzidakis et al., 2022). Συμπληρωματικά, στην κυρίαρχη έμφυλη ιδεολογία φαίνεται ότι η πρακτική της φροντίδας συνδέεται και με τον λόγο της αναπαραγωγής.

Ο λόγος της αναπαραγωγής των «γυναικών» συναντάται σε ένα μόνο κείμενο και συγκεκριμένα αναφέρεται το εξής: (36) *έμεινε έγκυος απ' τον πρώην της και θα του γεννήσει αγόρι*. Λόγω των φυσικοποιημένων έμφυλων ρόλων που κανονικοποιούνται βάσει αναγωγής σε βιολογικά χαρακτηριστικά, κυρίαρχη είναι η ταύτιση της θηλυκότητας με την αναπαραγωγή και της αρρενωπότητας με την παραγωγή (Chatzidakis et al., 2022). Αυτή η ιδεολογία έχει επεκτάσεις και σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής. Για παράδειγμα, επειδή οι «γυναίκες» διαθέτουν την ικανότητα της βιολογικής αναπαραγωγής, θεωρείται ότι δεν μπορούν να είναι παραγωγικές όπως οι «άνδρες», άρα οδηγούνται κοινωνικά στην ενασχόληση με το οικογενειακό πλαίσιο και στα επαγγέλματα φροντίδας (Chatzidakis et al., 2022). Αντίστοιχα, η κυρίαρχη αντίληψη προβάλλει τους «άνδρες» ως παραγωγικά όντα, που θα απασχοληθούν σε ανώτερες επαγγελματικές θέσεις εργασίας και σπανιότερα με τη φροντίδα της οικογένειας ή με φροντιστικά επαγγέλματα.

Σε αντίθεση με τη μικρή έκταση των λόγων της έμφυλης φροντίδας και της αναπαραγωγής, ο λόγος της «γυναικείας» ομορφιάς είναι ένας λόγος που χρησιμοποιείται συχνότερα στην αναπαράσταση και στην περιγραφή των θηλυκοτήτων στο σώμα κειμένων. Στο πλαίσιο αυτού του λόγου, οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως όμορφα και σέξι άτομα, των οποίων τα «όμορφα» χαρακτηριστικά θεματοποιούνται:

(1) είσαι σέξι σέξι, (5) ο κώλος είναι *grande* (=μεγάλος) και το μούτρο πορσελάνη, (11) *magnifique* (=εξαιρετική) όπου σκάει είναι *chic* (=κομψή), (23) οι πουτάνες μου είναι όλες δέκα (=όμορφες). Επίσης, οι ίδιες, παρουσιάζονται ως άτομα που ασχολούνται και επενδύουν στην εξωτερική τους εμφάνιση: (8) 10k μέσ' τη μάπα, (13) *Coco Chanel* πήρα νέα *Gucci Moncler*, (36) είναι μπροστά απ' τον καθρέφτη και ετοιμάζεται να βγει. Επομένως, η ομορφιά φαίνεται να αναδεικνύεται ως βασικό χαρακτηριστικό των «γυναικών» και ως κριτήριο της αξίας τους, βάσει του οποίου συχνά οι θηλυκότητες ιεραρχούνται: (16) καμία δεν είναι σαν εκείνη, (32) η δικιά μου είναι *star* (=σταρ/αστέρι), πιο μονάρα απ' τη Φουρέρα.

Σημαντικός πυλώνας για την ανάλυση των παραπάνω αναδεικνύεται ο κανονιστικός ρόλος του φύλου, ο οποίος οδηγεί τα άτομα σε συγκεκριμένες αένανες επιτελέσεις ανάλογα με το φύλο τους, προκειμένου να καταστούν διανοητά υποκείμενα (Butler, 2009). Αυτές οι επιτελέσεις πραγματώνονται και μέσω του σώματος, όπως για παράδειγμα, μέσω της συμμόρφωσης στα ιδανικά της ομορφιάς. Έτσι, ασκείται στα άτομα και στα σώματά τους πειθαρχικός έλεγχος που υποχρεώνει τα άτομα να συμμετέχουν σε συγκεκριμένες διαδικασίες ανάλογα με το φύλο τους, ώστε να επιβεβαιώνουν το ετεροκανονικό σχήμα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Φουκώ, «σε κάθε κοινωνία το σώμα περιζώνεται από εξουσίες πολύ σφιχτές που του επιβάλλουν καταναγκασμούς, απαγορεύσεις και υποχρεώσεις» (1976: 183). Πράγματι, στον δυτικό κόσμο τα πρότυπα καταναγκασμού των «γυναικών», εκτός από τη μητρότητα, είναι η επιβεβλημένη ετεροσεξουαλικότητα και η ελκυστικότητα (Morgan, 1991). Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύεται η διάσταση της ομορφιάς ως σύμφυτη με την επιτέλεση του «γυναικείου» ρόλου.

Τέλος, από τους κυρίαρχους λόγους που (ανα)παράγονται στο σώμα κειμένων της τραπ, δεν θα μπορούσε να απουσιάζει ο λόγος της ίδιας της τραπ κουλτούρας. Ένας λόγος που συνδέεται με τον πλούτο και την επίδειξη αυτού, καθώς και με την απόκτηση ακριβών αγαθών: (12) σκάω μ' άλλο αέρα, *iced out jewels* (=ακριβά κοσμήματα), (16) καίω τα λεφτά μου, κάνω *party* (=πάρτι), (26) μόνο πράσινα στην τσέπη 'κατοστάρικα. Επιπλέον, στα τραπ κείμενα που αναλύονται συναντάται συχνά η κατανάλωση ποτών, η χρήση και το εμπόριο ναρκωτικών, αλλά και διάφορες παραβατικές συμπεριφορές: (3) φέρε ποτό κατεβάζω όλο το *bar-bar*, (8) στο σπίτι πίνω δέκα *g* (=γραμμάρια), (15) βάζω το *Choco* (=χασίς) μέσα στο τσιγάρο, καίει τη γλώσσα είναι *spicy* (=καυτερό), (15) τα χόρτα που πίνουν οι φίλοι σου ξέρεις τα δίνουμε εμείς, (18) νταλαβέρι βλάκα, (23)

μεσ' στο σπίτι σου κάνω hack (=παράνομη εισβολή), μην ρωτάς που πήγαν τα κιλά, (25) πόσο ακόμη έγκλημα μέσα στη γειτονιά, (29) μεσ' τη τσάντα το εννιάρι (=όπλο), (34) προσαγωγές, κατηγορίες, έχω κάνει αμαρτίες. Γενικότερα από την ανάλυση της τραπ κουλτούρας φαίνεται ότι η κουλτούρα αυτή συνδέεται στενά με την αρρενωπότητα και με την επιτέλεση της «ανδρικής» συμπεριφοράς, καθώς σε αυτή κυριαρχούν οικονομικά επιτυχημένοι «άνδρες», που αναγνωρίζουν την κοινωνική τους κυριαρχία.

3.4.1.1. Έμμεσοι λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων

Εκτός από τους λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω, στο σώμα κειμένων εντοπίζονται και ορισμένοι έμμεσοι λόγοι. Οι έμμεσοι λόγοι αποτελούν επίσης κυρίαρχους λόγους, καθώς αναπαράγουν κυρίαρχες ιδεολογίες, αλλά με έμμεσο τρόπο. Οι έμμεσοι λόγοι ενισχύουν τους κυρίαρχους λόγους που αναπαράγονται αμεσότερα. Για παράδειγμα, ο λόγος της οικονομικής εξάρτησης των «γυναικών» από τους «άνδρες», φαίνεται να ενδυναμώνει τον λόγο της οικονομικής κυριαρχίας των «ανδρών». Πιο συγκεκριμένα, ο λόγος της οικονομικής εξάρτησης των «γυναικών» από τους «άνδρες» αφορά τα σημεία, στα οποία δεν υπάρχει καμία αναφορά περί οικονομικής ανεξαρτησίας και καμία εργασιακή αναπαράσταση των «γυναικών». Αντιθέτως, παρουσιάζονται ως άτομα σε οικονομική εξάρτηση από τους «άνδρες» για την απόκτηση αγαθών, ενδυναμώνοντας την άποψη της οικονομικής κυριαρχίας των «ανδρών» και την επαγγελματική παραγωγικότητά τους. Μάλιστα, κάποιες φορές, οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως άτομα που επιθυμούν μόνο τους οικονομικά επιτυχημένους «άνδρες». Ορισμένα παραδείγματα στα οποία φαίνεται η εξάρτηση των «γυναικών» από τους οικονομικά εύρωστους – όπως αναπαρίστανται – «άνδρες» είναι τα εξής: (1) *όλο τον κόσμο θα σου πάρω baby* (=μωρό), (11) *θέλει ένα big spender* (=μεγάλο χουβαρντά) *όχι φτωχολόι*, (21) *παίρνω το χρήμα και αυτή να κάτσει*, (29) *με εσένα baby* (=μωρό), *δε θυμάμαι να 'χα κάτι όμως τώρα που φτιάχτηκα μου λες με θες πάλι*.

Αντίστοιχα, ένας ακόμα έμμεσος λόγος είναι αυτός της σεξουαλικής ικανοποίησης μόνο των «ανδρών», ο οποίος ενισχύει τον λόγο της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης των «γυναικών» και των σωμάτων τους. Σε αυτό τον λόγο παρουσιάζονται σεξουαλικές πράξεις και φαντασιώσεις που αφορούν μόνο την ικανοποίηση των «ανδρών», ενώ δεν πραγματοποιούνται αναφορές στη σεξουαλική ικανοποίηση των «γυναικών»: (3) *σε θέλω από πάνω*, (5) *απλά θέλω να τη γδύσω δε με*

νοιάζει τι φοράει, (20) δέκα πόρνες από πίσω πέρνα, (28) για δέκα πούτσες μετά game over (=τελείωσε), (35) της το βάζω μέσα κάνει εμετό, (39) ξέρει όταν τελειώνω δεν θέλω να της μιλάω. Τις ελάχιστες φορές που υπάρχει αναφορά στη σεξουαλική απόλαυση των «γυναικών», αυτό πραγματοποιείται για να τονιστεί ουσιαστικά η σεξουαλικά περιθωριοποιημένη θέση τους: (26) της έδωσα μια πίπα το έκανα το ψυχικό.

Ένας ακόμα λόγος που αναπαράγεται έμμεσα και εντοπίζεται πάρα πολύ συχνά στα κείμενα που αναλύονται στην παρούσα έρευνα είναι ο σεξιστικός λόγος. Μέσω αυτού του λόγου (ανα)παράγονται ποικίλες σεξιστικές θέσεις. Για παράδειγμα, σε όλη την έκταση του κειμένου (3), οι «γυναίκες» παρουσιάζονται και αυτοπαρουσιάζονται ως άτομα που είναι διατεθειμένα να εκπληρώσουν τις επιθυμίες των «ανδρών» με το αντάλλαγμα της προσφοράς υλικών αγαθών. Μέσω αυτών των έμφυλων επιτελέσεων, τονίζεται η έμφυλη ιεραρχία, η οποία αποδίδει στις «γυναίκες» μία θέση υποτέλειας και εξάρτησης, σε αντίθεση με την κυριαρχία των «ανδρών» και την ανεξαρτησία τους, αναπαράγοντας μία σεξιστική θέση για τις «γυναίκες». Παρόμοιες σεξιστικές έμφυλες επιτελέσεις παρατηρούνται στα κείμενα (35) και (39), όπου οι «γυναίκες» παρουσιάζονται ως άτομα που αναζητούν φήμη, επιτυχία και ευημερία μέσω των επιτυχημένων και οικονομικά εύρωστων «ανδρών» και ως αντάλλαγμα παρέχουν σεξουαλική ευχαρίστηση σε αυτούς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αναδεικνύεται ότι το μοναδικό προσόν και η μοναδική ικανότητα των «γυναικών» είναι η σεξουαλική απόλαυση που μπορούν να παρέχουν, καθώς επίσης υπονοείται ότι δεν μπορούν να επιτύχουν μόνες τους, παρουσιάζοντάς τες ως ετερόφωτες και μη παραγωγικές.

Όπως φαίνεται, ο σεξισμός (ανα)παράγεται με διάφορους τρόπους στα κείμενα της τραπ. Για παράδειγμα, στα κείμενα (5) και (19), οι αναφορές στις «γυναίκες» περιορίζονται στην εξωτερική τους εμφάνιση και οι ίδιες αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα προς σεξουαλική χρήση από τους άνδρες. Αυτοί οι τρόποι αναπαράστασης οδηγούν στην αναπαραγωγή σεξιστικών θέσεων σε όλη την έκταση αυτών των κειμένων. Πιο συγκεκριμένα, οι «γυναίκες» αντιμετωπίζονται ως μαριονέτες στα χέρια των «ανδρών» για το πώς να χειριστούν τα σώματά τους με απώτερο σκοπό την ικανοποίηση των ίδιων, σεξουαλικοποιώντας τα «γυναικεία» σώματα. Η αντικειμενοποίηση των «γυναικών» και των σωμάτων τους εντοπίζονται και στα κείμενα (23), (26) και (27), αναπαράγοντας έμμεσα τον σεξιστικό λόγο μέσω της άνισης σημασίας των σωμάτων.

Σε ορισμένα κείμενα, όπως για παράδειγμα στα (6) και (27), οι «άνδρες» αναπαρίστανται ως άτομα επαγγελματικά επιτυχημένα που έχουν κατακτήσει την κορυφή. Παράλληλα, δεν υπάρχει καμία αναφορά σε κάποιο επίτευγμα των «γυναικών» ή σε κάποια επαγγελματική επιτυχία τους. Απεναντίας, ο μόνος τρόπος αναπαράστασης των «γυναικών» είναι αυτός των υπερ-σεξουαλικοποιημένων ατόμων. Αναπαράγεται, έτσι, ο σεξιστικός λόγος ενισχύοντας το χάσμα μεταξύ των έμφυλων υποκειμένων. Συμπληρωματικά, κάποιες φορές οι «γυναίκες» αντιμετωπίζονται ως μέσο προς διασκέδαση. Στα κείμενα (13), (15), (18) και (28) αποτυπώνονται ως αντικείμενα ηδονής ή ως προϊόντα προς αγορά, ενεργοποιώντας όχι μόνο τον σεξιστικό λόγο, αλλά ταυτόχρονα απανθρωποποιώντας τα «γυναικεία» σώματα. Αυτές οι αναπαραστάσεις συνδέονται στενά και με τον λόγο της αντικειμενοποίησης που παρουσιάστηκε προηγουμένως.

Ορισμένες φορές, ο σεξισμός εμφανίζεται μέσω της αναπαραγωγής της αντίληψης ότι οι «γυναίκες» θέλουν να προκαλούν με την εμφάνισή τους, ενώ παράλληλα δεν έχουν το δικαίωμα της άρνησης και της αυτοδιάθεσης για τα σώματά τους [βλ. κείμενο (9)]. Όμως, ακόμα και όταν απορρίπτουν τους «άνδρες», φαίνεται να το κάνουν με ευγένεια, όπως στερεοτυπικά επιτάσσει η κοινωνία να συμπεριφέρονται οι «γυναίκες» [βλ. κείμενο (9)]. Ένας άλλος τρόπος εμφάνισης του σεξιστικού λόγου είναι η προβληματοποίηση ή/και η ψυχολογικοποίηση της «γυναικείας» συμπεριφοράς. Στα κείμενα (7), (10), (12) και (37) ορισμένες συμπεριφορές των «γυναικών» χαρακτηρίζονται ως τρελές, νευρικές, υπερβολικές ή προβληματικές. Άλλες φορές, ο σεξιστικός λόγος εντοπίζεται κατά την αναπαράσταση των «γυναικών» ως αδύναμων ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, στα κείμενα (13), (30) και (38) αυτές παρουσιάζονται ως άτομα που έχουν την ανάγκη από τους δυνατούς και ατρόμητους «άνδρες» να τις προστατεύσουν. Επιπλέον, στο κείμενο (29) αναπαράγεται ο σεξιστικός λόγος μέσω του περιορισμού του «γυναικείου» ρόλου στο νοικοκυριό.

Αρκετά συχνά φαίνεται να αναπαράγεται ο σεξιστικός λόγος μέσω της καθοδηγητικής και ελεγκτικής θέσης των «ανδρών», αναδεικνύοντας την ανισότητα της έμφυλης ιεραρχίας. Στα κείμενα (12), (16) και (30) εντοπίζεται η κυριαρχική θέση των «ανδρών», οι οποίοι αναπαρίστανται ως άτομα που ηγούνται των αποφάσεων. Επιπλέον, στο κείμενο (4), παρόλο που αρχικά η «γυναίκα» που παρουσιάζεται στους στίχους αποκτά ενεργή δράση, διαπραγματευόμενη με δυναμισμό τη θέση της (*ξέρω καλά πως βγαίνεις αργά και πως τα πίνεις, σ' όλες το τηλέφωνό σου δίνεις*), εν τέλει

(ανα)παράγει η ίδια μία σεξιστική θέση για τις πρακτικές της, καθώς κρίνει την αυστηρότητά της ως μια συμπεριφορά «σκύλας» (*δε με νοιάζει μόνο η πολυτέλεια boss as bitch*). Με αυτό τον τρόπο υπονοεί ότι ορισμένες συμπεριφορές όταν επιτελούνται από «γυναίκες» δεν μπορούν να ερμηνεύονται ως δυναμικές, αλλά μόνο ως κακές και «υστερικές». Συμπληρωματικά, στα κείμενα (33) και (36) αναπαράγεται έμμεσα ο σεξιστικός λόγος, αφού υπονοείται ότι οι «γυναίκες» πρέπει να είναι πιστές, ειλικρινείς και φρόνιμες, αναπαράγοντας το μονογαμικό ετεροκανονικό παράδειγμα και τις στερεοτυπικές έμφυλες επιτελέσεις. Τέλος, πολύ συχνά στους στίχους της τραπ χρησιμοποιείται σεξιστικό λεξιλόγιο. Στα κείμενα (4), (14), (15), (16), (17), (25), (26), (29), (32), (35), (36) και (39) χρησιμοποιούνται συχνά λέξεις όπως: «*πουτάνα*», «*πάρε πούλο*», «*bitch (=σκύλα)*», «*καριόλα*», φέρνοντας στο προσκήνιο στερεοτυπικές έμφυλες ταυτότητες.

Όπως αναλύθηκε, στο σώμα κειμένων της τραπ, ο σεξιστικός λόγος αναπαράγεται με διάφορους τρόπους, αλλά στην ουσία μέσω αυτών αναπαράγεται η έμφυλη ιεραρχία. Όλες αυτές οι σεξιστικές θέσεις αναπαράγονται μέσω της γλώσσας και, συνεπώς, μπορούμε να κάνουμε λόγο για γλωσσικό σεξισμό. Η Τσοκαλίδου (1996) ορίζει τον γλωσσικό σεξισμό ως μια πρακτική μέσω της οποίας τα άτομα διακρίνονται βάσει του φύλου τους. Έτσι, η γλώσσα είναι σεξιστική όταν υποβαθμίζει ένα φύλο, όταν το αγνοεί ή όταν το περιορίζει σε συγκεκριμένους ρόλους και επιτελέσεις (Henley, 1987· Τσοκαλίδου, 1996· Weatherell, 2002 όπ. ανάφ. στο Γεωργαλίδου & Λαμπροπούλου, 2016).

Ένας ακόμα κυρίαρχος λόγος που αναπαράγεται με έμμεσο τρόπο είναι ο ομοφοβικός λόγος. Ο κυρίαρχος χαρακτηρισμός για τα ομοφυλόφιλα άτομα στους στίχους της τραπ άτομα είναι η λέξη «*πούστης*»: (17) *πες μου ρε πούστη τι γεύση έχει ο πάτος*, (25) *είσαι ρουφιάνος πούστης fake (=ψεύτικος)*, (34) *με πουστράκια δεν έχω παρτίδες*, (37) *είδα τους φίλους να κάνουν πουστιές*. Ο συγκεκριμένος χαρακτηρισμός χρησιμοποιείται με υποτιμητικό τρόπο και από το συγκεκριμένο φαίνεται να εξισώνεται με την υποτέλεια, την ψευτιά και τη μη εντιμότητα. Επιπλέον, τη μία και μοναδική φορά που αναφέρεται η αμφιφυλόφιλη σεξουαλική ταυτότητα, σκοπός είναι η ιεράρχηση αυτής σε κατώτερη θέση σε σχέση με την ετεροφυλοφιλία – (19) *με θέλουνε οι φίλες σου και αυτές που είναι bi*.

Ο όρος της ομοφοβίας χρησιμοποιήθηκε, για πρώτη φορά, από τον Weinberg και αφορά ιδεολογίες που διακρίνουν και επικρίνουν τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους, αλλά και γενικότερα τη ζωή τους. Σύμφωνα με τους Morin και Garfinkle, η ομοφοβία ορίζεται ως «το οποιοδήποτε σύστημα πεποιθήσεων το οποίο στηρίζει αρνητικούς μύθους και στερεότυπα για τους ομοφυλόφιλους» (1978: 30). Η ομοφοβία εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους και συμπεριφορές, μία εκ των οποίων είναι η λεκτική κακοποίηση. Γενικότερα, όλες οι προσβλητικές και επιθετικές εκδηλώσεις ομοφοβικών ατόμων βασίζονται στην πεποίθηση ότι τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα είναι «άρρωστα» και υποδεέστερα άτομα (Tate & Longo, 2004), κάτι που συναντάται και στην παραπάνω ανάλυση. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με την Butler (2009), τα μη ετεροκανονικά άτομα δεν θεωρούνται διανοητά υποκείμενα, λόγω του ότι δεν επιβεβαιώνουν το συνεχές βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου και σεξουαλικότητας. Σύμφωνα με την ίδια, η «αποτυχημένη» μίμηση του υποτιθέμενου προτύπου αναταράσσει το διπολικό έμφυλο σχήμα (Butler, 2009), δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο έναν πλασματικό φόβο για τα μη ετεροκανονικά άτομα.

Από τους στίχους της τραπ είναι εμφανές ότι προβάλλεται η κυριαρχία του ετεροκανονικού παραδείγματος. Μέσα από τον εστιασμένο φακό της ανάλυσης παρατηρήθηκε συμπληρωματικά ότι αναπαράγεται ο λόγος της ετεροκανονικής μονογαμίας. Αυτός ο λόγος αφορά τις αναπαραστάσεις ετεροκανονικών ατόμων που διατηρούν ή επιβάλλουν τη μονογαμική σχέση. Για παράδειγμα, (1) *ή εγώ ή κανένας δε σ' έχει*, (8) *μόνο δικιά μου, σαν δακτυλικό αποτύπωμα*, (14) *αγγίζω άλλη και με πονάν τα χείλη μου τα νιώθω στεγνά και πικραμένα*, (36) *τώρα με θεωρεί δικό της*. Αναπαράγεται, επομένως, τόσο το ετεροκανονικό όσο και το μονογαμικό πρότυπο. Όσον αφορά την ετεροκανονικότητα, όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για την κανονικοποιημένη συνθήκη της σύνδεσης αρσενικού και θηλυκού, «άνδρα» και «γυναίκας», αντίθετη με τις μη ετεροκανονικές σχέσεις. Η συνθήκη της μονογαμίας προσθέτει μια διάσταση κτητικότητας και κατοχής των συντρόφων και μέσω αυτής η επαφή με άλλα άτομα γίνεται αντιληπτή ως απιστία – (36) *δεν είσαι πιστή, ποτέ δεν θα είμαι δικός σου*.

Η Rich (1980) εισήγαγε τον όρο της «αναγκαστικής ετεροφυλοφιλίας», υπογραμμίζοντας το κανονιστικό της πλαίσιο. Μέσω του πλαισίου της επιβεβλημένης ετεροκανονικότητας ρυθμίζονται και αστυνομεύονται τα άτομα που παραμένουν εντός των ορίων της, ενώ ταυτόχρονα περιθωριοποιούνται και επιβάλλονται κυρώσεις σε όσα

άτομα βρίσκονται εκτός αυτών των ετεροκανονικών ορίων (Jackson, 2006). Σε συνέχεια αυτού του όρου και, συγκεκριμένα, ως κριτική στον «δανεισμό» της μονογαμίας και της δημιουργίας οικογένειας από τις ετεροκανονικές σχέσεις, συναντάται στη βιβλιογραφία ο όρος της «ομοκανονικότητας» (Duggan, 2002). Με αυτόν τον όρο εννοείται ότι η κοινή κοινωνία αναπαράγει τις αξίες της ετεροκανονικότητας, οι οποίες ορισμένες φορές καθιστούν τα μη ετεροκανονικά άτομα πιο αποδεκτά, αφού επιτελούν ένα οικείο μοντέλο (Duggan, 2002). Έτσι, αναπαράγεται η μονογαμία και σπανιότερα συναντώνται οι πολυερωτικές σχέσεις, ακόμα και στα μη ετεροκανονικά σχήματα. Οι πολυερωτικές σχέσεις αποτελούν ρωγμή στην επιβεβλημένη μονογαμία και αφορούν ταυτόχρονες συναινετικές σχέσεις με πολλούς συντρόφους (Mitchell, Bartolomew & Cobb, 2014). Τα μέλη αυτών τις αντιλαμβάνονται ως ηθικές μη μονογαμικές σχέσεις, καθώς όλα τα άτομα συναινούν στη μη μονογαμική συνθήκη αυτής (Klesse, 2011).

Η ισχύς της ετεροκανονικότητας και της μονογαμίας φαίνεται να είναι θεμέλιος λίθος στη διαμόρφωση της έμφυλης κοινωνίας. Όμως, προς όφελος της «ανδρικής» απόλαυσης, ορισμένες φορές τόσο η ετεροκανονικότητα όσο και η μονογαμία αναιρούνται. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν αναπαράγεται ο λόγος της «ανδρικής» σεξουαλικής φαντασίωσης για σεξουαλική συνεύρεση με δύο «γυναίκες» ταυτόχρονα. Σε αυτή τη συνθήκη, δεν ενεργοποιείται ο ομοφοβικός λόγος προς τη σεξουαλική συνύπαρξη των «γυναικών», αλλά ούτε η σεξουαλική συνύπαρξη τριών ατόμων κρίνεται ως μη αποδεκτή, καθώς αυτά λαμβάνουν χώρα προς όφελος της «ανδρικής» ηδονής και φαντασίωσης. Αυτή η συνθήκη συναντάται ορισμένες φορές στους στίχους της τραπ: (7) *λέει «έχω μια φίλη μαζί μου» αν δεν έχεις πρόβλημα να 'μαστε τρεις να την φέρω κι αυτή μαζί μου [να τη φέρεις κι αυτή], (23) έχω την μια πάνω απ' την άλλη, (26) της είπα φέρε τη φίλη σου να δούμε σκηνικό*. Έτσι, αναπαράγεται η λεσβιακή φαντασίωση των «ανδρών» και η λεσβιακότητα παρουσιάζεται μόνο ως μια σεξουαλική πρακτική, όχι ως ένας σεξουαλικός προσανατολισμός που αποτελεί ρωγμή στην ετεροκανονικότητα. Μάλιστα, μία από τις φορές που ενεργοποιείται αυτός ο λόγος στη συνέχεια αναιρείται λόγω του ιδεώδους της μονογαμίας – (7) *όχι δεν είναι για τρεις*.

3.4.2. Λόγοι που αντιτίθενται στην κυρίαρχη τάξη του λόγου

Ένα από τα βασικά κίνητρα για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας αποτέλεσε η πιθανότητα εύρεσης μη σεξιστικών ή ακόμα και φεμινιστικών λόγων στο, κατά τα άλλα, ανδροκρατούμενο πεδίο της τραπ μουσικής. Πράγματι, αν και σε μικρότερο βαθμό, στην τραπ στιχουργική χρησιμοποιούνται λόγοι που αντιτίθενται στους κυρίαρχους λόγους. Ο πιο συχνός, μη κυρίαρχος λόγος που συναντάται είναι ο συναισθηματικός λόγος των «ανδρών». Σε αντιδιαστολή με διάφορες επιτελέσεις των αρρενωποτήτων που αντλούν από κυρίαρχους λόγους και παρουσιάζουν τους «άνδρες» ως μη συναισθηματικά άτομα, ορισμένες φορές οι ίδιοι παρουσιάζονται στο σώμα κειμένων ως άτομα που εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Συγκεκριμένα εκδηλώνουν λύπη, φόβο, αγάπη, συναισθηματικό δέσιμο και ρομαντισμό: (1) *άμα σε χάσω τίποτα δε μένει*, (9) *θέλω να μείνω εδώ μαζί σου, να ακούω τη φωνή σου*, (11) *σ' αγαπώ*, (14) *τ' αστέρια κοιτάζω, καλή μου ψυχή μου αν πέσεις θα σε πιάσω*, (31) *όταν μου λείπεις μου λείπει η σεροτονίνη*, (38) *πρέπει να την κάνω και φοβάμαι από 'δω*, (38) *μ' έκανες να κλάψω*.

Παράλληλα, σε αντίθεση με την κυρίαρχη άποψη ότι οι «γυναίκες» είναι συναισθηματικές, ορισμένες φορές αναπαράγεται ο δυναμικός και μη συναισθηματικός λόγος των «γυναικών». Αμφισβητώντας τον κυρίαρχο λόγο, αναπαρίστανται ως άτομα που απορρίπτουν ανθρώπους και συμπεριφορές και γενικότερα οριοθετούν τους «άνδρες» και την εξουσία που φέρει η κυριαρχία τους: (9) *και τους έχεις ακυρώσει με sorry (=συγγνώμη)*, (36) *τελευταία νιώθει ότι δεν την εκτιμάει πολύ*. Άλλες φορές αναπαρίστανται ως άτομα που δεν εστιάζουν στους συναισθηματικούς δεσμούς, ενώ παράλληλα εκφράζουν δυναμισμό μέσω της ανεξαρτησίας τους, του αυτοσεβασμού και της αυτοδιάθεσής τους: (21) *δε τη νοιάζει αν θα γίνουμε το τέλειο ζευγάρι*, (21) *δε με νοιάζει αν έχει φήμη*, (31) *ο δικός σου δεν ξέρει για αυτό*, (36) *δεν είσαι πιστή*.

Όπως φάνηκε από την ανάλυση των στίχων της τραπ μέχρι στιγμής, οι «γυναίκες» και τα σώματά τους αντικειμενοποιούνται και εργαλειοποιούνται, με αποτέλεσμα να τονίζεται η έμφυλη ανισότητα ακόμα και στις σεξουαλικές πρακτικές. Ωστόσο, έστω και σπανιότερα, σε ορισμένα κείμενα εντοπίζεται ο λόγος της σεξουαλικής ικανοποίησης των «γυναικών». Με αυτόν τον τρόπο τα σώματά τους υποκειμενοποιούνται, και τονίζεται ότι αξίζουν σημασίας, προσοχής και απόλαυσης –

(1) *μουσκεύει τα σεντόνια πόσο της αρέσει*, (21) *όταν την ακουμπάω ταξιδεύει στο φεγγάρι*.

Κυρίαρχη ιδεολογία στην τραπ στιχουργική, όπως φάνηκε, είναι η έμφυλη ανισότητα και η «γυναικεία» υποτέλεια. Ένας από τους τρόπους αποτύπωσης της έμφυλης ιεραρχίας είναι η οικονομική κυριαρχία των «ανδρών» και η οικονομική εξάρτηση των «γυναικών» από αυτούς. Αν και λίγες φορές, εντοπίζεται ο λόγος της οικονομικής ανεξαρτησίας των «γυναικών», παρόλο που στη σύγχρονη ζωή η συμμετοχή των «γυναικών» στην αγορά εργασίας είναι πάρα πολύ συχνή, ανεξάρτητα από τις έμφυλες διακρίσεις που εμμένουν και σε αυτό το πεδίο. Κάποιες φορές, λοιπόν, οι «γυναίκες» αναπαρίστανται στους στίχους ως άτομα που εργάζονται, που είναι οικονομικά ανεξάρτητα καθώς δεν εξαρτώνται οικονομικά από τους συντρόφους τους: (7) *είναι εδώ μαζί μου και δε θέλει τα φράγκα*, (13) *ανοίγω σαμπάνιες Belai, τιμές δεν κοιτάω ποτέ*, (36) *ξέρει, κάνει νταλαβέρι, ναι, ξέρει ότι δουλεύει*.

Τέλος, απρόσμενα παρατηρείται ότι λίγες φορές δημιουργούνται ρωγμές στην ίδια την κουλτούρα της τραπ. Όπως φάνηκε από την ανάλυση μέχρι στιγμής, βασικά στοιχεία του λόγου της τραπ είναι η χρήση ναρκωτικών και η επίδειξη της συσσώρευσης χρημάτων, ακριβών αντικειμένων και γενικότερα του πλούτου. Σε τρία κείμενα παρατηρείται ότι αυτές οι θέσεις αμφισβητούνται, διαταράσσοντας τις βασικές θέσεις της τραπ κουλτούρας. Αυτές οι αναφορές είναι οι εξής: (22) *έχω αλλάξει την ζωή μου, δε πίνω ντουμάνι*, (27) *πλέον δεν μπλέκω με ναρκωτικά και σκόνες*, (39) *μια ψωνίζω Gucci μια δεν έχω να φάω*.

3.5. Αναπαραγωγή ή αναδιάρθρωση της κυρίαρχης τάξης του λόγου; – Κοινωνική πρακτική

Βασικό σημείο του τρίτου επιπέδου της ανάλυσης είναι η απάντηση στο αν στο σώμα κειμένων αναπαράγεται ή αναδιρθρώνεται η κυρίαρχη τάξη του λόγου. Η τάξη του λόγου αφορά έναν σχηματισμό «διαφορετικών κειμενικών ειδών, διαφορετικών λόγων και διαφορετικών υφών» που συνενώνονται σε μία «κοινή κοινωνική διάταξη» (Fairclough, 2020: 56). Ουσιαστικά, η τάξη του λόγου διαμορφώνεται ανάλογα με τους τρόπους δημιουργίας των νοημάτων (Fairclough, 2001: 124). Έτσι, μια τάξη του λόγου μπορεί να είναι κυρίαρχη, εναλλακτική ή περιθωριοποιημένη. Στην παρούσα έρευνα μελετώνται οι έμφυλες ταυτότητες που ενεργοποιούνται στους στίχους της τραπ και

στόχος είναι η διερεύνηση του αν αυτές οι έμφυλες επιτελέσεις επιβεβαιώνουν ή αναδιατυπώνουν τον κυρίαρχο έμφυλο λόγο.

Έμφυλοι λόγοι είναι αυτοί που αφορούν το φύλο και παράγονται ως απόρροια των κοινωνικών ιδεολογιών για αυτό (Eckert & McConnell-Ginet, 2003). Μέσω των έμφυλων λόγων παράγονται τα φύλα (*gendering*), κατασκευάζοντας τα έμφυλα υποκείμενα με συγκεκριμένο τρόπο, μεταδίδοντας κανονιστικά πρότυπα για το πώς είναι μία «γυναίκα» ή ένας «άνδρας» (Λαμπροπούλου, 2014). Ο κυρίαρχος έμφυλος λόγος, λοιπόν, αφορά τις κυρίαρχες κοινωνικές ιδεολογίες για τους κανονιστικούς ρόλους των φύλων.

Γενικότερα, οι άμεσοι και έμμεσοι έμφυλοι λόγοι που (ανα)παράγονται στο σώμα κειμένων δείχνουν ότι η «ανδρική» κυριαρχία διατρέχει διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής, τοποθετώντας τις «γυναίκες» σε κατώτερη θέση, ειδικά σε ό,τι αφορά τη σεξουαλική ικανοποίηση και την οικονομική ανεξαρτησία. Η έμφυλη ιεραρχία και οι άνισες σχέσεις εξουσίας αναπαράγονται μέσω των διαφορετικών αποτυπώσεων των «γυναικών» και των «ανδρών». Οι «γυναίκες» περιγράφονται ως συναισθηματικές, όμορφες και σεξουαλικά αντικειμενοποιημένες, ενώ οι «άνδρες» ως οικονομικά και επαγγελματικά επιτυχημένοι, σεξουαλικά ικανοποιημένοι και βίαιοι. Το χάσμα μεταξύ των φύλων και των ρόλων τους επιβεβαιώνεται μέσω της αναπαραγωγής του λόγου της έμφυλης διαφοράς στην τραπ μουσική. Με αυτόν τον τρόπο κανονικοποιείται η δυαδική έμφυλη ιδεολογία και φυσικοποιούνται οι σχέσεις εξουσίας, συνεπώς και η «ανδρική» κυριαρχία ή, με άλλα λόγια, η πατριαρχία. Οι έμμεσοι λόγοι, ισχυροί ιδεολογικά, έρχονται να ενισχύσουν υπόρρητα την άνιση έμφυλη ιδεολογία μέσω του σεξιστικού λόγου και μέσα από συμπληρωματικούς λόγους επιβεβαίωσης των άμεσων λόγων, όπως για παράδειγμα, μέσω της οικονομικής εξάρτησης των «γυναικών», αλλά και της μονόπλευρης σεξουαλικής ικανοποίησης των «ανδρών».

Με εξαίρεση την περιορισμένη συναισθηματική έκφραση των «ανδρών», και την αντίστοιχα περιορισμένη αναπαράσταση της σεξουαλικής ικανοποίησης των «γυναικών» και της οικονομικής ανεξαρτησίας τους, αναπαράγονται και συντηρούνται οι έμφυλοι ηγεμονικοί λόγοι, αναπαράγοντας στερεοτυπικές έμφυλες επιτελέσεις. Τέλος, μέσω της απουσίας του μη ετεροκανονικού λόγου, του μη δυαδικού και του ΛΟΑΤΚΙ λόγου, είναι εμφανές ότι το πλαίσιο των έμφυλων ταυτοτήτων περιορίζεται στο ετεροκανονικό παράδειγμα, νομιμοποιώντας την κυριαρχία του. Συνεπώς, η

πλειονότητα των λόγων που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων φαίνεται να επιβεβαιώνουν την ευρύτερη τάξη του λόγου που σχετίζεται με τις κυρίαρχες έμφυλες ιδεολογίες στη σύγχρονη δυτική κοινωνία.

Στόχος της ΚΑΛ είναι να αναδείξει τη θέση της γλώσσας ως αναπόσπαστου στοιχείου της κοινωνικής διαδικασίας, υποστηρίζοντας ότι δια του λόγου είτε αναπαράγονται είτε αποκαλύπτονται τα στερεότυπα (Σηφianού, 2020· Chouliaraki and Fairclough, 1999). Ουσιαστικά, μέσω του συνδυασμού της ρηματικής και της κοινωνικής πρακτικής διερευνώνται τα επίπεδα διαρρηματικότητας, τα οποία στην παρούσα έρευνα είναι χαμηλά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει τροποποίηση των κυρίαρχων λόγων, αλλά αναπαραγωγή των κατεστημένων έμφυλων λόγων. Αυτό συμβαίνει γιατί τα κείμενα της τραπ αντλούν από κυρίαρχους έμφυλους λόγους, όπως για παράδειγμα, από τον λόγο της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης και τον ομοφοβικό λόγο, ενώ παράλληλα αποκλείουν σύγχρονους κοινωνικούς και επιστημονικούς λόγους, για παράδειγμα τον ΛΟΑΤΚΙ λόγο, τον φεμινιστικό λόγο και τον μη δυαδικό λόγο, περιορίζοντας τα επίπεδα διαρρηματικότητας. Αντίστοιχα, όσον αφορά τη διακειμενικότητα, τα κείμενα βρίσκονται σε κοινή ιδεολογική γραμμή μεταξύ τους αλλά και με τους λόγους από τους οποίους πηγάζουν. Έτσι αποδεικνύεται ότι σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό αναπαράγονται οι κυρίαρχες σχέσεις εξουσίας και διάφορα έμφυλα στερεότυπα, με αποτέλεσμα η κοινωνική αλλαγή να αναστέλλεται. Συνεπώς, μέσα από την τραπ δεν υπάρχει μετασχηματισμός παρά μόνο αναπαραγωγή της κυρίαρχης τάξης του λόγου.

Κεφάλαιο 4: Συζήτηση και συμπεράσματα

Οι μελέτες της ΚΑΛ εκκινούν από ένα ορισμένο κοινωνικο-πολιτισμικό φαινόμενο και διερευνούν το πώς αυτό κατασκευάζεται και αναπαράγεται μέσα από τον λόγο (Σηφιανού, 2020). Η κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση του Fairclough πραγματοποιείται σε τρία επίπεδα για να διερευνηθεί το φαινόμενο που αναπαράγεται διαλογικά και η/ο ερευνήτρια/της οφείλει να θέσει στόχους και στα τρία επίπεδα (Phillips & Jorgensen, 2009). Η παρούσα έρευνα μελετά τις έμφυλες ταυτότητες που (ανα)παράγονται μέσω της τραπ στιχουργικής, και πράγματι, το φύλο ως μία κοινωνική ταυτότητα διαμορφώνεται μέσω του λόγου, και συνεπώς, μπορεί να αποδομηθεί μέσα από την ανάλυση της γλώσσας (Lazar, 2014).

Έτσι, στο πρώτο επίπεδο, δηλαδή στο κείμενο, στόχος είναι να διερευνηθεί το πώς συγκροτούνται οι έμφυλες ταυτότητες μέσω της γλώσσας. Όπως προκύπτει από την ανάλυση, αναπαράγονται στερεοτυπικές «γυναικείες» ταυτότητες, καθώς αυτές αναπαρίστανται ως σεξουαλικά παθητικοποιημένα και γενικότερα ως υπερσεξουαλικοποιημένα άτομα. Επιπλέον, η αξία των «γυναικών» στους στίχους της τραπ κρίνεται από την ομορφιά τους, αφού βασικός τρόπος αναπαράστασής τους είναι η αναφορά στην εξωτερική τους εμφάνιση, βάσει της οποίας οι θηλυκότητες συχνά ιεραρχούνται. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται ως οικονομικά εξαρτημένα άτομα από τους «άνδρες» και ως ιδιαίτερα συναισθηματικές. Η γκάμα των συναισθημάτων τους παρουσιάζεται ευρεία, καθώς αναπαρίστανται ως τρυφερές, ρομαντικές, ως άτομα που κλαίνει, αγαπάνε, ζηλεύουν και φοβούνται τη μοναξιά, ενώ τις περισσότερες φορές αναπαρίστανται ως συναισθηματικά προσκολλημένες στους «άνδρες». Παρά τη μεγάλη έκταση της αναπαραγωγής των κυρίαρχων και στερεοτυπικών έμφυλων ταυτοτήτων, κάποιες φορές οι «γυναίκες» αναπαρίστανται ως σεξουαλικά ενεργά άτομα, ως οικονομικά ανεξάρτητα, αλλά και ως μη συναισθηματικά άτομα. Συμπληρωματικά, λίγες φορές τους αποδίδονται δυναμικές και αυτόνομες ταυτότητες.

Αντίστοιχα, στον μεγαλύτερο βαθμό οι «ανδρικές» ταυτότητες επιβεβαιώνουν τον κυρίαρχο λόγο και αναπαράγουν στερεοτυπικές έμφυλες επιτελέσεις. Στην πλειονότητα, οι «άνδρες» στην τραπ στιχουργική αναπαρίστανται ως δυναμικά και σκληρά άτομα και, ορισμένες φορές, ως βίαια άτομα. Τις περισσότερες φορές, όμως, τους αποδίδονται οι ταυτότητες των οικονομικά και επαγγελματικά επιτυχημένων και εργατικών ατόμων, χαρακτηριστικά που συμβάλλουν αρκετά συχνά στην ιεράρχηση

των αρρενωποτήτων. Στο σώμα των τραπ κειμένων αποδίδονται στους «άνδρες» ταυτότητες που επιβεβαιώνουν την κοινωνική τους κυριαρχία, καθώς αναπαρίστανται ως ικανά άτομα με φήμη και αυτοπεποίθηση που ηγούνται των αποφάσεων και ρισκάρουν, αναγνωρίζοντας τα κοινωνικά τους προνόμια. Σπανιότερα αναπαράγεται η μη κυρίαρχη ταυτότητα των συναισθηματικών «ανδρών», οι οποίοι παρουσιάζονται ως άτομα που αγαπάνε, φοβούνται την απώλεια, λυπούνται και είναι συναισθηματικά προσκολλημένοι.

Από τις αναλύσεις στο μικρο-επίπεδο καθίσταται εμφανές ότι οι έμφυλες ταυτότητες, που είτε επιβεβαιώνουν είτε αμφισβητούν τον κυρίαρχο λόγο, περιορίζονται στο δίπολο «γυναίκες» και «άνδρες». Δεν υπάρχει καμία αναφορά στο μυ δυαδικό φύλο, γεγονός που αναδεικνύει την έλλειψη ρευστότητας φύλου στους στίχους της τραπ. Οι ταυτότητες των έμφυλων υποκειμένων φαίνεται να είναι, στον μεγαλύτερο βαθμό, στερεοτυπικές και σεξιστικές, καθώς και να αποκλείουν μη κυρίαρχα φύλα και σεξουαλικότητες.

Όσον αφορά τις σεξουαλικότητες, οι μόνες ρωγμές που εμφανίζονται, έστω και σπάνια, περιορίζονται στην ομοφυλοφιλία και στην αμφιφυλοφιλία. Καμία από αυτές τις αναφορές όμως δεν είναι υποστηρικτική προς αυτές τις ταυτότητες. Αυτές οι ταυτότητες είναι κατά κύριο λόγο μη ορατές, αλλά και όταν καθίστανται ορατές αποτυπώνονται ως υποδεέστερες περιθωριοποιημένες. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η μία και μοναδική αναφορά αμφιφυλοφιλίας είναι η εξής, (19) *με θέλουνε οι φίλες σου και αυτές που είναι bi*, υπονοώντας ότι η ετεροφυλοφιλία και οι ετεροκανονικές πρακτικές είναι ιεραρχικά ανώτερες και κοινωνικά προτιμότερες. Οι όποιες αναφορές μη ετεροκανονικών ατόμων στους στίχους της τραπ φαίνεται να εντάσσουν τα άτομα αυτά στη σφαίρα του μη διανοητού, στιγματίζοντάς τα και αναπαράγοντας λόγους που επιβραδύνουν την κατοχύρωση δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας.

Συνεπώς, φαίνεται ότι οι έμφυλες ταυτότητες περιορίζονται στο δυαδικό σχήμα «γυναικών – ανδρών» και δεν υπάρχει καμία αναφορά σε μη δυαδικά φύλα. Ακόμη, όταν γίνεται αναφορά σε ορισμένες σεξουαλικότητες, όπως στα ομοφυλόφιλα και στα αμφιφυλόφιλα άτομα, τονίζονται η κατωτερότητα και η περιθωριοποιημένη θέση αυτών των ταυτοτήτων. Έτσι, οι έμφυλες ταυτότητες που ενεργοποιούνται στον λόγο της τραπ είναι, στον μεγαλύτερο βαθμό τους, σεξιστικές, αναπαράγουν κυρίαρχους πατριαρχικούς λόγους και εντείνουν τον έμφυλο διαχωρισμό. Γενικότερα επικρατεί

έλλειψη ρευστότητας των έμφυλων ταυτοτήτων, καθώς τα ετεροκανονικά άτομα φαίνεται να περιορίζονται σε στερεοτυπικές ταυτότητες που σπάνια ραγίζουν, ενώ άλλες ταυτότητες είναι ανύπαρκτες ή ιεραρχούνται ως κατώτερες τις ελάχιστες φορές που καθίστανται ορατές.

Το δεύτερο επίπεδο αφορά τη ρηματική πρακτική και στόχος της παρούσας έρευνας σε αυτό είναι να διερευνηθούν οι λόγοι, από τους οποίους πηγάζουν τα κείμενα της τραπ. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός είναι να αποκαλυφθούν οι άμεσοι και έμμεσοι τρόποι, με τους οποίους η γλώσσα της τραπ στιχουργικής εμπλέκεται στην (ανα)παραγωγή έμφυλων ιδεολογιών. Έτσι, εντοπίστηκαν οι κυρίαρχοι άμεσοι και έμμεσοι λόγοι, από τους οποίους αντλούν τα κείμενα της τραπ. Οι κυρίαρχοι λόγοι που εντοπίζονται με αμεσότερο τρόπο στο σώμα κειμένων είναι ο λόγος της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης των «γυναικών», ο λόγος της οικονομικής κυριαρχίας των «ανδρών», ο λόγος της ευρύτερης κοινωνικής κυριαρχίας των «ανδρών», ο λόγος της βίας και ο λόγος της έμφυλης βίας. Επίσης, συναντάται ο λόγος της έμφυλης διαφοράς, της «γυναικείας» ομορφιάς και ο συναισθηματικός λόγος των «γυναικών», ενώ σπανιότερα αναπαράγεται ο λόγος της έμφυλης φροντίδας και ο λόγος της αναπαραγωγής. Τέλος, αναπαράγεται και ο κυρίαρχος λόγος της τραπ κουλτούρας. Οι έμμεσοι λόγοι – που αφορούν επίσης κυρίαρχους λόγους – φαίνεται να ενισχύουν αυτούς που αναπαράγονται αμεσότερα. Οι έμμεσοι λόγοι απαρτίζονται από τον λόγο της οικονομικής εξάρτησης των «γυναικών», τον λόγο της σεξουαλικής ικανοποίησης μόνο των «ανδρών», καθώς και τον σεξιστικό και τον ομοφοβικό λόγο. Επιπλέον, συναντάται ο λόγος της ετεροκανονικής μονογαμίας, αλλά και ο λόγος της ανδρικής σεξουαλικής φαντασίωσης για τρία με δύο «γυναίκες». Σπανιότερα και σε μικρότερη έκταση αναπαράγονται λόγοι που αμφισβητούν διάφορους κυρίαρχους λόγους, όπως ο συναισθηματικός λόγος των «ανδρών», ο λόγος της σεξουαλικής ικανοποίησης των «γυναικών», ο λόγος της οικονομικής ανεξαρτησίας των «γυναικών», ο μη συναισθηματικός και δυναμικός λόγος των «γυναικών», αλλά και ο λόγος κόντρα στην τραπ κουλτούρα.

Εξίσου σημαντικοί αναδεικνύονται και οι λόγοι που απουσιάζουν από το σύνολο των κειμένων, δηλαδή η έλλειψη του μη ετεροκανονικού λόγου, του μη δυαδικού και του ΛΟΑΤΚΙ λόγου. Οι αξίες, οι ιδεολογίες και οι οπτικές του κόσμου δεν διαμορφώνονται μόνο από τα στοιχεία που παρουσιάζονται, αλλά και από αυτά που παραλείπονται. Έτσι, η ΚΑΛ διερευνά γιατί «κάποιες σημασίες αποκτούν κεντρική

θέση ή θεωρούνται δεδομένες και άλλες τίθενται στο περιθώριο» (Bryman, 2017: 587). Οι λόγοι που παραλείπονται και καθίστανται αόρατοι είναι εξίσου σημαντικοί για τη μελέτη των σχέσεων εξουσίας. Πιο συγκεκριμένα, στα κείμενα της τραπ που αναλύονται στην παρούσα έρευνα, με εστίαση στη μελέτη των ταυτοτήτων των έμφυλων υποκειμένων, φαίνεται να απουσιάζει πλήρως ο μη ετεροκανονικός λόγος, συνεπώς και ο μη δυαδικός και ο ΛΟΑΤΚΙ λόγος. Με αυτόν τον τρόπο τονίζεται η κυριαρχία της ετεροκανονικότητας και του διπολικού έμφυλου σχήματος. Μη δυαδικά φύλα, μη ετεροκανονικά άτομα, κούηρ άτομα και ποικίλες σεξουαλικότητες παραμένουν αόρατες και, συνεπώς, περιθωριοποιημένες. Παράλληλα, αυτό το κενό το γεμίζουν άμεσοι και έμμεσοι λόγοι ετεροκανονικότητας, σεξισμού, ομοφοβίας και «ανδρικής» κυριαρχίας. Μέσω της απουσίας αυτών των λόγων εντείνεται η μη διανοητότητα των μη ετεροκανονικών υποκειμένων, ενώ παράλληλα ενισχύεται η ήδη κυρίαρχη θέση της ετεροκανονικότητας.

Στο τρίτο επίπεδο, που αφορά την κοινωνική πρακτική, στόχος είναι να απαντηθεί σε ποιον βαθμό η ρηματική πρακτική αναπαράγει ή αντιθέτως αναδιαρθρώνει την προϋπάρχουσα τάξη του λόγου και ποιες είναι οι ευρύτερες κοινωνικές συνέπειες. Πράγματι, η ΚΑΛ διερευνά την κοινωνική ανισότητα, «όπως αυτή εκφράζεται, σηματοδοτείται, συγκροτείται, νομιμοποιείται και ούτω καθεξής από τη χρήση της γλώσσας (ή τον λόγο)» (Wodak, 2001: 2), εστιάζοντας στη μελέτη των σχέσεων γλώσσας και εξουσίας. Αρχικά, οι κυρίαρχοι λόγοι που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων υπερτερούν σε ποσότητα και έκταση. Συνδυαστικά, παρατηρούνται απουσία μη κυρίαρχων έμφυλων λόγων και η περιθωριοποίηση ορισμένων έμφυλων ταυτοτήτων που αποκλίνουν του ετεροκανονικού σχήματος. Επιπλέον, στον μεγαλύτερο βαθμό εντοπίζεται η «ανδρική» κυριαρχία να διατρέχει διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής, τοποθετώντας τις «γυναίκες» σε κατώτερη θέση, αναπαράγοντας και κανονικοποιώντας την έμφυλη ιεραρχία και τις άνισες σχέσεις εξουσίας. Συνεπώς, φαίνεται να αναπαράγονται και να συντηρούνται οι κυρίαρχοι έμφυλοι λόγοι, νομιμοποιώντας στερεοτυπικές έμφυλες επιτελέσεις, ενώ το πλαίσιο των έμφυλων ταυτοτήτων περιορίζεται στο ετεροκανονικό παράδειγμα, ενδυναμώνοντας την κυριαρχία του. Έτσι, η πλειονότητα των λόγων που εντοπίζονται στο σώμα κειμένων φαίνεται να επιβεβαιώνουν την ευρύτερη τάξη του λόγου που σχετίζεται με τις κυρίαρχες έμφυλες ιδεολογίες. Η αναπαραγωγή τέτοιων ιδεολογιών και σχέσεων εξουσίας αποβλέπει ουσιαστικά στην ενίσχυση της πατριαρχίας, μέσω της διατήρησης

της έμφυλης ιεραρχίας και της έμφυλης ανισότητας, αλλά και στην επιβεβαίωση του ετεροκανονικού σχήματος και στην ενίσχυση της μη διανοητότητας πολλαπλών αρρενωποτήτων, θηλυκοτήτων, μη δυαδικών φύλων και σεξουαλικοτήτων.

Η αναπαραγωγή της κυρίαρχης τάξης του έμφυλου λόγου πραγματοποιείται μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, αυτό της τραπ μουσικής. Σύμφωνα με τις Phillips και Hardy (2002), προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι και οι συνέπειές τους, πρέπει να γίνει κατανοητό το πλαίσιο εντός του οποίου αυτοί εμφανίζονται. Ο χώρος της τραπ φαίνεται να είναι ανδροκρατούμενος και να προσδιορίζεται από πρακτικές που στερεοτυπικά συνδέονται με την αρρενωπότητα. Η χρήση όπλων, η βία, η συγκέντρωση πλούτου, η χρήση και η πώληση ναρκωτικών, η οικονομική και επαγγελματική επιτυχία, η σεξιστική απεικόνιση των «γυναικών», η ιεράρχηση των αρρενωποτήτων και η περιθωριοποίηση των μη ετεροκανονικών συντελούν σε ένα πολύ ξεκάθαρο πλαίσιο. Ένα στερεοτυπικό έμφυλο πλαίσιο, που αναπαράγει κυρίαρχες ιδεολογίες για τις έμφυλες σχέσεις και επιτελέσεις που συνδέονται με την «ανδρική» ηγεμονία, την πατριαρχία, τον σεξισμό και γενικότερα με την αναπαραγωγή παρωχημένων έμφυλων επιτελέσεων.

Η ΚΑΛ, μέσω των πρακτικών του λόγου που κατασκευάζουν τον κόσμο και τα υποκείμενα, εστιάζει στο ποια συμφέροντα προωθούνται μέσα από το εκάστοτε πλαίσιο (Phillips & Jorgensen, 2009). Ποια, λοιπόν, μπορεί να είναι η αιτία αυτής της σχεδόν απόλυτης αναπαραγωγής στερεοτυπικών έμφυλων ρόλων, δεδομένου, μάλιστα, του χωροχρονικού και του κοινωνικού πλαισίου που συνδέεται με κινήματα όπως το MeToo και διεκδικήσεις των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας; Για ποιον λόγο αναπαράγονται άνισες σχέσεις εξουσίας, η πατριαρχία και σεξισμός μέσα από ένα τόσο δημοφιλές μουσικό είδος; Σίγουρα, ένας λόγος είναι η προσπάθεια διατήρησης της έμφυλης ανισότητας, μέσω της αναπαραγωγής διάφορων κυρίαρχων έμφυλων λόγων που καθιστούν τις κυρίαρχες θέσεις και ιδεολογίες δεδομένες. Πράγματι, σύμφωνα με την Butler (2009), η συμμόρφωση με τις έμφυλες κοινωνικές συμβάσεις διαφυλάσσουν την κοινωνική συνοχή. Ωστόσο, οι έντονα στερεοτυπικές και μη ρευστές έμφυλες ταυτότητες που (ανα)παράγονται μέσω των στίχων της τραπ, φαίνεται να αποτελούν έναν τρόπο αντίστασης στα κοινωνικά κινήματα, στις προσπάθειες γεφύρωσης του έμφυλου χάσματος και στις κατοχυρώσεις φεμινιστικών και ΛΟΑΤΚΙ κινημάτων. Υποστηρίζεται επομένως, ότι η χρονική και κοινωνική συνθήκη εμφάνισης των συγκεκριμένων στίχων της τραπ δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός, αλλά έχει ως στόχο την

αντίδραση και την αντίσταση στις κατοχυρώσεις και τις εξελίξεις των φεμινιστικών και ΛΟΑΤΚΙ αγώνων και κινημάτων. Έτσι κι αλλιώς, οι ευρύτερες δομές που αναπαράγονται στους στίχους της τραπ είναι η πατριαρχία μέσω του σεξισμού, η ετεροκανονικότητα μέσω της αδιάκοπης ορατότητάς της και η ομοφοβία μέσω της περιθωριοποίησης των ομοφυλόφιλων και μέσω της αορατότητας φύλων και σεξουαλικότητων στο σώμα κειμένων. Αυτή η θέση επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφία, καθώς σύμφωνα με τους Weitzer & Kubrin (2009) η αναπαραγωγή πατριαρχίας στους στίχους αποτελεί έναν τρόπο επιβεβαίωσης της ηγεμονικής αρρενωπότητας. Κατ' αντιστοιχία σύμφωνα με τον Lay (200), κάποιες φορές η δημοφιλής μουσική, όπως η τραπ, αποτελεί το μέσο έκφρασης των ετεροκανονικών «ανδρικών» ανησυχιών σχετικά με τις διεκδικήσεις των «γυναικών» και των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, με απώτερο σκοπό την ανάκτηση της κυριαρχίας της αρρενωπότητας.

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι μέσω της απουσίας του μη ετεροκανονικού λόγου, του ΛΟΑΤΚΙ λόγου και του μη δυαδικού λόγου δεν παρατηρούνται ρωγμές, αλλά επιβεβαιώνεται και αναπαράγεται το κυρίαρχο ετεροκανονικό παράδειγμα. Με βάση ορισμένους μη κυρίαρχους λόγους που αναπαράγονται παρατηρούνται σπάνια ρωγμές στο εσωτερικό της ετεροκανονικότητας. Κυρίως, όμως, αναπαράγονται ποικίλα έμφυλα στερεότυπα, σεξισμός και ευρύτερα η πατριαρχία. Επιπλέον, στους στίχους, οι έμφυλες ταυτότητες και επιτελέσεις των θηλυκοτήτων και των αρρενωποτήτων παρουσιάζονται ως απόλυτα φυσικοποιημένες πρακτικές και δεν αναγνωρίζεται η κοινωνική και έμφυλη επίδραση προς τον σχηματισμό τους.

Κλείνοντας, η ΚΑΛ αφορά μία κριτική κοινωνική επιστήμη που εστιάζει στη διερεύνηση των κοινωνικών αδικιών και στα εμπόδια που αυτές επιφέρουν, με απώτερο σκοπό να δοθεί έδαφος προκειμένου να ξεπεραστούν (Fairclough, 2020). Η παρούσα έρευνα ευελπιστεί να συμβάλει προς μία κοινωνία και έναν – μουσικό – πολιτισμό χωρίς έμφυλους περιορισμούς και, γενικότερα, προς μία κοινωνία που θα χαρακτηρίζεται από συμπεριληπτικότητα και έμφυλη ισότητα. Καίριο ζήτημα είναι να προλάβουμε τη διαιώνιση των έμφυλων στερεοτύπων μέσω της μουσικής – και όχι μόνο –, με απώτερο σκοπό να διαταραχθούν οι κανονικοποιημένες έμφυλες ιδεολογίες και η ηγεμονία της ετεροκανονικότητας.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Α. (2007). *Ζωή στο όριο: δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική*. Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ.
- Αθανασίου, Α. (2022). Πρόλογος. Στο Chatzidakis, A., Hakim, J., Littler, J., Rottenberg, C. & Segal, L. (Επιμ.) *Το μανιφέστο της φροντίδας: Η πολιτική της αλληλεξάρτησης* (σελ. ix-xxiv). Θεσσαλονίκη: Ροπή.
- Applin S., Simpson, J. & Curtis, A. (2023). Men have gender and women are people: A structural approach to gender and violence. *Violence against Women*, 29(5), 1097-1118. DOI: 10.1177/10778012221104844
- Barman, M., P., Awekar, A., & Kothari, S. (2019). *Decoding The Style and Bias of Song Lyrics*. Announcement at 42nd International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval, Paris. doi:10.1145/3331184.3331363
- Βασιλοπούλου, Θ. (2023). *Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς: Αξιοποιώντας την trap μουσική στη διδακτική πράξη – μια κριτική εκπαιδευτική παρέμβαση σε μαθητές/τριες Λυκείου*. Ph. D. thesis. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Bloom, S. (2008). *Violence against women and girls: A compendium of monitoring and evaluation indicators*. U.S. Agency for International Development.
- Bonney, N. & Reinach, E. (1993). Housework Reconsidered: The Oakley Thesis Twenty Years Later. *Work, Employment & Society*, 7(4), 615-627.
- Brody, L., R. & Hall, J., A. (2008). Gender and Emotion in Context. In M. Lewis, J., M. Haviland-Jones & L., F. Barrett (Eds.), *Handbook of Emotions* (p.p. 395–408). New York: The Guilford Press.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας* (μτφ. Π. Σακελλαρίου). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2016)
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. (2009). *Αναταραχή φύλου: ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (μτφ. Γ. Καραμπέλας). Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1990)

- Campos, C., H., Barbosa, F., N. & Silva, P., F. (2021). Liberdade de expressão e gênero: entre a apologia à violência e a criminalização de culturas periféricas. *civilistica.com: Revista eletrônica De Direito Civil*, 10(1), 1-17. Retrieved from <https://civilistica.emnuvens.com.br/redc/article/view/707>
- Γεωργαλίδου, Μ. (2020). Πολιτικός/δημόσιος λόγος, γλωσσικός σεξισμός και το ζήτημα της γλωσσικής ‘ορθότητας’ στην ελληνική πραγματικότητα. Στο Σ. Μπουκαλά & Α., Γ., Στάμου (Επιμ.) *Κριτική ανάλυση λόγου: (απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σελ. 361-391). Αθήνα: νήσος.
- Γεωργαλίδου, Μ. & Λαμπροπούλου, Σ. (2016). Γραμματικό γένος και γλωσσικός σεξισμός στα έγγραφα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης. *Γλωσσολογία* 24, 23–43.
- Γεωργάλου, Μ. (2020). Κριτική ανάλυση νεομεταναστευτικού λόγου: Διακειμενικότητα και ταυτότητες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο Σ. Μπουκαλά & Α., Γ., Στάμου (Επιμ.) *Κριτική ανάλυση λόγου: (απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σελ. 623-658). Αθήνα: νήσος.
- Chatzidakis, A., Hakim, J., Littler, J., Rottenberg, C. & Segal, L. (2022). *Το μανιφέστο της φροντίδας: Η πολιτική της αλληλεξάρτησης* (μτφ. Χ. Σμυρνιώτη). Θεσσαλονίκη: Ροπή. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2020)
- Chouliaraki, L., & Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Collins, P., H. (2000). *Black feminist thought*. New York: Routledge.
- Connell, R. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. California: Stanford University Press.
- Connell, R., W. (2006). *Το κοινωνικό φύλο* (μτφ. Ε. Κοτσιφού). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2002)
- Duggan, L. (2002). The new homonormativity: The sexual politics of neoliberalism. In R., Castronovo & D., D., Nelson (Eds.), *Materializing democracy: Toward a revitalized cultural politics* (pp. 175–194). Durham, NC: Duke University Press.
- Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. Cambridge University Press, Cambridge.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511791147>

Evans, M. (2003). *Φύλο και κοινωνική θεωρία* (μτφ. Α. Κιουπκιόλης). Αθήνα: METAIXMIO. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2003)

Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (2001α). Critical discourse analysis as a method in social scientific research. In R. Wodak & M. Meyer (Eds) *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 121-138). London: SAGE.

Fairclough, N. (2001β). *Language and power*. London: Longman. (2^η έκδοση)

Fairclough, N. (2020). Μια διαλεκτική-σχεσιακή προσέγγιση της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου στην κοινωνική έρευνα. Στο Σ. Μπουκαλά & Α., Γ., Στάμου (Επιμ.) *Κριτική ανάλυση λόγου: (απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σελ. 51-100). Αθήνα: νήσος.

Grewal, D. & Salovey, P. (2005). Feeling Smart: The Science of Emotional Intelligence: A new idea in psychology has matured and shows promise of explaining how attending to emotions can help us in everyday life. *American Scientist*, 93(4), 330-339.

Hall, P., C., Joshua, H., W. & Hill, S. (2011). Sexualization in Lyrics of Popular Music from 1959 to 2009: Implications for Sexuality Educators. *Sexuality & Culture*, 16(2), 103–117. doi:10.1007/s12119-011-9103-4

Jackson, S. (2006). Gender, sexuality and heterosexuality. *Feminist Theory* 7(1), 105-121. DOI: 10.1177/1464700106061462

Jernej, K. (2018). Reality of Trap: Trap Music and its Emancipatory Potential. *IAFOR Journal of Media, Communication & Film*, 5(1), 23-42. <https://doi.org/10.22492/ijmcf.5.1.02>

Jütten, T. (2016). Sexual objectification. *Ethics*, 127(1), 27-49.

Καρακώστα, Α & Γόγαλης, Κ. (2020). Νοηματοδότηση του ανδρισμού από αγόρια και κορίτσια: συνέχειες, ασυνέχειες και αντιστάσεις στον ηγεμονικό ανδρισμό. Στο Ε. Παπάνης & Α. Μπούνα (Επιμ.), *Διαστάσεις της αρρενωπότητας* (σελ.167-190). Αθήνα: Ηδύπεια.

- Klesse, C. (2011). Notions of love in polyamory—Elements in a discourse on multiple loving. *Laboratorium*, 3, 4–25.
- Κογκίδου, Δ. & Πολίτης Φ. (2006). Προλογικό σημείωμα. Στο R. W. Connell (Επιμ.) *Το κοινωνικό φύλο* (σελ. 1-29). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Λαμπροπούλου, Σ. (2014). Κοινωνικό φύλο: Μέθοδοι και προσεγγίσεις. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού & Β. Τσάκωνα (Επιμ.) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές* (σελ. 399-440). Αθήνα: νήσος.
- Laqueur, T. (2003). *Κατασκευάζοντας το φύλο: Σώμα και Κοινωνικό Φύλο από τους αρχαίους Έλληνες έως και τον Φρόυντ* (μτφ. Π. Μαρκέτου). Αθήνα: Πολύτροπον. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1990)
- Lay, F. (2000). Sometimes we wonder who the real men are: Masculinity and contemporary popular music. In R., West & F., Lay (Eds.), *Subverting masculinity: Hegemonic and alternative versions of masculinity in contemporary culture* (pp. 227-46). Amsterdam: Rodopi.
- Lazar, M., M. (2007). Feminist Critical Discourse Analysis: Articulating a Feminist Discourse Praxis1. *Critical Discourse Studies*, 4(2), 141–164. doi:10.1080/17405900701464816
- Lazar, M., M. (2014). Feminist Critical Discourse Analysis: Relevance for Current Gender and Language Research. In S. Ehrlich, M. Meyerhoff, & J. Holmes (Ed.), *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* (pp. 180-199). NY: John Wiley & Sons.
- Machin, D. (2010). *Analyzing Popular Music. Image, sound and text*. New York: Sage publications.
- Mack, A. N., Bershon, C., Laiche, D., & Navarro, M. (2018). Between bodies and institutions: Gendered violence as co-constitutive. *Women's Studies in Communication*, 41(2), 95–99. <https://doi.org/10.1080/07491409.2018.1463765>

- Mertens, D., M. (2009). *Έρευνα και αξιολόγηση στην εκπαίδευση και την ψυχολογία* (μτφ. Ε. Γιαννακοπούλου) Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2005)
- Mitchell, M., E., Bartholomew, K. & Cobb R., J. (2014). Need fulfillment in polyamorous relationships. *Journal of sex research*, 51(3), 329-339.
- Morgan, K. P. (1991). Women and the Knife: Cosmetic Surgery and the Colonization of Women's Bodies. *Hypatia*, 6(3), 25-53. doi:10.1111/j.1527-2001.1991.tb00254.x
- Morin, S., F., & Garfinkle, E., M. (1978). Male Homophobia. *Journal of Social Issues*, 34(1), 29-47. doi:10.1111/j.1540-4560.1978.tb02539.x
- Papadaki, E. (2007). Sexual Objectification: From Kant to Contemporary Feminism. *Contemporary Political Theory*, 6(3), 330-348. doi:10.1057/palgrave.cpt.9300282
- Phillips, L. & Jorgensen, M., W. (2009). *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και μέθοδος* (μτφ. Α. Κιουπκιολής). Αθήνα: Παπαζήση. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2002)
- Phillips, N. & Hardy, C. (2002). *Discourse analysis: Investigating process of social construction*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Plant, E., A, Hyde, J., S., Keltner, D. & Devine, P., G. (2000). The gender stereotyping of emotions. *Psychology of Women Quarterly*, 24(1), 81-92.
- Radford, J. & Russell, D., E., H. (1992). *Femicide: The Politics of Woman Killing*. New York: Twayne Publishers.
- Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs: Journal of women in culture and society*, 5(4), 631-660.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου* (μτφ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1993)
- Rubin, G. (1975). The traffic in women: Notes on the "political economy" of sex. In R. Reiter (Ed.) *Toward an Anthropology of Women*, pp. 157-210. New York: Monthly Review Press.

- Russell, D., E., H. (2012, November). *Defining Femicide*. Introductory speech presented to the United Nations Symposium on Femicide, Vienna.
- Schirmer, A. (2013). Sex Differences in Emotion. In J. Armony & P. Vuilleumier (Eds.), *The Cambridge Handbook of Human Affective Neuroscience*, (pp. 591-610). Cambridge: Cambridge University Press.
- Σηφιανού, Μ. (2020). Ανάλυση λόγου: Χαρτογραφώντας το πεδίο. Στο Σ. Μπουκαλά & Α., Γ., Στάμου (Επιμ.) *Κριτική ανάλυση λόγου: (απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα* (σελ. 19-49). Αθήνα: νήσος.
- Στάμου, Α. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού & Β. Τσάκωνα (Επιμ.) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές* (σελ. 149-187). Αθήνα: νήσος.
- Tate, F. & Longo, D. (2004). Homophobia: a challenge for psychosocial nursing. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 42(8), 26-33. doi: 10.3928/02793695-20040801-04
- Torche, F. (2018). Intergenerational Mobility at the Top of the Educational Distribution. *Sociology of Education*, 91(4), 266-289. <https://doi.org/10.1177/0038040718801812>
- Τσοκαλίδου, Ρ. (1996). *Το Φύλο της Γλώσσας: Οδηγός μη σεξιστικής γλώσσας για τον δημόσιο ελληνικό λόγο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων της Εστίας.
- Φουκώ, Μ. (1976). *Επιτήρηση και τιμωρία* (μτφ. Κ. Χατζηδημητρίου & Ι. Πάλλη). Αθήνα: Κέδρος. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1975)
- United Nations General Assembly (UNGA). (1993, December). *Declaration on the elimination of violence against women*. Proceedings of the 85th plenary meeting, Geneva.
- Weitzer, R., & Kubrin, C., E. (2009). Misogyny in Rap Music. *Men and Masculinities*, 12(1), 3–29. doi:10.1177/1097184x08327696
- Weyer, B. (2007). Twenty years later: explaining the persistence of the glass ceiling for women leaders. *Women in Managment Review*, 22(6), 482–496. doi:10.1108/09649420710778718

- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method*. Berkshire, UK: Open University Press.
- Wodak, R. (2001). What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments. In R. Wodak & M. Meyer (Eds) *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 1-13). London: SAGE.